

TUTKIELMA KUVATAIDEPSYKOTERAPEUTIN TYÖN JA
AMMATILLISEN IDENTITEETIN KOKEMUKSISTA

Maisterintutkielma

Etnologia & antropologia

Historian & etnologian laitos

Jyväskylän yliopisto

Helmikuu 2019

Elina Nykänen

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Laitos – Department Historian ja etnologian laitos
Tekijä – Author Elina Nykänen	
Työn nimi – Title Tutkielma kuvataidepsykoterapeutin työn ja ammatillisen identiteetin kokemuksista	
Oppiaine – Subject Etnologia ja antropologia	Työn laji – Level Maisterintutkielma
Aika – Month and year Helmikuu 2019	Sivumäärä – Number of pages 96
Tiivistelmä – Abstract <p>Kuvataidepsykoterapia on kuvallista psykoterapiaa, jossa terapeutin ja asiakkaan lisäksi on kolmas ulottuvuus, eli kuva. Tässä tutkielmassa analysoin suomalaisten kuvataidepsykoterapeuttien työkokemuksia ja ammatillista identiteettiä. Lähtökohta tarkastelulle on se, että ammatillinen identiteetti on narratiivinen eli se rakentuu haastateltavien kerronnassa.</p> <p>Tutkielman aineisto koostuu haastatteluista. Olen antanut tutkittaville vapauden valita henkilöhaastattelun tai sähköpostitse toteutetun, lomakemuotoisen haastattelun väliltä. Kaikki haastateltavat ovat vastanneet samoihin haastattelukysymyksiin. Äänitetyjä haastatteluja aineistossa on yhteensä kolme. Lomakemuotoisia haastatteluja on puolestaan yhteensä viisi. Olen haastattelut samoja tutkittavia toisessa vaiheessa uudelleen. Aineiston analyysin metodina on lähiluku, jossa analysoin haastateltavien kerronnassa syntyviä merkityksiä.</p> <p>Haastatteluissa pyrin selvittämään mahdollisimman kokonaisvaltaisesti, millaiseksi tutkittavat kokevat kuvataidepsykoterapeutin ammatin. Haastateltavat merkityksellistävät ammattiaan sen hoidollisten ulottuvuuksien kautta. Kuvataidepsykoterapia on ammatti, jossa haastateltavat kokevat oppivansa ja kehittyvänsä jatkuvasti. Haastateltavien kerronnassa korostuvat myös tietyt persoonalliset, ammatissa hyväksi koetut ominaisuudet, kuten luovuus tai herkkyyys. Ammatillinen identiteetti on haastateltaville jatkuva oppimisen prosessi, johon liittyvät aiemmat ammatilliset tarinat ja työkokemukset.</p> <p>Tämä maisterintutkielma osoittaa, että ammatillinen identiteetti rakentuu niin sosiaalisista, kuin persoonallisista ulottuvuuksista. Etnologiassa ja antropologiassa identiteettejä tarkastellaan myös kulttuurisina. Haastateltavien työkokemukset ja ammatillinen identiteetti konstruoituvat siis sosiaalisen, persoonallisen ja kulttuurisen vuoropuheluna.</p>	
Asiasanat – Keywords etnologia, antropologia, kansatiede, kuvataidepsykoterapia, taidepsykoterapia, taideterapia, työ, identiteetti, ammatti-identiteetti, narratiivinen identiteetti, narratiivisuus, ammatillinen tarina	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopiston kirjasto, JYX-julkaisuarkisto	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO.....	4
<i>1.2 Tutkimuskysymys</i>	5
<i>1.3 Kuvataidepsykoterapia Suomessa</i>	7
2. TEOREETTINEN VIITEKEHYS	11
<i>2.1 Tutkimuskohteena identiteetti</i>	11
<i>2.2 Ammatti on osa identiteettiä</i>	14
3. AINEISTO JA METODOLOGIA.....	17
<i>3.1 Aineiston esittely</i>	17
<i>3.3 Analyysimenetelmästä</i>	22
<i>3.4 Tutkimusetiikka ja tutkijan positio</i>	24
4. KUVATAIDEPSYKOTERAPEUTIN AMMATTI-IDENTITEETTI.....	31
<i>4.1 Tie kuvataidepsykoterapeutiksi</i>	31
<i>4.2 Terapeutin muuttuva minä</i>	38
<i>4.3 Sukupuolen merkityksiä haastateltaville</i>	42
5. KUVATAIDEPSYKOTERAPEUTIN TYÖKOKEMUKSIA	44
<i>5.1 Kuvataidepsykoterapeutti ja työn merkitys</i>	44
<i>5.2 Taideterapia on vuorovaikutusta</i>	52
<i>5.3 Kohti tulevaa</i>	63
6. LOPUKSI.....	68
<i>6.1 Työminä sosiaalisena, persoonallisena & kulttuurisena konstruktiona</i>	68
<i>6.2 Moniulotteinen kuvataidepsykoterapeutti</i>	74
LÄHTEET	76
LIITTEET.....	90

1. JOHDANTO

Tämän tutkielman tarkoitus on perehtyä suomalaisten kuvataidepsykoterapeuttien työkokemuksiin ja ammatti-identiteettiin. Kuvataideterapiassa ja -psykoterapiassa kuvallinen ilmaisu toimii hoidollisten, kuntouttavien ja ennalta ehkäisevien tavoitteiden saavuttamisen apuna. Taideterapia on oma ammattinsa, mutta sen periaatteet ja järjestelyt ovat osa terveydenhoito- ja sosiaalialalla vallitsevia ihmistyön aatteita. Tämän ohessa taideterapia-ala on mielenkiintoisessa ja elävässä suhteessa myös taidemaailmaan ja sen kenttään. (Rankanen, Hentinen & Mantere 2007, 9.) Aineistoni koostuu haastatteluista, joiden avulla selvitan työntekijöiden tapoja kertoa omasta ammatistaan ja samalla ammatti-identiteetistään. Tutkin siis, mistä asioista kuvataidepsykoterapeuttien ammatti-identiteetti rakentuu ja miten haastateltavat itse kerronnassaan merkityksellistävät työtä, ammattia ja työpaikkaansa, ja tätä kautta ammatti-identiteettiään. Lähtökohtana ammatti-identiteetin tarkastelulle on maailman *kielellisyys* eli narratiivisuus, eli tässä tutkielmassa käsitettä identiteetti käytetään kerronnallisessa merkityksessä. Identiteetti siis konstruoituu tutkittavien kerronnassa eli haastatteluiden puheessa. Näin haastateltavien puhe ja sen sisältämät merkitykset heijastavat tutkittavien kokemuksia, ajatuksia ja sisäistä maailmaa, eli identiteettiä.

Tässä tutkielmassa etnologinen ja antropologinen tutkimusote toteutuu ”kotona” eli omassa, tutussa yhteiskunnassa (Hylland Eriksen 2004, 50, 51). Tutkielma koostuu kahdesta perinteisestä kulttuurintutkimuksen tutkimuskohteesta, jotka ovat ammatillaisuus ja sen kokemus. Myös identiteetit ovat keskeinen ja perinteinen tutkimusaihe kulttuurintutkimuksen kentällä. Tutkimusasetelma sijoittuu siis kuvataidepsykoterapeutteina työskentelevien henkilöiden kokemuksia selvittävään keskusteluun ja laajemmin nähtynä kulttuuriseen työntekijyyden tutkimuksen diskurssiin. Aiempi etnologinen tai antropologinen työn tutkimus on keskittynyt perinteisesti työläisyyteen ja sen kokemukseen (Esimerkiksi Paaskoski 2008, 11). Tässä tutkielmassa tarkastelun kohteena ovat *narratiiviset ammatilliset identiteetit*.

Ammatillisen identiteetin voidaan katsoa kuvastavan yksilön ja työn suhdetta toisiinsa sekä tietyn ammattialan yhteiskunnallista, sosiaalista tai kulttuurista käytäntöä (Eteläpelto 2009, 90). Tarkastelen kuvataidepsykoterapeuttien ammatillisen identiteetin rakentumista niin samuuden, jatkuvuuden, vuorovaikutuksen ja sosiaalisen toiminnan kuin kulttuurin arvojen, eetosken ja teeman kautta (ks. Aro 1999, 178). Tällä tarkoitan, että teoreettinen viitekehys

sisältää nämä edellä mainitut ulottuvuudet, joita käsittelen luvussa 2. Näkökulmat muodostavat yhdessä etnologisen ja antropologisen tavan lähestyä identiteettejä (Aro 1999, 178). Katson, että aineiston perusteella ne myös liittyvät vahvasti osaksi toisiaan. Tulkintani ja analyysini tutkittavasta ilmiöstä perustuvat tutkielman haastatteluihin, joissa tutkittavat kuvaavat työkokemuksiaan kuvataidepsykoterapeutteina. Tutkimusprosessi on aineistokeskeinen; tekemäni päätelmät rakentuvat aineiston perusteella. Myös tutkimusetiikan ja oman tutkijan positioni tarkastelu ovat tarpeen, ja näitä arvioin luvussa 3. Luvussa 3 käyn läpi lisäksi tutkielman haastateltavia, aineistoa ja sen keräämisen prosessia sekä aineiston analyysimenetelmää, eli lähilukua (engl. close reading). Luvuissa 4 ja 5 perehdyn aineiston analyysiin ja esittelen niitä haastatteluissa läpikäytyjä kokonaisuuksia, jotka tässä tutkielmassa muodostavat yhdessä ammatillisen identiteetin. Olen koonnut myös teoreettisen viitekehyksen ja aineiston yhteyksiä jo aineistoa käsitteleviin lukuihin 4 ja 5. Viimeisessä tutkielman luvussa 6 käsittelen edelleen aineiston kokonaismerkityksiä sekä teoreettisen viitekehyksen ja aineiston yhteyttä.

1.2 Tutkimuskysymys

Tutkimuskohteenani ovat suomalaisten *kuvataidepsykoterapeuttien* työkokemus ja ammatillinen identiteetti. Tässä tutkielmassa ammatti-identiteetti tarkoittaa yksilön ominaisuutta, jossa kulttuurin ja identiteetin käsitteet kohtaavat (Paaskoski 2008, 11, 12). Tutkimuskohteenani olevan ammattikunnan rajaajana on kuvataidepsykoterapeutin koulutus eli haastateltavat kuuluvat samaan ammattikuntaan. Olen valinnut tutkimuksen kohteeksi nimenomaan kuvataidepsykoterapeutit, jotta haastateltavia tutkittaessa heitä yhdistää tarkalleen ottaen sama ammatti. Kuvataideterapian kenttä on nimittäin hyvin laaja ja kuvataideterapiapalveluita tarjoavien ammattilaisten tausta keskenään hyvin erilainen. Tämän tutkielman näkökulma keskittyy nimenomaan kuvataidepsykoterapeuttikuntaan ja heidän luomiinsa sekä ylläpitämiinsä työhön liittyviin merkityksiin. Eräs tutkielman keskeinen tavoite on selvittää, *mitä* kuvataidepsykoterapia ammattina tarkoittaa ja *millaisena* se haastateltaville näyttäytyy. Millaisia ovat haastateltavien kokemukset ammatistaan? Mikä motivoi heitä? Millaisia ovat kuvataidepsykoterapeuttien ammatilliset tarinat? Kokevatko

kuvataidepsykoterapeutit harjoittamansa hoitomuodon tehokkaana? Miten kuvataidepsykoterapeutit kuvaavat arkea? Millaisia haasteita työn tekemiseen liittyy? Mitä työ merkitsee haastateltaville? Mitä haastateltavat itse ajattelevat ammatillisen identiteetin käsitteestä? Lähestyin aihetta muun muassa näiden alakysymysten avulla. Nämä kysymykset muodostavat yhdessä joitakin niistä kokonaisuuksista, jotka yhdessä muodostuvat ammatillisen identiteetin osiksi. Tässä tutkielmassa ammatti-identiteetti on laaja kokonaisuus: se koostuu itseä ja omaa ammattia koskevista merkityksistä.

Ajatus tutkielman aiheesta syntyi psykoterapian ajankohtaisuuden tai mediassa näkyvyyden pohjalta. Samalla nään psykoterapian tietyllä tapaa erillisenä ja salaisena alana, jonka maailmaan on ollut mielenkiintoista tutustua (Hälinen 2018, 10). Viime vuosina kulttuurin ja taiteen merkitys hyvinvoinnin edistäjänä on ollut entistä aktiivisemmin esillä. Esimerkiksi masennusta tai ahdistuneisuushäiriötä sairastavien opiskelijoiden määrä on kasvanut selvästi, ja on huomattavaa, että nykyään lähes joka kolmas opiskelija oireilee psyykkisesti¹. Myös esimerkiksi Kuopiossa mielenterveysongelmista kärsivien nuorten ja lasten yhteydenottojen ja läheteiden määrä on kasvanut alkuvuodesta 2017 ennätyslukemiin². Jo näiden ajankohtaisten uutisten perusteella on selvää, että psykoterapian järjestämisen tarve on kasvanut entistä suuremmaksi Suomessa. Samalla myös psykoterapeuttien tutkimus muodostuu ajankohtaiseksi ja yhteiskunnalliseksi aiheeksi. Kuvataidepsykoterapeutit ylläpitävät taiteen ja kulttuurin merkitystä hyvinvoinnin edistäjänä. Kuvataidepsykoterapia on psykiatrinen hoitomuoto, joka soveltuu usein myös niille ihmisille, joille perinteinen, verbaalinen terapia ei ole vaihtoehto. Tämän soisi tulevan yhä laajempaan tietoisuuteen erityisesti niiden ihmisten parissa, keille kuvallinen psykoterapia olisi verbaalista toimivampi vaihtoehto.

Tutkimuksen *kenttä* tarkoittaa nykyteknologiassa tutkimusaineistojen muodostumisen prosessia, jota määrittävät myös etnologin tulkinnat, kysymystenasettelu tai kirjoittaminen (Fingerroos & Jouhki 2014, 83; Fingerroos 2003). Tässä tutkielmassa kenttä tarkoittaa suomalaisia kuvataidepsykoterapeutteja. Etnologiselle ja antropologiselle tutkimukselle perinteisesti tutkimusote on etnografinen. Etnografia on koko tutkimusprosessia ohjaava ja määrittävä tutkimusote. Tänä päivänä etnografia käsitetään ”kulttuurin syvällisenä analyysinä ja merkitysjärjestelmien tulkintoina”. Etnografia sisältää sekä ”kulttuurin kuvaamista” että

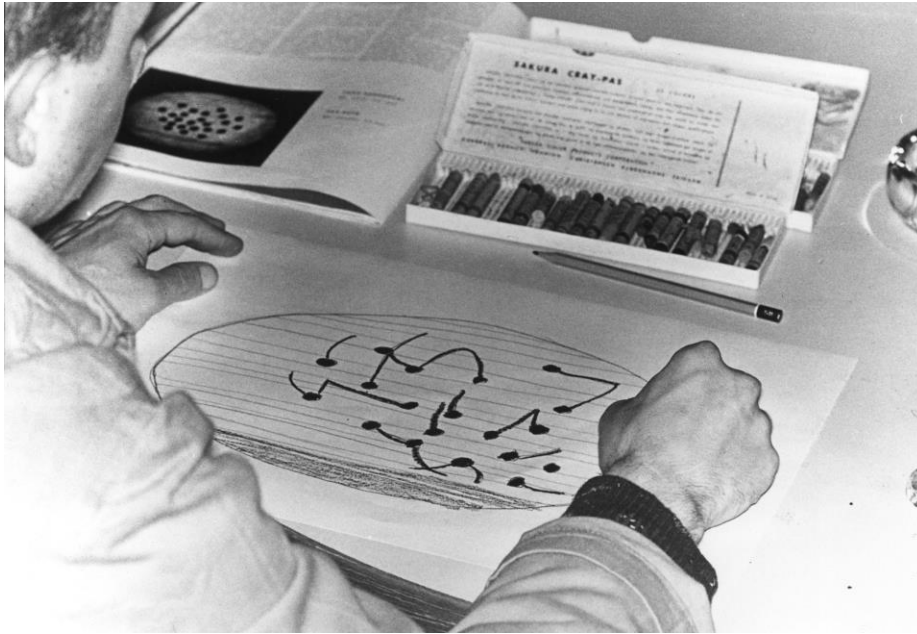
¹ Helsingin Sanomat. Vihavainen, Suvi 13.2.2017. *Mielenterveyden ongelmat lisääntyneet etenkin nuorilla miehillä - joka kolmas opiskelija oireilee psyykkisesti*. Kotimaa.

² Savon Sanomat. Tiuhonen, Marita 4.6.2017. *Nuorten mielenterveysongelmat ennätyslukemissa: ”Kansallinen ilmiö”*. Kotimaa.

refleksiivisen tulkintaprosessin kautta tapahtuvan käsitetyön. Etnografiassa kerättävä aineisto sekä tutkittavien kanssa syntyvä vuorovaikutus määrittävät koko prosessin kulun sekä tutkimuksen lopputuloksen. Etnografinen kulttuuritutkimus pyrkii elämään liittyvien ilmiöiden hahmottamiseen, selittämiseen ja ymmärtämiseen. Käytäntöihin, tapoihin, esineisiin ja uskomuksiin liitetyt merkitykset ovat yksilöllisiä ja kulttuurisidonnaisia, mutta enemmän tai vähemmän jaettuja arvostelmia. Myös tässä tutkielmassa yksilöllisinä tarkastellut merkitykset liittyvät osaksi jaettuja arvostelmia. Tutkielma ei pyri antamaan tyhjentävää vastausta tutkielmassa esitettyihin vastauksiin: tilaa vaihtoehtoisille selitysmalleille on aina. Sen sijaan tarkoituksena on tiedon ja ymmärryksen lisääminen tutkittavaan ilmiöön liittyen. (Hämeenaho & Koskinen-Koivisto 2014, 27.)

1.3 Kuvataidepsykoterapia Suomessa

Keski-Euroopan, Englannin ja Yhdysvaltojen tavoin taideterapian varhaisvaiheet Suomessa liittyvät psykiatristen sairaaloiden toimintaan. Noin sata vuotta sitten osa psykiatreista kiinnostui mielenterveyspotilaiden taideilmaisusta mielen ilmentäjinä ja potilastöitä alettiin kerätä ja säilyttää. Vanhimmat Suomessa psykiatrisessa sairaalassa syntyneet kuvallisen ilmaisun näytteet ovat peräisin Lapinlahden sairaalasta vuodelta 1908. Vuodesta 1919 potilastöitä alettiin arkistoida Nikkilän sairaalassa. Nikkilän sairaalan potilaiden teokset ovat yhdessä hätkähdyttävä kokoelma ajalta ennen psykyenlääkkeiden käyttöönottoa. Edellä mainittu toiminta on kuvataideterapian esivaihe, mutta tätä ei pidä nimittää kuvataideterapiaksi. Sen sijaan säännölliseksi terapeuttiseksi suunniteltu taidetoiminta on alkanut suomalaisissa sairaaloissa vasta 1950- ja 1960-luvuilla. Tämä tapahtui joko sairaaloiden oman henkilökunnan tai tehtävään kutsuttujen taiteilijoiden johdattamina. Säännöllinen taideterapia aloitettiin Nikkilän, Kellokosken ja Hesperian mielisairaaloissa 1960-luvun alkupuolella. Vuosikymmenien mittaan yhä useampi keskusmielisairaala otti taideterapian myöhemmin ohjelmaansa. Ensimmäinen kokopäivätoiminen taideterapeutin virka perustettiin Hesperian sairaalaan 1968. (Hentinen & Mantere 2007, 26.) (myös Seeskari 2008, 29-35.)

Taideterapiaa Nikkilän sairaalassa. Potilas piirtää sakura-väriliiduilla.³

Tämän tutkielman kaikki haastateltavat ovat koulutukseltaan kuvataidepsykoterapeutteja. Tänä päivänä psykoterapeuttikoulutuksien sisältöä ja pohjakoulutusvaatimuksia säätelevät Valviran eli Suomen sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston ohjeet. Näissä ohjeissa koulutukseen hakeutuvilta edellytetään joko korkeakoulututkintona lääketieteen lisensiaatin, soveltuvaa terveydenhuollon tai sosiaalialan ylempää tutkintoa tai ammattikorkeakoulututkintona soveltuvaa terveydenhuollon tai sosiaalialan tai soveltuvaa muuta tutkintoa.⁴ Taidepsykoterapeutin koulusta järjestää Suomessa Suomen Taideterapiayhdistys. Tässä koulutuksessa opetetaan *psykodynaamista taidepsykoterapiaa*, jonka tavoitteena on oppia yhdistämään taide- ja psykoterapiaprosessit psykoanalyttisessa vuorovaikutussuhteessa. Kaksi ja puoli vuotta (45 op) kestävä koulutus antaa valmiuden toimia itsenäisenä kuvataidepsykoterapeutteina. (Leijala-Marttila & Huttula 2011, 48-52.)

Suomen Taideterapiayhdistyksen määritelmän mukaan taidepsykoterapiassa vuorovaikutuksen muodostavat kuvallinen ja sanallinen kommunikaatio potilaan, terapeutin ja kuvan kolmiosuhteessa. Taidepsykoterapiassa toteutus tapahtuu kaikkien keskeisten psykoterapian teoriasuuntausten mukaan. Taidepsykoterapiassa käsitellään potilaan mielensisäisiä ongelmia ja traumaattisia tunnemuistoja. (Leijala-Marttila & Huttula 2011, 48.) Psykoterapiatutkimusta mukailleen terapeutin ja asiakkaan välisellä onnistuneella yhteistyösuhteella on suurempi

³ Helsingin Kaupunginmuseo, ajoittamaton Helsinki, Sipoo. Tuntematon valokuvaaja.

⁴ Suomen Kuvataidepsykoterapeuttien liitto ry. *Koulutus*.

vaikutus hoidon tuloksellisuuteen kuin millään yksittäisellä hoitomuodolla. Taide muodostaa taideterapiassa terapeutin ja asiakkaan väliseen suhteeseen kolmannen, konkreettisen ulottuvuuden. Terapeuttinen suhde eli terapeutin ja asiakkaan yhteistoiminta toimii kuitenkin pohjana ja kannattelevana perustana taideilmaisulle. Yhteistoiminta luo edellytykset itseilmaisulle. Terapeuttisessa suhteessa toinen on auttajan ja toinen autettavan roolissa. (Hentinen & Rankanen 2007, 101.)

Taideterapiassa taide toimii asiakkaan kokemusten ja vuorovaikutuksen konkreettisenä ilmentäjänä sekä terapeutin interventio- ja vuorovaikutuskeinona asiakkaalle. Työskentelyssä ja teoksen havainnoimisessa painottuvat aistimuksellisuus, kehollisuus ja elämyksellisyys. Taide vaikuttaa asiakkaan motivaatioon ja terapiaan sitoutumisen kannalta. Lisäksi taidetyöskentely vahvistaa asiakkaan ja terapeutin välisen suhteen laatua aktiivisena ja tasa-arvoisena. Taidetyöskentely tuo asiakkaan ja terapeutin väliseen suhteeseen aistein havainnoitavan elementin, jonka kautta asiakkaan ja terapeutin on mahdollista kohdata kuvan herättämien aistimusten, tunteiden ja mielikuvien olemassaolo. (RANKANEN 2007, 35, 36.) Analyttiselle psykoterapialle ominaista on ajatus mielen tiedostamattomasta ja tietoisesta olomuodosta sekä näiden fantasioista ja mielikuvista. Kuvataideterapiassa kuvallisuus mielen ominaisuutena ja tietoisesta sekä tiedostamattoman vuorovaikutus ovat perusta kuvien käytölle ongelmien ratkaisussa. Toinen terapiatyössä vaikuttava perusta on transferenssi-ilmiö eli ihmisen taipumus siirtää varhaisimpiaan tunnekokemuksia tähän päivään. Kuvataideterapiassa tämä näkyy kuvissa ja tekijän suhtautumisessa näihin. (Aulio, Girard & Laine 2008, 45, 46.) Kuvataidepsykoterapian teoria perustuu siis psykoterapeuttiseen viitekehykseen ja ammattia voidaan kuvata eräänä psykoterapian osa-alueena. Näin ollen sen toimintaa ohjaava teoria on hyvin laaja ja moniulotteinen; sen läpikäyminen tässä tutkielmassa on mahdollottomuus. Myös kuvataidepsykoterapian historia on vahvasti sidoksissa psykiatristen sairaaloiden toimintaan (ks. edellä).

Amerikkalainen kuvataidekasvatuksen tutkija Julia Kellman esittää, että kuvataide toimii hoitona vakavasti sairaille neljällä eri tavalla. Ensimmäinen kuvataide tarjoaa ainutlaatuisen tavan, jolla ihmiset voivat tunnetasolla rakentaa sisäisiä merkitysyhteyksiä. Nämä merkitysyhteydet liittyvät kaikkein syvimpiin, henkilökohtaisiin, elämään liittyviin tunteisiin ja kysymyksiin. Toiseksi kuvataide mahdollistaa tunteiden elämän jatkumisesta sisältämällä seuraavat elementit: ”oli ennen”, ”on nyt” ja ”tulee olemaan”. Kuvataide siis ”uudelleen kertoo” elämäkokemukset kuvina. Kolmanneksi, kuvataide antaa yksilölle mahdollisuuden jakaa tarinansa muiden kanssa myös taidetyöskentelyn ulkopuolella.

Jakaminen puolestaan on tarinankerronnan olennainen osa, koska jokainen tarina tarvitsee kuulijan, jolle tarina kerrotaan. Neljänneksi kuvataide tarjoaa miellyttävän aktiviteetin, jolloin tekijä on vapaa huolista. Tällöin se mahdollistaa rentoutumisen ja työskentelyn sellaisten materiaalien kanssa, jotka yleensä liittyvät tekijän omiin luoviin tarpeisiin. (von Brandenburg 2012, 256, 257; Kellman 2004.) Kuvataidepsykoterapeutin ammatissa keskeisiä alueita ovat muun muassa psykoterapeuttisen teorian ja vuorovaikutuksen yhdistäminen, kuvataiteellinen työskentely ja psykoterapeuttinen auttajan rooli. Edellä mainittu, lyhyt kuvaus kuvataidepsykoterapian sisällöstä muodostaa lähtökohdat ammatissa työskentelylle. Kuvataidepsykoterapia on ala, jossa terapeutin näkökulmasta katsottuna yhdistyy monta eri osaamisen aluetta. Samalla se erottuu muista psykiatrisista hoitomuodoista kuvallisella ulottuvuudellaan.

2. TEOREETTINEN VIITEKEHYS

2.1 Tutkimuskohteena identiteetti

Käsittelen kuvataidepsykoterapeutteja ammattiryhmänä, joka poikkeaa muusta väestöstä tietyn ammatin harjoittajana. Tutkielman aineistojen kautta näkökulma painottuu kuvataidepsykoterapeuteista ”itsestään nousevaksi” sekä heidän käsityksiään ja työkokemuksiaan kuvaavaksi. Kuvataidepsykoterapeuttien käsityksiin omasta työstään vaikuttavat yleisten, kollektiivisten mielipiteiden ohella henkilökohtaiset näkemykset ja kokemukset. Sen johdosta tässä esiin nousevat myös yksilölliset tulkinnat. Aineiston sisältämät kokemukset työstä puolestaan heijastavat paitsi haastateltavien avointa mielipidettä kuvataidepsykoterapiasta myös heidän omakohtaista näkemystä itsestä kuvataidepsykoterapeutteina eli *ammatti-identiteettiä*. Identiteetti on olennainen nykytutkimuksen kohde, sillä henkilöllisyyttä usein pidetään sosiaalisen elämän ja yhteiskuntaan jäsenenä kuulumisen edellytyksenä. (LaPointe 2011, 8; Linde 1993.) Kiinnittämällä yksilön johonkin kontekstiin ja sen sosiaalisiin käytäntöihin sekä näihin liittyvään merkitysten kehykseen, identiteetti ohjaa ajattelua ja toimintaa (LaPointe 2011, 8, 9; Pratt, Rockmann & Kaufmann 2006). On myös muistettava, että identiteetti-käsitys on historiallisen kehityksen tuote ja ajan mittaan se on saanut useita eri merkityksiä sekä arjen kontekstissa että eri tieteenaloilla ja teoreettisissa lähestymistavoissa. Lisäksi identiteetit eivät ole aina luonteeltaan vakaita tai kestäviä. Esimerkiksi työssään ihmiset käyttävät toimintoja, jotka luovat, heijastavat tai ylläpitävät identiteettejä. (LaPointe 2011, 9; Snow & Anderson 1987.) Vaikka yhtenäistä vastausta identiteetin määrittelyyn ei ole, pyrin seuraavaksi tuomaan esiin joitakin kulttuurintutkimuksessa keskeisiä, ja samalla tässä tutkielmassa vaikuttavia näkökulmia.

Etnologi Laura Aro (1999) kuvailee identiteettiä *laajemmassa mielessä itsensä ja olemassaolonsa tiedostamiseksi*. Hänen mukaansa myös etnologiatieteissä identiteetin tutkimuksessa voidaan erottaa kolme toisistaan erottuvaa näkökulmaa (ks. myös luku 6). 1) Tasapainomalli tarkastelee identiteettiä samuuden ja jatkuvuuden näkökulmasta. Erik. H.

Eriksonia (1974) mukaillen, identiteetti on tunnetta siitä, että ihminen on itsessään ja ympäristössä tapahtuneista muutoksista huolimatta sama henkilö. Eriksonin mukaan identiteetti on siis *tunne siitä, että ihminen säilyttää sisäisen henkilöllisyytensä*. Sen sijaan 2) vuorovaikutusmalli korostaa sosiaalisen toiminnan merkitystä identiteetin syntymisessä. Sosiaalisen toiminnan katsotaan myös säätelevän identiteettiä, ja identiteettikäsitettä voi näin ollen verrata sosiaaliseen asemaan tai roolikäsitteeseen. Kolmas eli maailmankuvamalli puolestaan tuo esiin identiteetin ja kulttuurin arvojen, eetoksen tai teeman yhteyttä. (Aro 1999, 178; Robbins 1973, Manninen 1977.) Näitä yksilön identiteettiä kuvaavia teorioita on nähdäkseen mahdollista soveltaa myös työhön liittyvän identiteetin tarkastelemiseen. Kuten sanottu, käsittelen kuvataidepsykoterapeuttien ammatillista identiteettiä niin samuuden ja jatkuvuuden, vuorovaikutuksen ja sosiaalisen toiminnan, kuin kulttuurin arvojen, eetoksen ja teeman kautta.

Länsimaissa vaikuttavan näkökulman mukaan identiteetti on yksilön sisäinen, välttämätön rakenne. Tämän *minän* katsotaan olevan olemassa jo ennen sen julkista näkymistä tai kielellisiä ilmauksia. (LaPointe 2011, 11; Benwell & Stokoe 2006.) Identiteetti sijoitetaan siis yksilön mielen syvyyskenttiin. Tämänkaltaisen lähestymistapa on peräisin humanismista ja rationalismista, kulminoituneena valistuksen aikaan. (LaPointe 2011, 11; Holstein & Gubrium 2000; C. Taylor 1989.) Sosiologiset ja sosiopsykologiset koulukunnat alkoivat hahmotella sosiaalista ja empiiristä identiteettiteoriaa vasta 1900-luvulla. Erityisesti yhteiskuntatutkimuksessa klassiseksi muodostuneen George Herbert Meadin teorian mukaan identiteetti ei enää ollut vain yksilön sisäinen syvyys, vaan sosiaalisuuden ja sosiaalisen vuorovaikutuksen tuote. Toisin sanoen se on kokemusta, osallistumista jokapäiväiseen elämään ja vuorovaikutusta muiden ihmisten kanssa, jotka puolestaan antavat merkityksiä, joista *minä* muodostuu. (LaPointe 2011, 11; Holstein & Gubrium 2000.) Tässä tutkielmassa lähtökohta identiteetin tarkastelulle on identiteetin rakentuminen merkityksistä. Kuten Mead esittää, tässä tutkielmassa identiteetti on sosiaalisuuden ja sosiaalisen vuorovaikutuksen tuote. Identiteetti on prosessi, joka muodostuu kokemuksesta, jokapäiväisestä elämästä ja vuorovaikutussuhteista. Niinpä katson identiteetin koostuvan yhdessä niistä asioista, joista tutkittavat kysymysten perusteella haastatteluissa kertovat (ks. liite 1 ja 2).

Meadin näkemyksen mukaan identiteetti rakentuu koko ihmisen iän ajan. Se muodostuu ihmisen itsensä eli minän ja ympäristön välisessä vuorovaikutuksessa. (Hytönen 2012, 13; Mead 1934.) Identiteetti syntyy siis minän sekä yhteiskunnan välisessä vuorovaikutuksessa.

Subjektilla eli minällä on sisäinen ydin ja olemus, mutta se muotoutuu ”jatkuvassa dialogissa ulkopuolella olevien kulttuuristen maailmojen ja näiden tarjoamien identiteettien kanssa”. (Hall 1999; 21, 22.) Myös tieteenfilosofi Rom Harré (1979, 98, 293) määrittelee identiteettiä kehityksen prosessina, joka jakautuu persoonalliseen sekä sosiaaliseen identiteettiin. *Persoonallinen identiteetti* on ihmisen yksilöllisyyden perusta, kun taas *sosiaalinen identiteetti* pitää sisällään kaikki ne roolit, joihin yksilö yhteisön jäsenenä kuuluu. Yksilöllä voi samanaikaisesti olla useita eri sosiaalisia identiteettejä eli rooleja. (Hyvönen 2008, 20; Harré 1979, 98.) Myös yksilön *persoonallinen identiteetti* muotoutuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, joten *persoonallinen* sekä *sosiaalinen* identiteetti vaikuttavat toisiinsa (Hyvönen 2008, 20; Tuulos 2001, 30-31).

Stuart Hall (1999) kritisoi määritelmää yhtenäisestä ja pysyvästä identiteetistä. Hallin mukaan ”postmodernilla subjektilla ei ole kiinteää, olemuksellista tai pysyvää identiteettiä”. Sen sijaan identiteetti voidaan katsoa muokkautuvan jatkuvasti ”ympäröivien kulttuuristen järjestelmien tavoissa representoida ja puhutella meitä”. Subjektilla on ”eri identiteettejä eri aikoina” ja nämä identiteetit eivät muodosta yhtenäistä kokonaisuutta minkään ”eheän minän” kanssa. Hallin mukaan ”sisällämme on keskenään ristiriitaisia ja eri suuntiin tempoilevia identiteettejä”, minkä vuoksi yksilöiden identifikaatiot vaihtelevat. Hall toteaa identiteetin olevan pikemminkin jotain, muotoutuu aikaa myöten tiedostamattomissa prosesseissa. Identiteetti ei sijaitse syntyvässä tietoudessa luontojaan vaan muodostuu kaiken aikaa ”prosessissa”. Näin ollen identiteetti ei kohoa yksilöiden jo olemassa olevasta identiteetistä, vaan kokonaisuuden *puutteesta*, jota pyritään täyttämään ulkopuolella olevien tapojen kautta, joilla kuvitellaan muiden ihmisten näkevän meidät. Identiteettiä siis etsitään koko ajan ja samalla ”rakennamme elämäkertoja”, jotka yhdistävät ”jakautuneiden minuuksemme eri puolia” yhtenäiseksi kokonaisuudeksi. (Hall 1999, 23, 39.) Nämä edellä mainitut näkökulmat identiteetin tarkastelussa ovat lähtökohtia myös tutkittavieni ammatti-identiteettien rakentumiselle. Identiteetti on ammatillista identiteettiä laajempi kokonaisuus tutkittavien minuudessa. Seuraavaksi tarkastelen ammatillisen identiteetin -käsitettä ja sen teoreettisia lähtökohtia tutkielmassa.

2.2 *Ammatti on osa identiteettiä*

Ammatti-identiteetti on yksi identiteetin osa-alue ja muovautuu yksilön työ- ja opiskeluelämän ajan. Ammatti-identiteetillä viitataan yksilön koko elämänsä historiaan perustuvaan käsitykseen itsestään ammatillisena toimijana. Se sisältää myös sen, mitä ihminen ajattelee työn merkittävänä elämässä. Lisäksi se käsittää yksilön näkemyksen siitä, mihin ihminen kokee kuuluvansa ja samastuvansa. (Eteläpelto & Vähäsantanen 2010, 26.) Haastateltavien kokemukset omasta ammatista ja työyhteisöstä muodostavat siis heidän ammatti-identiteettinsä. Työhön liittyvä identiteetti kuvastaa siis ”ihmisen ja työn välistä suhdetta” sekä ammattialan yhteiskunnallista, sosiaalista tai kulttuurista käytäntöä. Ammatti-identiteettiin liittyvät myös yksilön luomat ja ylläpitämät merkitykset, näkemykset työn asemasta yksilön elämässä tai esimerkiksi työhön liittyvät arvot ja eettiset seikat. Näin ollen ammatti-identiteetti rakentuu ihmisen henkilöhistorian perusteella, mutta siihen voidaan katsoa kuuluvaksi myös näkemykset tulevaisuudesta. (Eteläpelto 2007, 90.)

Kuvataidepsykoterapeutit ovat sosiaalisia toimijoita, jotka mieltävät itsensä johonkin yhteisöön tai ihmisryhmään kuuluviksi. Samalla he rakentavat tilaansa kulttuurissa ja kulttuuriin. Diskurssit toimivat pohjana oman identiteetin muodostumiselle. Jokaisella ihmisellä on monenlaisia rooleja ja statuksia, joiden välillä voidaan toisinaan tavata myös ristiriitaisuutta tai joiden painoarvo muuttuu tilanteen vaihtuessa. (Kortelainen 2008, 50, 51.) Muita ammatti-identiteettiin liitettäviä asioita ovat, millaisia arvoja ja tavoitteita yksilö pitää työssään tärkeinä. Ammatti-identiteetti on siis suuri kokonaisuus ihmisen itsensä koskevia, työhön ja ammattiin liittyviä mielikuvia, arvoja, ihanteita tai sitoumuksia. (Eteläpelto 2007, 90.) Lisäksi ammatti-identiteetit rakentuvat kerrostuneesti. Makrotasolla niitä muokkaavat muun muassa valtio ja yhteiskunta, keskitasolla mielipidejohtajat, organisaatiot, media tai yleinen keskustelu. Sen sijaan mikrotasolla ammatti-identiteettejä muokkaavat yksilöiden omat kokemukset ja tarpeet. Ammatti-identiteetin muodostumiseen vaikuttavat makrotason tekijät voidaan jakaa yhteiskuntahistoriallisiin tekijöihin ja näiden vaikutuksiin ihmisten elämässä. Keskitaso puolestaan tarkoittaa hyvin pitkälti yleistä mielikuvaa kuvataidepsykoterapiasta eli esimerkiksi median vaikutusta. Mikrotason ammatti-identiteetti muodostuu paikallisella tasolla henkilökohtaisissa arjen kokemuksissa tai muun muassa suhteissa lähiympäristöön, perheenjäseniin tai muihin työyhteisön jäseniin. (Kortelainen 2008, 50, 51.) Tässä tutkielmassa tarkastelun kohteena on ammatti-identiteettien mikrotaso eli haastateltavien henkilökohtaiset kokemukset ammatistaan. Identiteetin on kuvailtu syntyvän suhteessa yksilön syntymisessä

tiettyyn yhteiskuntaluokkaan, uskontoon tai muuhun statukseen. Nykyaikaisissa yhteiskunnissa identiteetistä on tullut myös saavutusten, yksilöllisten pyrkimysten ja status - kysymys. Työpaikat tarjoavat tärkeän kontekstin identiteettien saavuttamiseen. (LaPointe 2011, 9, 10; Hearn 1992.) Ammatillisen identiteetin muodostumisessa esiin nousevat sekä pyrkimys vastata ammatin tai työpaikan vaatimuksiin että ”halutun minän” tavoittelu. Identiteettien muodostaminen ja muokkaaminen on jatkuvaa. Eri identiteettien arvostus on puolestaan riippuvainen tietyn ajan ja paikan olosuhteista. (LaPointe 2011, 10; Ashforth et al., 2008; Duberley, Cohen, & Mallon, 2006; Fine, 1996.)

Diskurssinäkökulmasta tarkasteltuna identiteetti keskittyy ”kielelliseen analyysiin kielen käytön seurauksista puhujan identiteetin rakentumisessa”. Tarkastelen ammatti-identiteetin muodostumista narratiivisena ilmiönä. Lisäksi haluan korostaa identiteetin sosiaalista ulottuvuutta. Narratiivisesti katsottuna identiteetti on kielen tuote. Sen sijaan etnometodologisesta näkökulmasta katsottuna identiteetti kategoriana on analysoitavissa ainoastaan tutkittavien itsensä tuottamien ilmaisujen kautta. Identiteetin rakentuminen on olennainen osa arkielämän vuorovaikutusprosesseja. Tiettyihin kategorioihin kuuluminen ja irrottautuminen sekä tämän ”osoittaminen tai sivuuttaminen” ovat tiettyyn ajankohtaan ja paikkaan sidottuja. Tästä näkökulmasta katsottuna identiteetti ”ei ole passiivinen toimintaa selittävä ominaisuus vaan toiminnassa rakentuva ja muuttuva elementti”. (Penttinen 2005, 26-28; Antaki & Widdicombe 1998, 2.) Tutkielman tutkittavia analysoidaan ilman etukäteen määriteltyjä kategorioita ammatissa toimimisen ominaisuuksista. Haastateltavia ei luokitella tiettyjen piirteiden perusteella tai identiteettiä perustella esimerkiksi tiettyjen sosiaalisten muuttujien pohjalta.

Eräs ammatti-identiteetin syntymisessä vaikuttava seikka on ammattiala sekä tämän sisältämät työtehtävät. Eri ammattialoilla vallitsevat tietyt kulttuurit, jotka puolestaan vaikuttavat olennaisesti ammatti-identiteetin muodostumiseen. Eri aloilla työntekijät kokevat erilaisia samastumisen kohteita. Kuvataidepsykoterapeutit työskentelevät hoitoalalla, joten he luultavasti kokevat tärkeäksi ihmisten kanssa työskentelyn. (Eteläpelto 2007, 110.) Ammatti-identiteetti on siis henkilökohtainen mutta sidottu johonkin ammattiin. Lisäksi henkilökohtainen ja kulttuurinen identiteetti on usein kiinnittynyt paikkaan ja käsityksiin sen menneisyydestä, nykyisyydestä ja tulevaisuudesta. Näin ammatti-identiteetti kiinnittyy tässä tutkielmassa kuvataidepsykoterapeuttien työpaikkaan ja kuvataidepsykoterapeuttien asemaan paikkakunnalla. Identiteetin muodostumiseen liittyy myös toisinaan ”tyypittelyä”, eli jonkin

ryhmän jäseniin liitetään joukko yleistettäviä ominaisuuksia, joiden katsotaan pätevän kaikkiin ryhmän jäseniin. Tyypittely rakentaa stereotypioita ja dualismia, diskurssia “meistä ja muista”. Ammatti-identiteetit syntyvät myös valtakamppailuissa eli valta-asemiin sopeutumalla tai niistä kyseenalaistamalla. Monet vallan rakenteet ja toimijoiden väliset suhteet ovat opittuja. Näin ollen niihin liittyvät identiteetit ovat valmiiksi konstruoituja, kuten esimerkiksi terapeutin ja asiakkaan välillä. (Kortelainen 2008, 52.) Vallan sisältämät rakenteelliset seikat eli valtasuhteet vaikuttavat työnteossa (Hylland Eriksen 2004, 210). Kuvataideterapeutit työntekijöinä ovat vallankäyttäjiä ja suhteessa asiakkaisiinsa valta-asemassa. Tämä nousee esiin aineistoa analysoitaessa. Katson kysymyksen terapeutin vallasta vaikuttavan myös hoitotyön etiikan ja periaatteiden taustalla.

3. AINEISTO JA METODOLOGIA

3.1 *Aineiston esittely*

Tutkielman aineisto on kerätty haastattelemalla informanteja, jotka olen valinnut Suomen Taideterapiayhdistyksen⁵ verkkosivuilta. Aluksi haastateltavien rekrytointi tuntui haasteelliselta, mutta pian kävi onneksi kuitenkin ilmi, että useampi lähestymäni kuvataidepsykoterapeutti oli halukas osallistumaan tutkimukseen. Olen saanut apua tutkittavien hankkimisessa. Kuulemani mukaan tutkielma on otettu esille myös Suomen Taideterapiayhdistyksen syyskokouksessa 2017. Samana syksynä sain toteutettua osan haastatteluista. Ollessani sähköpostitse yhteydessä haastateltaviin olen tarjonnut mahdollisuutta osallistua haastatteluun kasvokkaisen henkilöhaastattelun lisäksi myös sähköisesti. Halusin antaa haastateltaville mahdollisuuden päättää itse tavasta osallistua tutkielmaan ja samalla madaltaa kynnystä osallistumiseen. Kaiken kaikkiaan tässä tutkielmassa on neljä haastateltavaa. Alun perin tarkoitukseni oli hankkia haastateltavia enemmän, mutta päädyin haastattelemaan samoja tutkittavia uudestaan, sillä halusin syventää tietämystäni nimenomaan näihin haastateltaviin liittyen. Ensimmäisessä haastattelussa henkilöhaastattelun valitsi kaksi tutkittavaa. Toisessa vaiheessa henkilöhaastattelun valitsi yksi henkilö ja se toteutettiin puhelimitse. Aineisto koostuu siis yhteensä kolmesta henkilöhaastattelusta ja neljästä sähköpostitse toteutetusta haastattelusta, yhteensä seitsemästä haastattelusta. Ensimmäisten haastatteluiden pohjalta minulle syntyi näkemys siitä, että mitä on mielekästä kysyä tutkielman haastateltavilta seuraavaksi. Haastatteluista litteroidessani ja lukiessani löysin niitä merkityksiä, joiden perusteella valitsin seuraavaksi tarkasteltavat kysymykset.

Tutkielman kaikki haastateltavat ovat naisia. En kysynyt haastateltavilta heidän iästään. En myöskään tavannut kaikkia haastateltavia prosessin aikana. Kaikilla haastateltavista on takanaan kuitenkin yksi tai useampi ammatti. Tästä voimme päätellä, että haastateltavat ovat ehtineet kouluttautua ja työskennellä useita vuosia, ellei vuosikymmeniä, ennen kuvataidepsykoterapeutiksi hakeutumista. Aiempi sosiaali- ja terveysalan koulutus on usein

⁵Suomen Kuvataidepsykoterapia ry edistää kuvataidepsykoterapiaa ja kuvataideterapiaa sekä ”järjestää kuvataidepsykoterapian ja kuvataideterapian koulutusohjelmia ja -tilaisuuksia, edistää alan tutkimusta, toimittaa julkaisuja, tekee esityksiä ja antaa asiantuntijalausuntoja viranomaisille”. (suomenkuvataidepsykoterapia.fi)

myös edellytyksenä kuvataidepsykoterapeutin koulutukseen hyväksynnälle. Niinpä oletan, että kaikki haastateltavat ovat hieman alle keski-ikäisiä, keski-ikäisiä, tai keski-ien ohittaneita.

Henkilöhaastatteluiden sisältö on luonnollisesti keskustelunomaisempi ja sisältää näin enemmän tietoa tutkittavista. Olen huomannut, että henkilöhaastatteluissa puheeseen linkittyä automaattisesti enemmän merkityksiä. Kaikki haastateltavat ovat vastanneet kuitenkin samoihin haastattelukysymyksiin. Myös sähköisessä muodossa vastanneet tutkittavat ovat vastanneet tutkimuskysymyksiin niin, että vastausta on mahdollista analysoida ja löytää siitä merkityksiä; innokkuus vastaamisen käy ilmi myös sähköisesti vastanneiden haastatteluista. Henkilöhaastattelun ja sähköisten haastatteluiden eroavaisuuksista kirjoitan lisää luvussa 3.2. Tutkimustekstissä henkilöhaastateltujen vastaukset, niiden määrä ja pituudet saattavat toisinaan painottaa lukijan silmissä. Haluan mainita tämän johtuvan siitä, että henkilöhaastatteluiden vastaukset ovat yksinkertaisesti pidempiä. Olen halunnut tuoda nämä kuvaukset tekstissä esiin, kuten kaikkien haastateltavien kerrottavan mahdollisuuksien mukaan. Osan tutkittavista vastaukset ovat kuitenkin lyhyempiä ja näin ollen heidän esiintymisensä tutkielman tekstissä on näkymättömämpää. Lisäksi yksi haastateltavista, eli Anneli, osallistui ainoastaan ensimmäiseen haastatteluun. Tästä johtuen jotkin aiheet aineistoluvuissa ovat sellaisia, ettei hänen tutkittavan äänensä ole niissä yhtä näkyvissä kuin muiden haastateltavien.

Laadin ensimmäisiä haastatteluja varten 20 kysymystä (ks. liite 1). Haastattelukysymykset käsittelevät kuvataidepsykoterapeuttien ammatillista tarinaa koulutusta, kokemusta kuvataidepsykoterapian tekemisestä tai henkilökohtaista suhdetta kuvataiteeseen, työhön ja ammattiin. Henkilöhaastatteluissa lista kysymyksistä on toiminut suuntaa-antavasti. Haastattelukysymykset jakautuvat noin kolmeen eri osaan. Ensimmäinen osa käsittelee tutkittavien historiaa ammatin parissa sekä käsitystä työkuvastaan. Toinen osa käsittelee kuvataidepsykoterapeutin arkea ja tyytyväisyyttä työhön. Tässä yhteydessä kysyin myös, mitä ammatti-identiteetti tutkittavien mielestä tarkoittaa. Kolmas osa käsitteli tutkittavien mielipiteitä taideterapian tulevaisuudesta ja kuvataidepsykoterapian hyödyistä. Toisessa haastattelussa (ks. liite 2) tarkensin haastateltavien työlle ja kuvataidepsykoterapialle luomia merkityksiä. Keskustelimme myös haastateltavien lapsuuden ja kouluajojen kokemuksista. Nostin esiin sukupuolen ja sen merkityksen ammatissa. Kysyin edelleen työssä tarvittavista ominaisuuksista, työn hyvistä ja huonoista puolista tai kokemuksesta kuvataidepsykoterapeutin roolissa. Näiden haastattelukysymysten ajattelin (ja olin jo ensimmäisessä vaiheessa todennut)

olevan sellaisia, että ne mahdollistavat monenlaisen, vapaan kerronnan syntyminen. Esimerkiksi kuvataidepsykoterapeutin roolista keskusteltaessa esiin nousi erilaisia kokemuksia ja näkemyksiä, jotka samalla viestivät myös muista haastatteluiden keskustelunaiheista. Kaikki haastattelukysymykset ja niiden vastaukset liittyivät näin osaksi toisiaan. Kysyin ensimmäisessä ja toisessa vaiheessa osittain myös päällekkäisiä, samoja kysymyksiä. Tämä johtuu siitä, että halusin syventää tietämystäni nimenomaan näihin aihealueisiin liittyen. Haastattelukysymysten avulla pyrin lähestymään haastateltavien kokemusta ammatista laajana kokonaisuutena. Tein haastattelut syksyn 2017 ja kevään 2018 aikana. Haastattelutilanteet ovat kestäneet jokainen noin tunnin. Uskon sen olevan aika, jossa ehtii syntyä aineiston kannalta olennaista keskustelua ja haastateltavien syvempää analyysia aiheesta. Haastatteluita tehdessä olen huomannut, että keskustelun avoimuus on ollut aineiston keräämisen kannalta hyvä asia. Vapaamuotoinen aiheesta keskustelu yhdessä tutkittavan kanssa edesauttoi kerronnan syntymistä. Sähköisessä muodossa tutkielmaan osallistuneet ovat puolestaan vastanneet kysymyksiin omassa rauhassa ja pohtineet vastauksia näin kenties kauemmin kuin henkilöhaastateltavat, joiden vastaukset perustuvat ”siinä hetkessä” eli haastattelutilanteessa syntyvään kerrontaan; kukaan haastateltavista ei pyytänyt kysymyksiä minulta etukäteen pohdittavaksi.

3.2 Aineistonkeruu haastattelemalla

Teoreetikko Donna Haraway katsoo, että kaikki tieto on parhaimmillaankin vain osittaista ja että holistinen tieto on *mahdottomuus*. Tämä on tutkielmani tärkeä lähtökohta. Tiedon tuottaminen on yhteinen projekti, johon osallistuvat sekä haastateltavat että haastattelija eli tutkielman tekijä. On muistettava, että sekä tutkija että tutkittava katsovat maailmaa omine näkemyksineen, itsestään käsin. (Suopajarvi 2009, 68; Haraway 1991, 188-198.) Aiheen tutkimiseen sopii parhaiten haastattelu, jossa haastateltavat on mahdollista kohdata dialogina. Tutkielman henkilöhaastattelut sovittiin etukäteen haastateltavien kanssa, ja haastattelutilanteessa keskustelu nauhoitettiin matkapuhelimeni nauhuriin. Toisen haastattelun avulla olen pyrkinyt syventämään ja tarkentamaan ensimmäisestä haastattelusta saatua tietoa. Haastattelu on kenties kaikkein käytetyin tiedonhankinnan menetelmä, joka läpäisee koko yhteiskunnan (Tiittula & Ruusuvoori 2005, 9). Lisäksi se on yksi keskeisimmistä

aineistonkeruumenetelmistä myös antropologiassa, etnologiassa sekä folkloristiikassa. Marjatta Jauhiainen (1982, 177, 179) määrittelee haastattelun olevan sosiaalisen vuorovaikutuksen säätelemä tieteellinen tiedonkeruumenetelmä, jonka avulla pyritään saamaan tietoa tutkittavasta ilmiöstä. (Rautiainen 2003, 30; Jauhiainen 1982, 177, 179.) Sirkka Hirsjärvi ja Helena Hurme (1982, 24) puolestaan toteavat haastattelun merkitsevän keskustelua, jolla on ”ennalta määrätty tarkoitus”. (Rautiainen 2003, 30; Hirsjärvi & Hurme 1982, 24). Tutkimushaastattelu saattaa muistuttaa arkista ja tavallista, spontaanisti syntyvää keskustelua, mutta eroaa tästä päämääränsä vuoksi. Perinteisesti haastattelut voidaan jakaa kysymysten valmiuden perusteella *strukturoituihin* ja *strukturoimattomiin* haastatteluihin. Tämän tutkielman haastattelut ovat *puolistrukturoituja*, eli strukturoidun ja strukturoimattoman välimaastosta. Puolistrukturoidulle haastattelulle tyypillisesti osa haastattelun näkökulmista oli ennalta suunniteltu, mutta ei kaikkia. (Tiittula & Ruusuvuori 2005, 11, 23.)

Aikomukseni kasvokkain tapahtuvissa haastatteluissa oli lähestyä aihetta keskustelemalla. Haastatteluissa pyrinkin siihen, että haastateltavan ja haastattelijan välinen vuorovaikutus olisi mahdollisimman avointa ja vapaata keskustelua. Näin ollen haastattelut muistuttavat jokapäiväistä keskustelua, mutta keskustelun kulkua määrittävät etukäteen laatimani haastattelukysymykset. Kaiken kaikkiaan puolistrukturoitu teemahaastattelu eroaa vapaamuotoisesta keskustelusta siinä, että haastattelulla on jokin ennalta päätetty tavoite. Tutkimuskysymysten pohjelta luodut haastattelukysymykset asettavat omat rajansa puheenaiheille. Kysymysten avulla pyrinkin kartoittamaan kuvataidepsykoterapian ilmiöitä sekä kuvataidepsykoterapeuttien ammatti-identiteetin muodostumista kerronnassa. (Pöysä 2012, 171.) Kasvokkain tapahtuva haastattelu mahdollistaa tilan antamisen haastateltavalle tai keskustelun viemisen eteenpäin haastateltavan ehdoilla. Kasvokkainen toteutettuun haastatteluun verrattuna kysely voi metodina vaikuttaa kankealta ja etäiseltä. Pia Olsson kuitenkin huomauttaa, että myös keruu- ja kyselytoiminta mahdollistavat vuorovaikutuksen tutkijan ja tutkittavan välillä. Tutkijan on kuitenkin tärkeää tunnistaa tutkittavien vastausten sävy ja sisältö sekä pohtia kertomiseen vaikuttaneita tekijöitä. Lisäksi kysymykset voivat kantaa monia taustamerkityksiä, jotka aktualisoituvat eri tavoin eri lähtökohdista vastaaville. Myös kyselyaineistoon tulee siis suhtautua dialogina. Kyselyn ja sen tuottaman aineiston vuorovaikutuksen tarkastelu on hyödyllistä, jotta voisimme ymmärtää, miksi tietyt näkökulmat nousevat erityisesti aineistossa esiin. (Olsson 2016, 156-157.)

Tässä tutkielmassa ihminen merkityksellistää maailmaa *kielellisesti*. Tämä merkityksellistäminen tapahtuu esimerkiksi kertomusten kautta ja näitä kertomuksia muille ihmisille kertomalla. Tuotettuihin kertomuksiin ja tarinoihin liittyy tietoa, kokemuksia ja tunteita, jotka välitetään toiselle ihmiselle. (Lehtonen 1996, 16.) Tutkielman lähtökohtana on oletus siitä, että todellisuus on kielellisesti välittyntä. Tähän liittyen on syytä pohtia myös sitä, millaisia ovat välittävän tekijän luonne ja ominaisuudet ja miten ne vaikuttavat tutkielman aineistoon. Olen kiinnostunut ammatti-identiteetistä haastateltavien itsensä kertomana. Kerronnallisen eli narratiivisen tutkimuksen tavoin myös tässä tutkielmassa pyritään selvittämään, mitä haastateltavat itse kertovat aiheesta ja millaisena tutkimuksen aihe heidän kerronnassaan näyttäytyy. Tutkielmassa tiedonlähteenä käytettävä aineisto eli haastattelut ovat perusolemukseltaan *narratiivisia*. (Pöysä 2012, 169, 171; Hirsjärvi & Hurme 2008.) Narratiivisuudella tarkoitan, että tilaa on haluttu antaa myös haastateltavan tavalle muodostaa kuvaus pidemmän kerronnan tai kertomuksen muotoon. Tutkielman haastattelut eivät ole varsinaisesti narratiivisia haastatteluja, mutta luonteeltaan narratiivisia: ajattelen narratiivisuuden merkitsevän laajemmin konstruktivistista tutkimusotetta ja käytännöllistä työvälinettä.⁶

Clifford Geertzin (1973, 5) toteamuksen mukaan ”ihminen on itse kutomissaan merkitysverkostoissa elävä eläin”. Yksilöt luovat merkityksiä tehdäkseen maailmasta ymmärrettävämmän. Tässä tutkielmassa ura ja ammatti-identiteetti muodostuvat merkityksistä ja samalla muodostavat oman merkitysverkostonsa. Pohdin näiden merkitysten luonnetta kysymällä, miten ne syntyvät ja miten näitä merkityksiä tuotetaan haastateltavien kerronnassa. Aineistoa analysoidessa pohditaan siis kielen asemaa merkitysten tuottamisessa ja perehdytään kielen diskursiiviseen ulottuvuuteen. Merkityksiä luodaan nimittäin kieltä käytettäessä. (Sintonen 1999, 43; Geertz 1973, 5.) Tarkastelen ammatti-identiteetin muodostumista narratiivisena ilmiönä, joka muodostuu haastatteluiden kerronnan pohjalta. Kerronnan tai kertomuksen perusmääritelmänä voidaan pitää representaatiota eli kuvausta jostakin tapauksesta tai joukosta tapahtumina. (LaPointe 2011, 39; Abbott 2002; Czarniawska 2004). Haastatteluissa syntynyt representaatio sisältää toisinaan pitkiäkin kuvauksia haastateltavien kertomina. Tästä näkökulmasta nähtynä identiteetti on kielen tuote.

⁶Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006. *Narratiiviset tarkastelutavat*. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto.

3.3 *Analyysimenetelmästä*

Haastattelututkimuksessa aineisto on ”laaja ja moniaineinen tekstimassa”, jonka käsittelyä voidaan lähestyä monesta eri näkökulmasta. Aineiston analyysia edeltää litterointi, jossa aineistomassa muuttuu helpommin hallittavaksi. (Ruusu vuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 11.) Tässä tutkielmassa haastattelut on litteroitu sanatarkasti. Olen merkinnyt niiden oheen myös aineiston ymmärrystä edistäviä merkintöjä haastattelutilanteesta, esimerkiksi naurusta. Toisaalta ääninauhotteet sisältävät myös sellaista keskustelua, joka ei liity läheisesti tutkimuskysymyksiin. Olen kuunnellut kaikki äänitteet ja valikoinut niistä litteroitavaksi ne osat, jotka ovat tutkimusongelman kannalta olennaisimpia. Sekä litterointiin että muuhun aineiston käsittelyyn liittyvässä aineiston rajaamisessa olen pyrkinyt johdonmukaisuuteen. Aineistoa rajatessa olen ottanut huomioon sen, millaisen näkökulman tehty rajaus tuottaa aineistoon. (Ruusu vuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 15.)

Tässä tutkielmassa aineiston analyysimenetelmä on lähiluku (engl. close reading). Jyrki Pöysä (2015) kirjoittaa lähilukemisesta teoksessa *Lähiluvun tieto. Näkökulmia kirjoitetun muistelukerronnan tutkimukseen*. Tässä analyysimenetelmässä huomion keskipisteenä on teksti ja sen sanottava. Lähilukeminen on tekstin tarkkaa, yksityiskohtaista lukemista useammassa eri vaiheessa. Ensimmäisellä lukukerralla tekstiä pyritään hahmottamaan yksityiskohtineen kokonaisuuteen eli kokonaismerkityksen suuntaan. Tässä vaiheessa analyysia osa tutkijan luomista merkityksistä juontaa juurensa myös tiedostamatta aiemmista kokemuksista ja käsityksistä. (Pöysä 2015, 26, 28, 30-31.) Amerikkalainen antropologi Loren Eiseley (1969) peräänkuuluttaa oman ymmärryksen tietoista laajentamista aineistoa analysoitaessa, sillä tutkija tarkastelee aineistoa aina tiettyjen rajojen sisällä. Samalla pyrkimyksenä on tutkittavan ymmärtäminen hänen omasta näkökulmastaan. (Kain 1998; Eiseley 1969.) Analyysin ensimmäisessä vaiheessa luin aineistoa läpi ja syvennyin tarkastelemaan myös yksittäisiä vastauksia. Luin aineistoa yksi haastattelu kerrallaan ja pohdin sitä, mitkä olivat yksittäisten haastattelujen olennaisinta sisältöä. Lukiessa olen kiinnittänyt huomiota haastateltavien ilmaisuun, kielellisiin ilmaisuihin ja merkityksiin. Myöhemmät tekstin lukemiskerrat eli *paluut* ovat ensimmäistä kertaa syvällisempiä ja kriittisemmin tekstiin suhtautuvia. Ideaalina on, että jokaisen paluun myötä huomio tekstissä kohdistuu osittain eri asioihin kuin aikaisemmin. (Pöysä 2015, 26, 28, 30-31.) Paluita tehdessäni olen huomannut, että käsitykseni tekstin merkityksistä on syventynyt aina uudelleen lukemisen myötä. Myöhemmissä paluissa lukeminen on muuttunut analyttisemmäksi, kun olen samalla

tarkentanut myös omia tulkintojani (Pöysä 2015, 32). Koko analyysiprosessin ajan olen tehnyt muistiinpanoja ja ajatuskarttoja, joiden käytön olen kokenut tarpeelliseksi ja hyödylliseksi aineiston kokonaismerkitysten hahmottamisessa.

Lähdin luokittelemaan aineistoa käymällä läpi sitä tutkimusongelman, käsitteiden ja muiden lähtökohtien määrittämällä tavalla. Aluksi jaoin aineistoa suuriin karsinoin, kuten koulutus, ammatillinen tarina, työn merkitys. (Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 18.) Olin päättänyt analysoida näitä teemoja jo tutkielman suunnitteluvaiheessa. Niinpä olin luonut haastattelukysymykset sellaisiksi, että kysymykset muodostavat yhdessä tiettyjä kokonaisuuksia teemoittain. Nämä kokonaisuudet toimivat apuvälineenä myöhemmin aineiston tarkemmassa luokittelussa, jossa yritin löytää aineistosta myös toistuvia, yhteneväisiä diskursseja, joiksi muodostuivat muun muassa empatia ja luovuus. Pyrin esittämään aineiston perusteella tekemäni analyysin etnografisena kuvauksena. Etnografisessa kuvauksessa, eli ”tiheässä kuvauksessa”, on pyrkimyksenä kulttuurin muodostavien merkitysverkostojen analyysi. Tässä kuvauksessa käsitteellistän ja teoretisoin tutkittavaa ilmiötä. (Lappalainen 2007, 9-14; Geertz 1973; Ryle 1971.)

Sosiologi Risto Alapuron (2000) mukaan teoriat ja tutkimusotteet toimivat usein tutkimuksessa ”pohjapiirustuksena ja sommittelun tukipisteenä” (Kalela 2002, 178; Alapuro 2000, 75). Olin tutustunut tutkimusta koskevaan kirjallisuuteen jo ennen aineistoon tutustumista. Teorioihin ja tutkimusotteisiin tutustuminen oli minulle osa tutkimuksen suunnittelua, tutkimusongelman asettelua ja haastattelukysymysten valintaa. Tässä vaiheessa kävin läpi erilaisia, vaihtoehtoisia näkökulmia ja teorioita muun muassa identiteetteihin liittyen. Esittelin nämä aineiston analyysia edeltäneet teoreettiset näkökulmat tutkimussuunnitelman yhteydessä. Myöhemmin tutkielman teoria on kuitenkin tarkentunut ja määrittynyt lopulliseksi aineiston analyysin jälkeen. Kaiken kaikkiaan tutkielman teoreettinen viitekehys on säilynyt miltei samana koko prosessin ajan. Olen huomionut aineiston analyysissa teoreettisen näkökulman ja keskeiset käsitteet, mutta lähtökohtaisesti tutkielman aineiston analyysissa teoria on kuitenkin toissijaisessa asemassa (Pöysä 2015, 33). Tässä tutkielmassa aineiston jäsentyminen teoreettisen viitekehysten kautta tarkoittaa, että teoreettiset näkökulmat muodostuvat aineiston perusteella. Tutkimusprosessin alussa tekemäni teoreettiset valinnat vaikuttavat aineiston kuvaamisessa, mutta eivät määritä sitä.

Tutkimustekstissä olen pyrkinyt esittämään tekemäni huomiot mahdollisimman tarkasti. Lisäksi olen pyrkinyt saamaan kaikkien haastateltavien äänet tutkimustekstissä yhtä

kuuluviksi. Koska tarkastelun kohteena ovat kokemukset, haluan tarkastella jokaisen haastateltavan ajatuksia yksilöllisinä. Analysoinnin tuloksena olen kuitenkin huomannut, että aineistossa toistuvat muun muassa seuraavat teoreettiset aiheet: *persoonallinen ja ammatillinen luovuus, haastateltavien suhde taiteeseen, aiemman työkokemuksen kehittävyys, kiemuraiset ammatilliset tarinat, työn ulkopuolisen elämän tärkeys, kehittymiseen ja tulevaisuuteen liittyvät toivomukset, työmoraali, ihmistyön periaatteet ja terapeutin roolin merkitys ammatillisessa toimijuudessa, suhde asiakkaisiin, näkemykset kuvataidepsykoterapiasta hoitomuotona, mielenkiinto ihmisiä kohtaan, työssä motivoituneisuus, auttaminen kutsumuksena, terapeutille hyväksi koetut ominaisuudet, kuten empatia ja sen haastaminen.*

3.4 Tutkimusetiikka ja tutkijan positio

Tieteen etiikka tarkoittaa ”niiden eettisten kysymysten tarkastelua, jotka nousevat esille tutkimuksen eri vaiheissa, kuten suunnittelussa, menetelmien valinnassa tai aineiston kokoamisessa, tai jotka liittyvät tutkittavan kohteen erityislaatuun” (Olsson 2005, 282; Pietarinen & Launis 2002, 46). Etnologian ja antropologian erityinen suhde tieteen etiikkaan on luettavissa määritelmästä. Etnologisen ja antropologisen tutkimuksen kohde on ihminen ja tämän yhteisön jäsenenä luoma kulttuuri. Niinpä tarkastelun kohteena ovat myös toisinaan myös yksilöiden henkilökohtaiset ja jopa arat aiheet. Myös tässä tutkielmassa haastattelu- ja tutkimuskysymykset sivuavat haastateltavien henkilökohtaista elämää eli aineisto sisältää haastateltavien kannalta arkaluonteista tietoa. Tällöin eettiset kysymykset ja tutkijan sensitiivisyys tutkimusprosessin eri vaiheissa ovat nousseet entistä enemmän esille. Kun tutkimuksen kohteena ja aineiston lähteenä on yksittäisten ihmisten henkilökohtainen kokemusmaailma, tutkijan ja tutkimuksen eettisyyteen on syytä kiinnittää vahvasti huomiota. (Olsson 2005, 282.)

Viime vuosina tieteellisen tutkimuksen eettisyyteen pyrkivät ohjeistukset ovat lisääntyneet. Vuonna 2018 voimaan astui uusi EU:n tietosuojalaki, jonka mukaan henkilötiedoiksi katsotaan aiempaa laajempi joukko tunnisteita⁷ (eduskunta.fi). Tieteellistä tutkimusta tehdessä

⁷ EU:n yleisen tietosuojalain (GDPR) täytäntöönpano - Uusi tietosuojalaki. Eduskunta.fi

eettisten ohjeistusten tuntemus ja niiden käyttäminen ovat olennaisia seikkoja. Eräs eettisesti kestävä tutkimuksen ominaisuuksista on *avoimuus*. Avoimuus takaa tutkittavien ihmisten itsemääräämisoikeuden. Tämän tutkielman tutkittaville on annettu selkeä käsitys tutkielmasta ja tavoitteista sekä tieto siitä, mitä tutkimusaineistolle tapahtuu sen käytön jälkeen. Tutkittavat henkilöt ovat myös antaneet selkeästi vapaaehtoisen suostumuksen tutkielman tekemiseen. Lisäksi he voivat milloin tahansa halutessaan lopettaa osallistumisensa tutkielmaan. Kaikilla haastateltavilla on oikeus jättää vastaamatta epämiellyttäväksi kokemiinsa kysymyksiin. Joka tapauksessa, kyselyyn vastaaminen ja haastatteluun osallistuminen osoittavat, että tutkittava on suostunut tutkielman tekoon. (Esimerkiksi Kuula 2006, 106-107.)

Tutkimusetiikan toteutumista Suomessa määrittää henkilötietolaki. Tämän vuoksi haastateltavia koskevat, henkilökohtaiset tiedot tai nauhoitteet, puhelut ja sähköpostit ovat ainoastaan tutkielman tekijän suojatussa hallussa, tutkielman tekijän salasanalla suojatulla tietokoneella. Kaikkia tutkimusprosessin aikana tutkijan tietoon tulleita tutkittavien henkilötietoja on käsitelty luottamuksellisesti. Aineistoja on lukenut vain tutkielman tekijä. Tutkielmassa esiintyvät haastateltavat on anonymisoitu tutkimustekstissä. Olen poistanut tekstistä kaikki suorat tunnisteet, kuten haastateltavien asuin- ja työpaikan tai erisnimet. Aineistossa esiintyvä arkaluontoinen tieto on harkinnan mukaan joko poistettu tai mainittu tutkimustekstissä niin, ettei tutkittavaa ole mahdollista tunnistaa. Erisnimet on muunnettu peitenimiksi eli pseudonyymeiksi. Koin pseudonyymien käytön parhaana anonymisoinnin vaihtoehtona, koska se mahdollistaa tutkittavien tarkastelun tekstissä parhaiten. Sukunimet on poistettu tekstistä kokonaan. Olen selvittänyt ennen peitenimien käyttöönottoa, että keksittyjä nimiä ei ole mahdollista sekoittaa todellisiin henkilöihin. Peitenimet eivät siis muistuta tutkittavien oikeita nimiä. (Kuula 2006, 214-216.) Lisäksi olen tarkistanut, etteivät peitenimet muistuta liikaa tutkimuksen ulkopuolisten kuvataidepsykoterapeuttien nimiä. Näin ollen peitenimiä ei ole mahdollista sekoittaa kehenkään yksittäisenä kuvataidepsykoterapeuttina työskentelevään ihmiseen.

Anonyymiuden lisäksi olennaista on se, *miten* ja *mistä* asioista tutkija kirjoittaa tutkittavistaan (Kuula 2006, 206), minkä olen huomionnut tekstiä kirjoittaessa. Koska kysymyksessä on tietyllä tapaa erityisryhmä, on tutkijan kirjoitustyyllillä suuri vaikutus tunnistettavuuteen tai leimaavuuteen (Kuula 2006, 206). Olen vastuussa siitä, että millaista kuvaa tutkittavasta ihmisryhmästä tuotetaan. Niin kutsuttu ”tieteen etiketti” tarkoittaa muun muassa hyvän maun mukaista kirjoitustapaa ja sillä on merkittävä tehtävä metodologinen tehtävä tieteen tekemisessä (Sihvola 2002, 100). Kuvataidepsykoterapeutteja on Suomessa suhteellisen vähän

ja siksi heidän yksityisyyden kunnioittaminen tässä tutkielmassa on tärkeää. Haastattelupyynnössä haastateltaville luvataan, että he eivät ole tunnistettavissa lopullisesta tutkielmasta. Arja Kuula muistuttaa, että osa ihmisistä osallistuu tutkimukseen juuri siksi, että tutkimuksessa luvataan tunnistamattomuus (Kuula 2006, 205). Myös siksi sen merkitys tutkimuksessa ja tutkittaville on tärkeä. Olen laatinut myös tieteellisen tutkimuksen rekisteriselosteen, joka oli aineiston keruuhetkellä (vuosina 2017 ja 2018) tutkijan lakisääteinen velvollisuus (ks. Henkilötietolaki (523/1999). Rekisteriselosteesta ilmenevät tekijän hallussa olevat henkilötiedot, näiden käyttötarkoitus tai tietojen suojauksen periaatteet.

Tutkielmassa myöhemmin esiintyvät valokuvat ovat erään haastateltavan asiakkaan tekemiä. Ennen valokuvien käyttöönottoa lähetin kyseiselle henkilölle tiedotteen tutkimuksen tarkoitukseen ja tutkimusetiikkaan liittyen. Lisäksi molemmat osapuolet allekirjoittivat lupalomakkeen, jossa käydään läpi kuvien käyttötarkoitus, käsittely, julkaiseminen tai kuvan tekijöiden oikeudet. Tunnistamattomuus on tärkeä kuvantekijän oikeus ja sen vuoksi en mainitse tutkielmassa kuvan tekijän nimeä tai muita tunnistetietoja. En myöskään mainitse, kenen haastateltavan asiakas on kyseessä.

On otettava huomioon, että tämän tutkielman haastateltavia ammatissaan velvoittaa psykoterapeutteina eli terveydenhuollon ammattihenkilönä vaitiolovelvollisuus. Se tarkoittaa, että haastateltavat eivät saa mainita työssä kohtaamiensa potilaiden tietoja sivullisille henkilöille. Näin ollen olen pyrkinyt luomaan haastattelukysymykset sellaisiksi, että ne koskevat mahdollisimman epätarkasti asiakkaita ja heidän tietojaan. Haastattelutilanteessa pyrin kuulemaan haastateltavia mahdollisimman avoimesti, mutta tutkijana tarkoitukseni on aiheen arkaluontoisuuteen viitaten julkaista mahdollisimman anonymisoitua aineistoa. Haastateltavien henkisen vahingoittumattomuuden kannalta olennaista on lisäksi heidän kunnioittamisensa vuorovaikutustilanteessa eli haastattelussa. Käyn tarkemmin läpi haastatteluiden kulkua tai rooliani haastattelijana myöhemmin tässä luvussa. Ihmistieteenä etnologisen ja antropologisen tutkimuksen keskeinen tutkimuseettisiä normeja määrittävä lähtökohta ovat ihmisen kunnioittamista edustavat arvot. Tämän tutkielman eettiset periaatteet nojautuvat tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) laatimiin ihmistieteiden ohjeisiin. Näitä periaatteita ovat edellä tässä luvussa mainitsemani tutkittavan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, tutkittavien vahingoittumattomuus ja tutkittavien yksityisyyden kunnioittaminen (sekä tietosuojaja). (Kuula 2006, 58-65.) Vastuu näiden eettisten periaatteiden toteutumisesta tässä tutkielmassa on tutkielman tekijällä. Tehtäväni on noudattaa yhteisesti sovittuja, tieteen eettisiä periaatteita tässä tutkielmassa parhaani mukaan. Tutkittavaa ilmiötä

tulkittaessa, kuvattaessa ja selittäessä tutkija tarvitsee eettisiä periaatteita ja hyveitä. Tutkimuksen eettinen tarkastelu on myös osa tutkijan ammattietiikkaa. (Pietarinen 2002, 58-59.)

Eettisyyden lisäksi etnologiselle ja antropologiselle tutkimukselle keskeistä ovat *paikantaminen* ja *refleksiivisyys*. Outi Fingerroos (2003) kuvailee paikantamisen olevan tutkimusprosessin ja sen subjektisidonnaisuuden hahmottamista. Reflektointi puolestaan tarkoittaa tämän asetelman julkituomista. Laura Aron (1996, 28-29) mukaan reflektiivisen tutkimusotteen tulee kulkea etnografiaa tekevän tutkijan mukana koko tutkimuksen tekemisen ajan. Etnografia on prosessi, jonka olennaisia lähtökohtia ovat niin tutkimustekstin kirjoittaminen, tutkijan persoona kuin tutkijan tekemät valinnat tai rajaukset. Refleksiivisessä paikantamisessa keskeistä on näiden tutkimuksen osa-alueiden auki kirjoittaminen. Reflektiivisen tutkimusotteen eli reflektiivisen paikantamisen voidaan katsoa koostuvan kolmesta eri tasosta, jotka ovat epistemologinen, metodologinen ja metodinen taso. (Fingerroos 2003; Vasenkari 1996.)

Epistemologinen taso viittaa tietoteoriaan eli tiedon luonteeseen, sen syntymiseen ja siihen mitä tieto on tai mitä se edustaa. Metodologinen taso puolestaan merkitsee tutkimuksen käytäntöihin, kuten sen tekemisen periaatteisiin tai ”teorian ja käytännön väliseen suhteeseen”. Sen sijaan metodinen taso tarkoittaa aineiston hankinnan menetelmien kuvaamista. Tutkielman metodologiaa ja metodista tasoa tarkastelin aiemmin tässä luvussa 3. Nämä kolme eri tasoa ovat toisistaan riippuvaisia: näin ollen refleksiiviseen paikantamiseen sisältyy kolme vaihetta. (Fingerroos 2003; Aro 1996, 28-29, Vasenkari 1996, 84-85, ks. Vasenkari & Pekkala 2000, 244, Vasenkari 1999.) Tässä tutkielmassa reflektiivinen tutkimusote määrittää niin epistemologista, metodologista, kuin metodista tasoa. Tällä tarkoitan, että sekä tiedon luonne, metodologia että metodit ovat itsereflektion eli pohdinnan alaisia. Tutkielman epistemologinen taso eli sen tiedon luonne liittyy siihen, että kyseessä on Jyväskylän yliopiston etnologian ja antropologian oppiaineen maisterintutkielma. Tutkielmalla on siis sitoumus Jyväskylän yliopistoon. Sitoudun samalla noudattamaan myös Jyväskylän yliopiston tunnustamia arvoja eli avoimuutta, tasa-arvoa ja luottamusta (Jyväskylän yliopiston eettiset periaatteet 2012), sekä eettisiä periaatteita, jotka ovat osa suomalaista yliopisto- ja tutkimusjärjestelmää, joiden osaksi myös tämä maisterintutkielma liittyy.

Tutkimus on aina sidoksissa sen tekijään paitsi asiantuntijana myös yksilönä eli kokevana ja tuntevana ihmisenä (Hämeenaho & Koskinen-Koivisto 2014, 27). Tarkastelen tutkittavaa

ilmiötä, eli kuvataidepsykoterapeutin ammattia, ulkopuolisena. Tällöin tulkintoihin tutkimusprosessin aikana vaikuttavat myös subjektiiviset ennako-oletukset. Ei ole realistista olla tietoinen kaikista niistä henkilökohtaisista taustaoletuksista, joiden varassa tutkimus on (Sihvola 2002, 100). Etnografisen ja reflektiivisen tutkimusotteen toteutuminen kuitenkin edellyttävät näiden seikkojen auki kirjaamista. Tutkijan esiymmärryksen aiheesta perustuu tietoon, jota olen vastaanottanut ennen tutkimusprosessia sekä hankkinut tutkimuksen tekemisen yhteydessä. En ole kuitenkaan ollut osa kuvataidepsykoterapeutin todellisuutta, ja siksi tietoni tutkittavasta ilmiöstä on haastateltaviin nähden vajavaista. Paitsi haastattelutilanteessa, myös koko tutkimusprosessin aikana, tutkimukseen vaikuttava tekijä on muun muassa tutkijan kulttuurinen tausta (Kuula 2006, 63). Tutkimusprosessin aikana olen perehtynyt aiheeseen mahdollisimman paljon ja pyrkinyt näin sisäistämään kuvataidepsykoterapiaa ilmiönä, sen teoriaa, käytäntöjä tai kuvataidepsykoterapeutin arkea. Ensisijaisesti pyrin tutkimusaiheen syvälliseen ymmärrykseen kuitenkin haastateltavien kokemuksen ja sen tavoittamisen kautta. Tässä apuna on haastatteluaineiston *toinen tieto*. Fingerroosin (2018) mukaan toinen tieto on ”yksityiskohtaista, kokemuksellista, paikantunutta, kysyvää, paljastavaa ja pohdiskeluvaa”. Se viittaa ihmisen käytännön kokemukseen, mutta sen tavoittaminen edellyttää tutkijalta hiljentymistä ja kuuntelemisen taitoa. (Fingerroos 2018. *Tutkimusetiikka & tutkimusprosessi*. Maisterinseminaari 2018, luentodiat.)

On huomioitava, että haastatteluissa vaikuttavat tietyt roolit ja auktoriteetit. Pirjo Rautiainen (2003) kuvailee huomioitaan kentällä teoksessa *Antropologin työ ja kenttä*. Rautiaisen tavoin haastatteluista tehdessäni pyrin antamaan itsestäni asiantuntevan vaikutelman, toisaalta halusin omalla käytökselläni osoittaa, että olen aidosti kiinnostunut siitä, mitä haastateltavilla on kerrottavaa. Eräs haastattelutilanteessa vaikuttanut seikka on ikä. Olen nuorempi kuin haastateltavani ja myös tämän vuoksi myös suhtauduin haastateltaviin asiantuntijoina. Haastattelutilanteessa keskityin haastateltavan kuuntelemiseen mahdollisimman tarkasti. Vaikka haastattelun puhe tallentuikin matkapuhelimeni nauhuriin, vuorovaikutuksen kannalta oli hedelmällistä osoittaa tutkittavalle, että haastattelija kuuntelee. Pyrinkin puhumaan mahdollisimman vähän, esimerkiksi tarkentavia kysymyksiä esittäessäni. (Rautiainen 2003, 84-86.) Toisaalta myös vuoropuhelu haastateltavan ja haastattelijan välillä on tärkeää. Silloin haastateltava varmistuu siitä, että hänet on kuultu. Pyrin edistämään dialogisuutta keskustelun, välihuomautuksien ja esimerkiksi pienin elein. On myös huomioitava, että jokainen haastattelu on omanlaisensa ja haastattelun täydellistä kulkua on mahdotonta ennustaa etukäteen, sillä se riippuu sekä haastateltavan että haastattelijan persoonasta, mielialasta, tutkimuksen vaiheesta

tai muista tekijöistä. Olen tyytyväinen siitä, että sain haastatteluissa myös sellaista tietoa, jota en ollut osannut itse kysyä. (Rautiainen 2003, 87.) Haastatteluissa keskustelua on ollut paljon, sillä haastateltavat olivat halukkaita vastaamaan laajasti esittämiini kysymyksiin.

Kuten historiantutkija Jorma Kalela (2000, 98) huomauttaa, on kysyttävä, että ”millä edellytyksellä minun on oikeus esittää ne kysymykset, jotka minun näkemyksestäni on tärkeä esittää?” (Fingerroos 2018, luentodiat; Kalela 2000, 98.) Tutkimus- ja haastattelukysymysten pätevyys ei ole itsestäänselvää. Tutkimusasetelmani ei ole tässä suhteessa ongelmaton. Haastateltavien elämään, ammattiin ja identiteetteihin liittyy paljon emotionaalisia ja henkilökohtaisia alueita. Tutkimuskohteen valinta, aiheen rajaus ja kysymysten asettelu ovatkin osa tutkimuksen eettistä tarkastelua. Tutkimuskohdetta valittaessa on tärkeää huomioida tutkimuksen seuraukset. (Olsson 2005, 285; Pekkala 2003, 93.) Amerikan antropologinen yhdistys (American Anthropological Association) kehottaa eettisissä periaatteissaan tutkijaa jättämään tutkimuksesta pois sellaiset osat, jotka saattavat vahingoittaa tutkittavia henkilöitä (Olsson 2005, 285). Kuten aiemmin tässä luvussa kerroin, olen jättänyt aineiston arkaluontoisimman tiedon tutkielmassa mainitsematta. Olen harkinnut, mitkä henkilökohtaiset ja arkaluontoiset asiat ovat kokonaismerkityksen kannalta olennaisia mainittaviksi. Tutkimustekstissä on mukana joitakin henkilökohtaisia tietoja, mutta ne on esitetty siinä muodossa, ettei tutkimuskohteelle aiheudu tästä vahinkoa.

Johanna Uotinen (2008, 132) puhuu tutkittavien äänen kunnioittamisesta ja sen merkityksestä tutkimuksen vakuuttavuudesta ja eettisyydestä keskusteltaessa. Tutkittavan äänen kunnioittaminen laadullisessa tutkimuksessa tarkoittaa tutkittavien ihmisten subjektiviteetin tunnustamista. Äänen käsitteen avulla pohdin haastateltavien tilanteista ja paikantunutta toimijuutta. Ihmiset kokevat, tulkitsevat ja tekevät asioita ja ilmiöitä tietyssä paikassa, ajassa ja tilanteessa, tiettyjen sosiaalisten tai kulttuuristen ehtojen, normien ja käytänteiden vaikutuksessa. Tutkijan tehtävä on asettaa tutkittavien toimijuus ja tieto huolellisesti oikeisiin yhteiskunnallisiin, kulttuurisiin ja jokapäiväisiin yhteyksiinsä tutkittavia kunnioittavalla tavalla. Tutkittavien lisäksi on kyse myös tutkijasta ja hänen toimijuudestaan: on otettava huomioon tutkija, hänen äänensä ja sen vaikutukset tutkimukseen ja siinä kuuluviin ääniin. Tutkijan ja tutkittavien äänen tarkastelu on siis oleellinen osa tutkimuksen eettisyyttä, refleksiivisyyttä ja tuotetun tiedon paikantuneisuuden julki tuomista. (Uotinen 2008, 132-149.) Tutkittavien äänen kunnioittaminen näkyy tutkielmassa muun muassa siinä, että tarkastelen jokaisen haastateltavan kokemuksia yksilöllisinä. Koska kyseessä on laadullinen tutkimusmenetelmä, pyrin välttämään yleistämistä ja sen sijaan tuomaan esiin yksilöiden

subjektiivisiä tulkintoja tarkasteltavaan aiheeseen liittyen. Tässä tutkielmassa pyrin tuomaan avoimesti esiin ne lähtökohdat, joihin tutkielman tieto on sidottu. Tutkielmaa tehdessä sitoudun muun muassa tiettyihin teorioihin, joiden kautta hahmotan maailmaa ja tutkittavaa ilmiötä. Kerroin teoreettisen viitekehyksen valinnasta ja sen merkityksestä aiemmin luvussa 2. Edellä arvioin kriittisesti myös omaa ääntäni tutkielman tekijänä. Tutkijan ääneni tarkastelu on osa refleksiivistä tutkimusotetta, joka määrittää koko tutkimusprosessia ja siinä tekemiäni valintoja. Suomalainen antropologi Martti Grönfors määrittelee *Kvalitatiiviset kenttätutkimusmenetelmät* -teoksessaan (1982) antropologisen tutkimuksen eettiset periaatteet kolmitahoiseksi vastuiden kentäksi. Ensimmäinen vastuu eli *vastuu tutkittaville* tarkoittaa tutkittavien kohtelua heidän ihmisarvoaan kunnioittamalla. Tutkija ei saa aiheuttaa vahinkoa tai haittaa tutkittaville. Toinen vastuu eli *vastuu kanssaihmisille* tarkoittaa, että tutkijan asemaa ja tutkimustuloksia ei tule käyttää niin, että muiden kanssaihmissen elämä hankaloituisi. Kolmas vastuualue eli *vastuu tieteelle* tarkoittaa puolestaan sitä, että tutkijan ei tule omalla toiminnallaan haitata tieteen edistystä ja lisäksi saadut tutkimustulokset on annettava ”akateemisen maailman ja ympäröivän yhteiskunnan käyttöön”. (Vakimo 2010, 83; Grönfors 1982.) Nämä vastuut ilmenevät tutkielmassa tiedon luotettavuutena, tieteen julkisuutena ja tutkittavien oikeuksien kunnioittamisena (Mäkelä 2006, 360).

4. KUVATAIDEPSYKOTERAPEUTIN AMMATTI-IDENTITEETTI

Tässä luvussa käyn läpi sitä, miten haastateltavat kuvaavat ammatti-identiteettiä. Erittelen myös niitä haastatteluissa esiin nousseita olennaisimpia piirteitä, jotka yhdessä muodostavat tutkielmassa ammatillisen identiteetin. Ihmisen identiteetti, kuten myös ammatti-identiteetti, rakentuu ”erilaisista rooliodotuksista ja ihmisen käsityksestä itsestään”. (Myller 2015, 13; Burke & Stets 2000, 224 –225.) Stuart Hallin mukaan (2002, 250) identiteetti ei muodostu ainoastaan yksilön omakuvasta menneisyydessä, vaan myös siitä, mitä hänestä voi tulevaisuudessa tulla, miten muut hänet esittävät ja miten hän itse esittelee itsensä (Myller 2015, 14; Hall 2002, 250). Tässä tutkielmassa kokemus ammatti-identiteetistä sisältää siis toisaalta menneisyyden koulutus- ja työhistorian, mutta ennen kaikkea haastateltavien käsityksen nykyhetkestä tai tulevaisuudesta. Ammatillinen identiteetti on menneisyyden ja tulevaisuuden saattamista yhteen. Näin ollen se syntyy ”jatkuvuudesta”. Aiempi modernistinen käsitys vakaasta, muuttumattomasta identiteetistä on kokenut muutoksia. Nykyään identiteetin ja sen myötä ammatillisen identiteetin ajatellaan olevan pirstaloitunut, muuttuva ja epäjatkuva. *Minä* on dynaaminen ja uudelleen neuvoteltava, ja se rakentuu suhteessa yksilön kokemuksiin, tilanteisiin tai arjen sosiaalisiin tilanteisiin. (Onnismaa 2010, 13 & Eteläpelto & Vähäsantanen 2010, 26.) Kun ammattia tai työtehtäviä vaihdetaan nykyään yhä useammin, ”ammatillisen identiteetin rakentamisesta tulee koko työuran mittainen tapahtuma” (Eteläpelto & Vähäsantanen 2010, 27). Sen vuoksi haluan seuraavaksi nostaa luvussa 4.1 esiin haastateltavien *tiet* kuvataidepsykoterapeuteiksi, jotka sitovat yhteen heidän ammatillisen menneisyytensä ja nykyhetken. Haastateltavat määrittävät omaa ammatillista identiteettiään vahvasti myös aiempien ammatillisten kokemusten kautta.

4.1 Tie kuvataidepsykoterapeutiksi

Tie kuvataidepsykoterapeutiksi on useassa tapauksessa pitkä. Tämän tutkielman kaikki haastateltavat ovat hakeutuneet kuvataidepsykoterapeutin ammattiin vasta myöhäisemmällä aikuisiällä. Kuvataidepsykoterapeutin ammatissa läsnä olevat aiheet ovat kuitenkin sivunneet

haastateltavien aiempia töitä ja ammatteja, koska suurimmalla osalla taustalla on sosiaali- ja terveystieteiden koulutus, joka on usein myös vaatimuksena kuvataidepsykoterapian koulutukseen haettaessa. Haastateltavista on siis takanaan pitkä työhistoria, eli useampi eri koulutus, ammatti tai työpaikka. Aineistossa on nähtävissä se, kuinka tänä päivänä työurat ovat entistä ennakoimattomampia, pirstaleisempia ja monimuotoisempia (Hyvärinen 2016, 33; Cohen, Duberley & Mallon 2004, 407-409; Koivunen, Lämsä & Heikkinen 2012, 6). Nykyään hierarkkiset ja perinteisiksi mielletyt urat ovat väistyneet vapaiden ja eri suuntiin kehittyvien urien tieltä. Näissä urissa usein ”yhdistyvät sekä henkilökohtainen että ammatillinen elämä”. (Hyvärinen 2016, 33; Cohen, Duberley & Mallon 2004; 407-408.) Tämän tutkielman haastateltavien kerronnassa ammatillinen uudelleensuuntautuminen liittyy oman persoonan ja osaamisen löytämiseen.

No, tota, mä oon miettiny sitä varmaan aika kauan sillain niinku, niinku jotenki, takaraivossa. Mutta tota, öö, voisko sanoo, et mua sit kuitenkin ihmiset ja hoitaminen kiinnostaa. (Hanna)

Joo, no nyt aina kun rupee miettimään tätä tälle näin, niin mä huomaan et mä oon tyytyväinen, niinkun. Ja, ja itse asiassa, kun mul on kuitenkin sellanen tausta, että mä oon niinku ammatinvaihtaja, oikeen silleen isosti. - - - Niin mähän oon valinnu tän ammatin aikuisena. Ja että, mä aattelen, et tää on mun ensimmäinen ammatinvalinta, minkä mä oon tehny vasta nyt, tavallaan että. (Satu)

Omalla kohdallani minua eteenpäin ajoi edellisissä työtehtävissä koettu turhautuminen ja kokemus etten saanut käyttää osaamistani kuin minimaalisesti. Myös ulkoapäin ohjattu työ ei tuntunut olevan minua varten ja lisäsi turhautumista. Vuosia sitten ollessani - - - takia sairaslomalla ohjauduin taideterapiakurssille, jonka koin olleen minulle erityisen elvyttävää ja löysin itsestäni aivan uusia puolia. Toki olin aiemminkin ollut kiinnostunut kuvallisesta tuottamisesta ja muistakin aivoja avartavista luovista toiminnoista ja näkökulmista, mutta en ollut saanut/osannut/voinut löytää oikeaa väylää niiden ammatilliseen hyödyntämiseen. Em sairasloma ja kurssi osoittautuivat onnenpotkuiksi ja potkaisivat minut sivuraiteelta oikealle väylälle, jossa saatoin hyödyntää täysipainoisesti myös aiempia koulutuksiani ja osaamistani. (Kaarina)

Haastateltavien henkilökohtaiset ominaisuudet, kuten luovuus ja mielenkiinto taidetta kohtaan määrittävät ammatillista uudelleen suuntautumista. Taiteen parissa työskentely on haastateltaville tärkeää. Kuvataidepsykoterapia tarjoaa alustan oman osaamisen hyödyntämiselle sekä taiteen parissa työskentelylle. Lisäksi kuvataidepsykoterapiassa voi hyödyntää jo aiemmasta ammatista hankittua osaamista. Haastateltavien kerronnassa ammatillisen kentän laajentuminen merkitsee samalla myös oman, persoonallisen minuuden löytämistä ja hyväksymistä (Ropo & Gustafsson 2010, 62).

Olen ollut aina visuaalisesti orientoitunut ja olin jo vuosien mittaan harrastusluonteisesti ohjautunut kuvalliseen maailmaan mm. itse maalaamalla, valokuvaten ja myös muuten nauttien ja kiinnittäen huomiota näkemääni ja inspiroitunut niistä. (Kaarina)

Minulle oli tärkeää saada olla tekemisissä taiteen ja siihen liittyvien ilmiöiden kanssa työssäni. Lisäksi uskon, että joillekin ihmisille kuvan kautta laajeneva itseilmaisun kanava on lähes välttämätön itsen kuvaamiseksi ja itsen ymmärtämiseksi. Kaipasin myös syvempää ymmärrystä psykiatriaankin enkä halunnut opiskella verbaalista psykoterapiaa johtuen aiemmasta - - - ammatistani. (Satu)

No millanen suhde sulla on kuvataiteeseen? (Elina)

Välttämätön. Et en mä sitä, sillä mä niinku ajattelen, et siihen on kuitenkin niin isot, niin iso, että sitä mä en oo voinu niinku jättää. Kyl tiedän niinku kollegoita, jotka on niinku sekä kuvataideakatemiasta valmistuneita ja sitten niinku kuvataidepsykoterapeutteja tai kuvataideterapeutteja, niin kyllä se on sitten niinku jääny, vähemmälle, niinku se taiteen tekeminen. Että kyllähän sillä niinku ajankäytössä on vaikutus, että mä oon semmonen että tekis koko ajan pelkkää taidetta. Ja tällä hetkelläkin. (Hanna)

Taide on haastateltaville harrastus ja kuvataidepsykoterapeutiksi ohjannut tekijä. Haastateltavien henkilökohtainen suhde taiteeseen on osa niin työelämää kuin vapaa-aikaa. Kuten sanottu, suurin osa haastateltavista harrastaa taidetta jollakin tavalla. Hanna kuvailee taiteen merkitystä hänelle ”välttämättömäksi”. Kuvataidepsykoterapeutin töiden ohella hän tekee itse säännöllisesti taidetta. Kaarina puolestaan käy taidenäyttelyissä ja piirtelee sekä maalaa ”omaksi ilokseen”. Satu kertoi haastatteluissa, että hän ei tee itse taidetta, mutta taide on läsnä hänen elämässään. Hän on elänyt taiteen täyttämässä ympäristössä ja muun muassa siksi on kiinnostunut itseilmaisusta kuvataidepsykoterapiassa. Myös Anneli tekee itse taidetta ja käy taidenäyttelyissä.

Olen kiinnostunut monialaisesti. Käyn mielelläni näyttelyissä ja seuraan niitä. En ole itse kuvataiteilija. Piirtelen ja maalailen omaksi ilokseni. (Kaarina)

Et kyllä mun lähtökohta tähän terapiaan on ollu just niinku se itseilmasu, itseilmaisun puoli. Mutta kuvataiteesta siis, mä nyt ehkä elänkin, tai oon elänyt sellasessa ympäristössä, että jossa on siis taiteilijoita paljon, niin se tulee vähän siinä niinku sivussa. (Satu)

Harrastuksena - - -. Taidenäyttelyt valokuvaus. (Anneli)

Toisaalta haastateltavien aiempi koulutus tai työkokemus ovat ohjanneet haastateltavat nykyiseen ammattiin. Kuvataidepsykoterapeutin uralle ”ajaudutaan” aiemmassa työelämässä

hankittujen taitojen kautta. Satu kuvailee ammatinvaihdosta luontevaksi tavaksi jatkaa kouluttautumista. Hänelle kuvataidepsykoterapeutin koulutus on tarjonnut lisää apua ja ohjeistusta myös aiemmassa ammatissa, jonka parissa hän on jatkanut vielä kuvataidepsykoterapeutiksi valmistuttuaan. Kuvataidepsykoterapiassa voi hyödyntää aiemmissa ammateissa hankittua tietoa ja taitoa, mutta samalla se tarjoaa jotakin uutta. Hanna kertoo, että aiemmat onnistumisen kokemukset ihmisten parissa työskentelyssä ovat varmaankin vaikuttaneet päätökseen hakeutua kuvataidepsykoterapeutin koulutukseen.

Mä aattelen, et tota varmaan tosi monet syyt, mut jos lähtee niinku tästä mikä on nyt niinku lähimpänä, niin on varmaan se et mä aattelen et niinku - - - koulutus niinkun antaa jo sen hyvän pohjan toiminnan teoriasta, siitä mikä sen merkitys on, niinku ylipäättänsä toiminnan merkitys ihmisen hyvinvoinnille. Mutta myöskin sitten niin että, kun mä oon työskennelly öö, - - - niin mä aattelen et se niinku, aa. - - - kun työskentelee, niin mun mielest se on niinku aika luonteva tapa niinku ylipäättänsä lähtee hakee apua ja lisää ohjeistusta psykoterapeutin koulutuksesta. (Satu)

Joo, että kyllähän siitä on niinku kauheen paljon niinku että on ollu hoitotöissä, tai et jotenki tajuaa, et maailma on niinku (?) vaikka onhan siitä aika paljon aikaa mutta mä aattelen et niinkun noissa opetusasioissakin. - - - Niin tota, että niissäkin niinku, sekään ei oo niinku terapiatyötä. Niin siin on semmosta, siin on vähän niinku elementtejä semmosesta ihmisten kanssa olemisesta. Mul on niinku kokemus, onnistumisen kokemuksia semmosesta sitten. (Hanna)

Tämän tutkielman haastateltavat merkityksellistävät omaa ammattiaan sen ominaisuuksien ja mahdollisuuksien kautta. He korostavat taideterapian luonnetta ja sen yhteyttä tuloksellisuuteen. Taideterapia on hoitomuoto, jonka avulla kaikenikäiset ihmiset voivat löytää helpotuksen tunteisiin tai traumoihin, ratkaista konflikteja ja rikastuttaa jokapäiväistä elämää (Malchiodi 2010, 14). Taideulottuvuuden mukanaolo tuo haastateltavien mukaan terapiasuhteeseen syvyyttä sekä mahdollisuuden vuorovaikutukseen (Rankanen, Hentinen & Mantere 2007, 9). Näin ollen kuvataidepsykoterapia palvelee myös niitä ihmisiä, joille verbaalipsykoterapia ei ole sopiva hoitomuoto. Kuvataidepsykoterapian hoidolliset mahdollisuudet ovat haastateltaville syitä, joiden vuoksi he ovat sekä kiinnostuneita kuvataidepsykoterapiasta, että luonnehtivat ammattinsa merkitystä. Kuvataidepsykoterapeutin ammatin tunnusomaisiksi piirteiksi ja ominaisuuksiksi haastateltavat mainitsevat kuvallisen

ulottuvuuden ja sen synnyttämän kolmiosisuhteen⁸. Kuvan merkitys psykoterapian toteuttamisessa erottaa kuvataidepsykoterapian verbaalisesta psykoterapiasta.

Ja sitten mä ajattelen, että tässä maailmassa on jo ihan tarpeeks verbaalipsykoterapeutteja. Mä aattelen et ehkä se mun osaaminen niin tulis niinku parhaiten hyödynnettyä siinä niinku kuvataidepsykoterapeuttina. Ja itsellä oli vielä myöskin sit tosi tärkeitä päästä niinku takasin vähän tämmöseen taidemaailmaan. Tai siihen että se taide on osa niinku työtä, jollakin tavalla. (Satu)

Psykodynaaminen viitekehys sama kuin verbaaliterapeuteillakin. Asiakkaan aktiivisuus ja mahdollisuus kuvallisen ilmaisun kautta tulla vuorovaikutukseen, tiedostamattaankin tulee esiin merkityksellisiä asioita materiaalein ja toiminnan ja kuvallisen kielen kautta. Turvallisuus ja kaiken säilöminen monella taholla, konkreettisesti töissä, mielikuvin prosessissa. Muistin tuki, kaikelle kokemalle ei ole sanoja. Erityisesti kipeät, hävettävät tunteet, seksuaalisuus. (Anneli)

Ei siinä niin eroa 'tavalliseen' psykoterapeuttiin – samat ainekset. Kuva ja kuvan tekeminen tuo lisäosan eli 'kolmannen' terapiatilanteeseen ja toimii ikäänkuin välittäjänä symbolitasolla. Oleellista on tietenkin hyödyntää kuvan kautta ja avulla esiin nousevat mielenliikkeet ja mielikuvat, joiden avulla potilas voi löytää yhteyksiä omiin psyykkisiin voimiin. Kun kuvan tekemistä ja kuvaa käytetään terapian 'kolmantena', on tietenkin oleellista olla itse tietoinen kuvallisen ilmaisun monitasoisuudesta suhteessa kuvan tekijään. Myös joustavaa mieltä eli jonkinverran epäsovinnaisuutta, leikkisyyttä, heittäytymistä, uskallusta, flow-tilaan uppoutumistaitoa eli luovan prosessoinnin aineksia! Oleellista on ymmärtää kuvan merkitys terapian kontekstissa irrallaan taiteellisesta tuottamisesta ja kyky ohjata potilasta tarkastelemaan kuvaa suhteessa itseensä, tuntemuksiinsa. (Kaarina)

Keskustelimme haastatteluissa myös haastateltavien lapsuudesta, kouluajoista ja nuoruudesta. Näitä haastateltavat muistelevat lämmöllä. Seuraavaksi käyn läpi sitä, mitä haastateltavat kertovat lapsuudesta, nuoruudesta, koulusta ja kodista. Keskeisimpiä piirteitä lapsuuteen, nuoruuteen, kouluun ja kotiin liittyvässä kerronnassa ovat koulumenestys, opiskelumyönteisyys, harrastuneisuus ja luovuus. Nämä haastateltavien henkilökohtaiset ominaisuudet (luovuus, harrastuneisuus) nousevat esiin aineistossa myös nykyhetken minästä puhuttaessa. Osa haastateltavista tunnistaa kodin merkityksen pohdittaessa haastateltavien suhdetta taiteeseen tai taidemaailmaan. Satu tuo esiin henkilökohtaisen suhteensa kuvataiteeseen. Hän korostaa, ettei pidä itseään erityisen lahjakkaana kuvataiteellisesti. Suhde taiteeseen on kuitenkin olemassa ja se on peräisin äidiltä, sillä haastateltavan kotona on harrastettu kuvataidetta. Haastateltavien lapsuuden haaveammatit ovat erilaisia, mutta osa niistä liittyy taiteeseen, muuhun luovaan toimintaan tai auttamiseen. Yksi Hannan haaveammateista

⁸ Taideterapian kolmiosisuhde muodostuu asiakkaan, taiteen ja terapeutin vuorovaikutuksesta (Rankanen 2009, 36)

on ollut tulla taiteilijaksi. Unelma taiteilijuudesta on ollut hänen mielessään jo pienestä lapsesta saakka. Taiteilijuutta hän on lapsena toteuttanut leikkimällä ja luovissa harrastuksissa.

No mä oon sillein kasvanu siihen ehkä kodin kautta ja oman äidin kautta, sillä lailla et mä oon ollu sellanen jonkinlainen taidenäyttelyissä kävijä, siitä on puhuttu paljon ja, mut että mä en oo mikään, mä en osaa piirtää, tällein jos aattelee niinku kouluarvosanoilla, nii et mä en ollenkaan osaa hyvin piirtää, enkä mä oo ikinä ollu missään kuvataidekouluissa. Mutta sit jostain kumman syystä tää nyt tulee mieleen tässä, että mä siis yläasteella voitin kuvataidekilpailun. Kuvataiteenopettajakin melkein niinku järkytty, että sinä nyt voitit tän kilpailun. Se ei osannu edes onnitella, kun sen mielestä se oli niin kummallista. - - - kuvan tekemiseen ei oo liittyny osaamisen pakkoo, mä oon vaan voinu tehdä ihan mitä mä haluan. Niinku itseilmasun kannalta, et siinä mielessä se on ollu sen itseilmasun väline. (Satu)

Paljon. Tota, mul on ollu erilaisia ammatteja mielessä, aika pienestä asti, sitten niinku taiteilijaks 11-vuotiaana, on niinku jotenki niinku, leikkinyt. (Hanna)

Hanna kertoo menestyneensä koulussa hyvin, vaikka motivaatio koulunkäyntiä kohtaan heikkeni murrosiässä. Opiskelu oli hänelle aina kuitenkin mieluista. Hän muistelee olleensa kansakoulussa ”paras”, mutta toisaalta ei miellä itseään kuitenkaan ”hikari-hikariksi”. Sekä Hanna että Satu muistelevat, että koulussa oli mukava käydä ja opiskella. Kerronnasta ilmenee haastateltavien lapsuuteen liittyvä aktiivisuus, innostus ja tunnollisuus koulunkäynnissä. Matemaattiset aineet olivat haastavia Sadulle. Kotona ei osattu auttaa ja opettaja ei kannustanut tarpeeksi ”kynnysten yli pääsemisessä”. Kaarina kuvaa kansa- ja keskikoulun muistoja ”pääasiassa hyviksi ja mieluisiksi”. Muistojen positiivisuutta hän merkityksellistää sillä, että ”ei ollut koulukiusaamista, oli kavereita ja taisin olla aika sopeutuva kouluelämän rytmiin!”. Hän myös kertoo kouluaikojensa erilaisuudesta nykyaikaan nähden esimerkiksi siinä, että koulukyytejä ei tunnettu.

Mä oon niinku, kyl mä oon ollu niinku hyvä koulussa, ainaki pienenä, että murrosiässä mä en tehny läksyjä sillain jotenki, ei pystyny. (naurua) Mut mulla kyllä koulu meni ja lukio meni ihan hyvin. Niinku ja kyl mä oon opiskelusta aina tykänny. Mut en mä mikään, kansakoulu mä olin niinku paras. Mutta en mä niinku mikään niinku hikari-hikari ikinä. (Hanna)

Olin tunnollinen ja kunnianhimoinen koululainen. Tykkäsin opiskelusta. Olin kaikessa mukana. Tykkäsin kaikesta muusta paitsi matemaattisista aineista, jotka olivat minulle haastavia. Olin todella tyypillinen tyttö, jonka itsetunto tässä asiassa nujertui varsin nopeasti, koska kukaan ei kotona osannut auttaa eikä opettajalla ollut riittävästi pedagogista näkemystä kynnysten yli kannustamiseen. - - - Koulussa oli kiva olla. Pärjäsin koulussa ja olin erilaisten asioiden alullepanija, kaikessa mukana. Laaja harrastuneisuus antoi sosiaalista pääomaa koulussa. (Satu)

Menin silloiseen kansakouluun 6-vuotiaana; eka päivän muistan vieläkin, kun äiti vei minut kouluun. Me kaikki ekaluokalle tulijat istuimme voimistelusalin lattialla ja

ilmeisesti meitä jaettiin eri luokille/opettajille. Olin hyvin innoissani ja sanoin äidille, että voitkin lähteä jo kotiin. Hän lähti – ilmeisesti luotti minuun! Olin solahtanut koululaiseksi ja ilmeisesti halusin pärjätä. Kavereita löytyi pian ja toin uusia kavereita kotiin melko pian. Minulla oli kolmen kilometrin koulumatka, jonka kuljin alkuun pienellä lastenpyörällä, talvella kävellen. Koulukyytejä ei tunnettu. Ei myöskään ollut erillistä jalankulu-tai pyöräilyväylää, vaan autotien laita oli kulkuväylänä. Lempiaineitani olivat kaunokirjoitus, ainekirjoitus, käsityöt ja piirustus ja myös voimistelu/urheilu lukuunottamatta pesäpalloa, sitä inhosin. Myöhemmin keskikoulussa tulivat kielet, niistä pidin, samoin ainekirjoitus oli edelleen mieluista, matematiikka kiinnosti vähiten. Sekä kansa – että keskikoulusta on jäänyt pääasiassa hyvät ja mieluisat muistot; ei ollut koulukiusaamista, oli kavereita ja taisin olla aika sopeutuva kouluelämän rytmiin! (Kaarina).

Lähdin tarkastelemaan edellä analysoituja teemoja osana haastateltavien elämäntarinaa. Kuvataidepsykoterapeutin ammatti on luovaa toimintaa, joka yhdistyy psykoterapeuttiseen työskentelyyn. Koin mielenkiintoisena selvittää, onko luovuudesta tai toisaalta kutsumuksesta auttamiseen viitteitä jo lapsuuteen ja nuoruuteen liittyvässä kerronnassa. Lisäksi haastateltavien eri elämänvaiheisiin tutustuminen edesauttaa ymmärrystäni heistä yksilöinä.

Tämän tutkielman haastatteluaineiston perusteella näyttää siltä, että kaksi keskeistä tekijää ammattiin pyrkimisen kannalta ovat taide ja hoitotyö. Kuvataidepsykoterapiassa taide ja hoitotyö yhdistyvät. Kaikilla haastateltavilla on aiempaa kokemusta sosiaali- ja terveysalan hoitotyöstä. Haastateltavien henkilökohtainen suhde taiteeseen vaihtelee, mutta kaikkien kohdalla tätä kuvastaa mielenkiinto kuvataidetta kohtaan. Suurimmalle osalle taide on lisäksi olennainen tai jopa välttämättömäksi kuvattu osa elämää myös työn ulkopuolella. Taiteen ja hoitamisen elementit yhdistyvät lisäksi työn konkreettisessa sisällössä. Phil Jonesin (2005, 180-198) mukaan taideterapeutin ammatti voidaan nähdä taiteilijan, terapeutin ja taideopettajan ammattien yhteenliittymänä. Taideterapeutin rooli sisältää siis kaikki nämä eri ulottuvuudet, joiden osuus vaihtelee dynaamisesti toiminnan ja terapiasuhteen vaiheiden mukaan. Esimerkiksi taiteilijarooli ilmenee silloin, kun asiakkaalle tarjotaan apua luovan työskentelyn käynnistämiseksi tai taidetyöskentelyyn omistetun ajan, tilan ja materiaalien tarjoamisessa. Terapeutti voi käyttää omaa taiteilijan kokemustaan ja taitojaan myös työskennellessään yhdessä asiakkaan kanssa. (Rankanen 2007, 51; Jones 2005, 180-198.)

4.2 *Terapeutin muuttuva minä*

Haastattelutilanteessa kysyin haastateltavilta

- Mitä sinulle tulee mieleen sanasta ammatti-identiteetti?
- Miten kuvailisit ammatti-identiteettiäsi?

Näiden kysymysten avulla pyrin selvittämään, millaiseksi ammatti-identiteetti koetaan. Tämän alaluvun aineistosta hahmottuu haastateltavien yleinen suhtautuminen sanaan ammatti-identiteetti, mutta myös se, mitä haastateltavat ajattelevat ammatti-identiteetin tarkoittavan, tai millaisia merkityksiä ammatti-identiteetillä haastateltavien elämässä on. Ammatillisen identiteetin koetaan liittyvän erityisesti ammatin vaihtamiseen ja siihen, että ammatti-identiteetti rakentuu erilaisten elämänvaiheiden myötä. Anneli painottaa vastauksessaan ammatti-identiteetin kerrostuneisuutta. Haastateltavan mukaan uuden oppiminen ja ”kasvu” synnyttävät ammatti-identiteetin. Kasvu syntyy arkisten työkokemusten, erilaisten ihmisten kohtaamisen tai eri koulutusohjelmien myötä. Haastateltavat kokevat ammatti-identiteetin pitkänä prosessina, joka syntyy ja vahvistuu entisten ja uusien kokemusten myötä. Hannan mukaan yksilöllä voi olla monia ammatti-identiteettejä, jotka myös lomittuvat tai ovat toistensa jatkumoa. Tällä hän kenties viittaa ammatilliseen tarinaansa, jossa hän on työskennellyt muissakin kuin kuvataidepsykoterapeutin ammatissa. Ammatillinen identiteetti on asia, joka ei tule valmiina vaan muodostetaan itse. Näin ollen se on henkilökohtainen ja muodostuu suhteessa aiempaan koulutukseen, ammatilliseen tarinaan tai elämänhistoriaan. Hanna kuvailee ammatti-identiteettiä yleisesti kuviteltua laajemmaksi ja monimutkaisemmaksi.

Ammatti-identiteetti syntyy kasvun kautta ja on prosessina pitkäkin. Koulutusohjelmat monikerroksellisia, vuosia näkee ja kuulee erilaisia potilas-caseja ja erilaisia ihmisiä kollegoina. Kaikki opettaa ja työ opettaa lisää. (Anneli)

Se on, ne on aika kiinnostavia ja sitten mä aattelen et niitä voi olla niinku rinnakkain tai jotenki niinku, jatkumona. - - - Että se ei oo ihan kaikkee sieltä, että monesti on sellanen kuvitelma, että se on semmonen ja semmonen ja se on sitä ja sitä, mut se on laajempaa ja monimutkasempaa. (Hanna)

Oma ammatti-identiteettini on kehittynyt tai voisin sanoa löytynyt pitkän taivalluksen, työhistorian myötä; tällä hetkellä ammatti-identiteetti on oikeasti osa minua, persoonaani, itseni arvostamista, tietotaitoa, aitoa kiinnostusta, innostusta, sitoutumista, kiinnittymistä, sisältörikasta kokemista ja viihtymistä itsessäni tässä työssä, kuva/mielikuva itsestä kuvataidepsykoterapeuttina ja kokemus että se on tässä! (Kaarina)

Yllä olevassa vastauksessa ammatti-identiteetin koetaan muodostuvan sekä omasta henkilökohtaisesta identiteetistä että ammatillisesta minästä. Näin Kaarina painottaa oman, henkilökohtaisen persoonan, yhteyttä ammatilliseen identiteettiin. Kuvataidepsykoterapeutin työ on haastateltavalle ammatti, jossa hän voi hyödyntää omaa persoonaansa. Lisäksi ammatti-identiteetti sisältää suhtautumisen työhön, eli haastateltavan mainitseman kiinnostuksen, innostuksen, sitoutumisen, kiinnittymisen ja niin edelleen. Toisaalta ammatti-identiteetin ajatellaan tarkoittavan tiettyä ammatillista roolia (psykoterapeutti) ja siinä pitäytymistä. Ammatillinen identiteetti on Sadun mukaan tietoisuutta siitä, mitä velvollisuuksia ja vastuuta omaan ammattiin liittyy. Satu tarkastelee ammatti-identiteettiä ”sisäisenä turvallisuutena”, jolla hän viittaa haastateltavan kohtaamiseen ja toisaalta omaan, henkilökohtaiseen ajatustyöhön. Asiakkaiden oikeanlainen kohtaaminen edellyttää nimittäin oman ammatillisen roolin tiedostamista, joka puolestaan syntyy ajattelun, mietiskelyn ja ymmärryksen kautta. Sadun mukaan ammatillinen-identiteetti on siis tietoisuutta omasta ammatillisesta roolista, sen eettisistä periaatteista sekä näiden merkityksestä terapiasuhteessa. Mielenterveysalan ammattina kuvataideterapiassa ja -psykoterapiassa ammatinharjoittajien eettiset normit ovat tärkeitä. Eettinen ohjeistus liittyy muun muassa potilaan hyvinvointiin, luottamuksellisuuteen ja samalla ammatilliseen asemaan ja käyttäytymiseen. (Malchiodi 2010, 523.)

Mun mielestä ammatti-identiteetistä ihan ensimmäisenä tulee mieleen se niinku sisäinen turvallisuus. Et on niinkun riittävän paljon kerenny ite ajatella ja miettiä ja ymmärtää ennen kaikkea omat vastuut. Että ymmärtää sen oman vastuun ja oman toiminnan mahdollisuuden rajat. Et mitä mä voin tehdä ja mitä mä saan tehdä ja mitä mä en missään tapauksessa saa tehdä tai kuulu minulle. Se on mun mielestä sellanen oleellinen juttu, että ei mee sekasin sellanen yleinen niinku joku auttaja, vaan et mä oon niinku, ammatillisen roolin pysyminen on niinku kaikkein tärkein tehtävä. Ja sitten se tavallaan semmonen, niinku mä aattelen et, ihmiselle kuitenkin syntyy sellanen olo, että kun on puhuttu että ne tulee kuvataidepsykoterapiaan niin ne aattelee, että kuva on pakko tehdä. Niin mä aattelen et sen hienovaraisesti esille tuominen, että se on mahdollisuus, eikä pakko. Että se on niinku ihmisen käytössä, jos tuntuu tarpeelliselta. Koska kuitenkin siis terapiassa ylipäätään se, että ei ole vaatimuksia on niinku jotenki se voima. (Satu)

Ettei lähe niinku, että ymmärtää ne ammatilliset rajat. Et sitten työskentely tapahtuu tässä, näissä tiloissa ja tota sen terapiasopimuksen puitteissa. Että et terapeutti ei anna neuvoja et nyt sun kannattais tehdä noin. (Satu)

Taideterapeutti Mimmu Rankasen (2007, 55) mukaan taideterapeutin vakavimpia erehdyksiä ovatkin muun muassa asiakkaan hyväksikäyttö, häpäisy, hylkääminen toivon vieminen, mutta toisaalta myös ”terapeutin halu leikkiä kaikkivoipaa pelastajaa antaen liian suuria lupauksia ongelmien katoamisesta ja hyväksyen asiakkaan epärealistisuuden”. Lisäksi ammatillisessa

roolissa korostuvat kullekin tilanteelle ja asiakkaalle soveltuvan osallistumisen ja tilan antamisen suhde. Terapeutti ei siis saa olla liian passiivinen, estynyt tai hiljainen, mutta ei myöskään liian aktiivinen, jolloin asiakkaan oma itsenäisyys ja omatoimisuus kärsivät. (Rankanen 2007, 55.) Eettisten seikkojen merkitystä korostetaan myös kuvataidepsykoterapeutin koulutuksessa. Koska terapeutin ammatillisella roolilla ja terapian tuloksellisuudella voidaan nähdä yhteys (Rankanen 2007, 51-57), on luonnollista, että tämä nousee esiin myös ammatti-identiteetistä keskusteltaessa.

Eräs taideterapeutin suurimmista haasteista onkin oikeiden toimintatapojen löytäminen. Tähän ei ole olemassa tiettyä kaavaa, mutta apuna toimivat terapeutin kokemus ja herkkyys, joiden merkitystä haastateltavat korostavat. Haastateltavilla on hoitotyöstä pitkä kokemus, jota hyödynnetään myös nykyisessä kuvataidepsykoterapeutin ammatissa. Kuten sanottu, ammatti-identiteetti syntyy haastateltavien mukaan kokemuksen kautta. Haastateltavat kuvaavat hyvää kuvataidepsykoterapeuttia herkäksi. Suurin osa haastateltavista on sitä mieltä, että herkkyys, empatia tai mielenkiinto ihmisiä kohtaan ovat terapeutin ammatissa hyödyllisiä ominaisuuksia, mutta liiallisessa määrin voivat aiheuttaa ongelmia. Persoonalliset, henkilökohtaiset ominaisuudet, kuten herkkyys ja luovuus ilmenevät haastateltavien puheessa. Useimmat haastateltavat kuvaavat itseään jollakin tapaa luovaksi. Myös kuvataidepsykoterapian ajatellaan olevan ammatti, jossa omaa luovuutta on mahdollista ilmaista. Osalle haastateltavista luovuus oli myös osasy siihen, miksi he päätyivät ammattiin. Psykoterapeutin ammatti on luovuutta ja persoonallista panosta vaativa ammatti. Lisäksi taideterapian kuvallinen ulottuvuus edellyttää myös terapeutilta luovuutta. Siksi haastateltavien kerronnassa korostuvat persoonallisen identiteetin painoarvo. Työ on haastavaa mutta antoisaa.

En antoisampaa työtä osaa kuvitella. Työ on raskasta ja surullistakin, mutta koulutus on voimavara ja edelleen kouluttautumisesta ja työnohjauksesta. (Anneli)

Mervi Leijala-Marttilan ja Kirsi Huttulan (2011) mukaan taideterapeuteiksi ja -psykoterapeuteiksi kouluttautuvilla ”on usein jo hyvin vahva ammatti-identiteetti psykoanalyttisina psykoterapeuteina tai sosiaali- tai terveydenhuollon ammattilaisina”. Taideterapeutiksi tai -psykoterapeutiksi kouluttautuessa rakennetaan siis uutta ammatti-identiteettiä (tai lisäidentiteettiä). Uudenlaisen ammatti-identiteetin syntymistä sekä halutaan että vastustetaan. Osa koulutettavista identifioituu taideterapiaan -ja psykoterapiaan, toisille se jää ”lisäväliseksi”. Leijala-Marttilan ja Huttulan mukaan taideterapeutin ja -psykoterapeutin ammatti-identiteetin kehittyminen on prosessi, jossa keskeistä on ”taiteen, psykologian, psykiatrian ja psykoterapian” yhdistyminen kokonaisuudeksi terapeutin omassa sisäisessä

maailmassa. (Leijala-Marttila & Huttula 2011, 49-50; Rubin 1984.) Tämän tutkielman aineistossa korostuvat ammatti-identiteettien dynaamisuus ja joustavuus: ammatti-identiteetti merkitsee haastateltaville kehitystä. Kuvataidepsykoterapeutin ammatillinen identiteetti rakentuu siis aiemman ammatillisen taustan pohjalta ja sisältää ulottuvuuksia myös aiemmista ammasteista.

Hoitoalan ammatti-identiteettien tutkimuksessa on havaittu, että yleisenä trendinä ovat vaatimukset entistä joustavammasta, osaavammasta ja liikkuvasta työvoimasta. Hoitotyöntekijöiden työ on entistä kuormittavampaa, ja työhön tyytyväisyys on heikentynyt. Vanhastaan hoitoalan ammatteja on pidetty ”kutsumusammatteina”. Myös tämän tutkielman haastateltavat kokevat mielenkiintoa ihmisiä kohtaan. Lisääntyvien työtehtävien ja hoidon laadun suhde herättää hoitajissa kuitenkin ristiriitoja, sillä hoitotyön ihanne ja todellisuus eroavat toisistaan. Toisinaan nämä ristiriidat aiheuttavat hoitajille jopa ammatti-identiteettikriisin, joka vaikuttaa työnteon lisäksi myös henkilökohtaiseen elämään. (Eteläpelto 2007, 115, 116; Kirpal 2004a, Kirpal 2004b.) Tämän tutkielman aineistosta selviää, että erityisen tärkeänä voimavarana haastatellut psykoterapeutit pitävät oman mielen huoltamista. Oman työtoiminnan ja sen vaikutusten reflektointi ovat välttämättömiä haastateltaville ja identiteetin uudelleenmäärittelylle (Eteläpelto & Vähäsantanen 2010, 28). Erään haastateltavan kuvaama ”sisäinen turvallisuus” viittaa siis terapeutin saavuttamaan sisäiseen turvallisuuden tunteeseen, jonka johdosta ”mielessä on tilaa” vastaanottaa asiakkaiden kertomuksia. Ammatillisen identiteetin rakentaminen edellyttää näin ollen riittävää mahdollisuutta työstä irrottautumiseen ja rauhalliseen ajatustyöskentelyyn.

Erityisesti opettajan, kasvattajan tai hoitoalan ammasteissa, kuten kuvataidepsykoterapiassa, ihmisen minuus ja tunteet ovat vahvasti mukana. Tällöin vaaditaan *persoonallista kasvua*. Ammatillinen uusiutuminen ja persoonallinen kasvu edellyttävät ammatillisen identiteetin uudelleenmäärittelyä, jolloin yksilö arvioi ja muokkaa ”itseä koskevia, työhön kytkeytyviä mielikuvia, sitoumuksia, arvoja ja ihanteita”. (Eteläpelto & Vähäsantanen 2010, 28, 29.) Haastateltavat mieltävät ammatti-identiteetti on ikään kuin ammatillisen minän kasvutarinana. Oman kasvuun ja kehitykseen uskaltautuminen vahvistaa ammatillisuutta. Samalla työntekijä tulee lähelle itseään, sillä työn syvä ymmärrys edellyttää tutkivaa, pohtivaa, ja reflektoivaa asennetta. (Latvala, Visuri & Janhonen 1995, 127.) Kuvataidepsykoterapeutin ammatti edellyttää paljon vuorovaikutusta ja läsnäoloa asiakkaan kanssa. Samalla terapeutilla on paljon valtaa asiakkaisiin nähden. Kuvataidepsykoterapeuttien työkokemusten rakentuvan suhteessa ammatilliseen rooliin ja asiakkaisiin. Työkokemuksen rakentumista voidaan

tarkastella tunnepeili-metaforan avulla. Tunnepeili tarkoittaa yksilön kokemuksia 1) itsestä ennen ja nyt, oppijana, keskeneräisenä tai mahdollisuuksina tai 2) itsestä muiden merkityksellisten kanssa, eli asiakkaiden, työpaikkaohjaajien tai esimerkiksi kollegoiden parissa. (Mielonen 2013, 20; Luukka 2007, 98 - 99.) Kuvataidepsykoterapeutit peilaavat itseään erityisesti suhteessa omiin asiakkaisiin. Ammatti-identiteetti on kokemusta, osallistumista jokapäiväiseen elämään ja vuorovaikutusta muiden ihmisten kanssa, jotka puolestaan antavat niitä merkityksiä, joista haastateltavien *minä* muodostuu (LaPointe 2011, 11; Holstein & Gubrium 2000; Mead). Haastateltavien ammatillisen identiteetin voidaan katsoa rakentuvan sosiaalisena myös tässä suhteessa.

4.3 Sukupuolen merkityksiä haastateltaville

Tämän tutkielman kaikki haastateltavat ovat naisia. Kysyin haastatteluissa haastateltavilta, kumpaa sukupuolta he uskovat enemmistön kuvataidepsykoterapeuteista edustavan ja mistä he ajattelevat tämän johtuvan. Lisäksi tiedustelin kokevatko tutkittavat, että sukupuolella on merkitystä ammatissa tai työn tekemisessä. Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että enemmistö kuvataidepsykoterapeuteista on naisia. Kaarinan mukaan miehiä on alalla nykyään yhä enemmän. Naisvaltaisuuden he mieltävät johtavan perinteisestä hoitoalan sukupuolittuneisuudesta. Hoitoalan sukupuolittuneisuus puolestaan juontaa juurensa esimerkiksi kasvatuksesta ja ajattelusta naisten ja miesten töiden välillä. Tutkittavat kuvaavat sukupuolen merkitystä käytännön tasolla eli työn arjessa, tässä tapauksessa terapiasuhteessa.

Oletan että naispuolisia on edelleen enemmän, mutta myös miehiä nykyään yhä enemmän - - pohjalla ehkä perinteinen hoiva-ajattelu. (Kaarina)

Kuten kaikissa hoito- ja hoiva-alan töissä enemmistö on naisia. Varmaankin paljon johtuu sukupuoliajattelusta naisten ja miesten töiden välillä eli kasvatuksella on suuri merkitys. (Satu)

Sukupuoliahahan voi olla enemmän kun kaksi. Mutta tota naisia on enemmän. Tai tunnen enemmän naisia. (Hanna)

Haastateltavat ajattelevat sukupuolen vaikuttavan erityisesti terapiasuhteen vuorovaikutuksessa, jossa sukupuolet kohtaavat keskenään. Kuten aiemmin aineistossa, myös tässä yhteydessä haastateltavat lähestyvät kysymystä nimenomaan asiakkaan näkökulmasta.

Terapeutin sukupuolen ongelmallisuus liittyy yleensä potilaan taustaan, esimerkiksi seksuaalisiin traumoihin, ja tämän vaikutuksiin terapeutin ja asiakkaan välisessä suhteessa, minkä Satu tuo kerronnassaan esiin. Sukupuoli on terapeutin ominaisuus, joka tulee työssä näkyväksi, kun terapeutti kohtaa asiakkaan. Se, miten haastateltavat ajattelevat sukupuolen vaikuttavan työssä, vaihtelee.

Sukupuolella on aina merkitystä, mutta psykoterapiassa terapeutti saa kannettavakseen erilaisia transferensseja, jotka ovat tai eivät ole terapeutin aktuaalisesta sukupuolesta riippuvaisia. Luonnollisestikin on tärkeää, että vuorovaikutusammateissa olisi sekä naisia että miehiä työntekijöinä. Myöskin tiettyjen traumojen hoidossa – esim. seksuaalinen hyväksikäyttö - sukupuolella on erityinen merkitys. (Satu)

En näkisi sillä välttämättä kovin suurta merkitystä. Joissain tapauksissa – potilaan taustasta riippuen saattaa sukupuolella olla enemmän merkitystä terapeuttisessa kontekstissa. (Kaarina)

Ja sitten usein, että mitä sukupuolta mä olen itse (?) niin se varmaan niinkun näkyy ja. En mä osaa sanoa tarkemmin. (Hanna)

Edellä Satu ja Kaarina kuvaavat näkemystä siitä, että sukupuolella ei ole juuri merkitystä kuvataidepsykoterapiassa; oma sukupuoli ei vaikuta juuri ammatin harjoittamisessa. Ammatillaisuus on ikään kuin sukupuolen merkitystä häivyttävä. Kuten sanottu, työtehtävien suorittamiseen sukupuolella ei ole merkitystä, mutta terapeutin ja asiakkaan väliseen vuorovaikutukseen sillä voi potilaan taustasta riippuen olla vaikutuksia. Vaikka tämän tutkielman haastateltaville sukupuoli on ammatillisuuden kontekstissa tietyllä tapaa jotakin näkymätöntä, myös ammattiin liittyvien, sukupuolta koskevien merkitysten näkyväksi tekeminen on nähdäkseni olennainen osa haastateltavien minuuden tarkastelua. Sukupuoli voidaan nähdä perustavanlaatuisena ajattelun, puheen ja toiminnan pohjavirtana (Löyttyniemi 2004, 119), jonka tarkastelua ei tule ohittaa ihmisen identiteettiä tutkittaessa. *Naiseus* ei vaikuta työtehtävistä suoriutumiseen. Se on kuitenkin yksi niistä terapeutin ominaisuuksista, joiden merkitys tulee tiedostaa terapeuttisessa allianssissa. Myös tämän tutkielman aineisto osoittaa, että työ on sukupuolittunutta ja sukupuolistavaa (Korvajärvi 2010, 183–185). Suurin osa kuvataidepsykoterapeuteista on naisia, minkä haastateltavat uskovat johtuvan kasvatuksesta ja yleisestä, kulttuurisesta ajattelusta hoitamiseen liittyen. Erilaiset muuttajat, kuten sukupuoli tai ikä vaikuttavat työkokemukseen. Sukupuolen avulla hahmotamme paikkaamme työyhteisöissä. Tähän liittyen on myös huomioitava, että henkilökohtaisten kokemusten lisäksi näkemyksiin sukupuolesta vaikuttaa kulttuurinen sukupuolidiskurssi. (Kortelainen 2008, 49.)

5. KUVATAIDEPSYKOTERAPEUTIN TYÖKOKEMUKSIA

Jokaisen ihmisen suhde ympäröivään todellisuuteen ja asioihin elämänpiirissä on yksilöllinen. Olen kiinnostunut paitsi kuvataidepsykoterapeuttien kokemuksista, myös niiden taustalla vaikuttavista pyrkimyksistä, kiinnostuksista tai uskomuksista. Seuraavaksi syvennyn haastateltavien ja maailman väliseen suhteeseen eli siihen, miten tutkittavat kuvaavat arkista todellisuuttaan kuvataidepsykoterapeutteina. Lähtökohtani tähän on, että kunkin haastateltavan kehukset, joista he elävät ja kokevat maailmaansa, on rakentunut elämänhistorian tuloksena. Aiemmat kokemukset, käsitykset, arvot tai tuntemisen tavat muodostavat yhdessä sen tavan, jolla ihminen merkityksellistää työtä ja ammattia. Elämänhistorian muodostaman tavan rajoissa koemme, tulkitsemme ja luomme merkityksiä maailmasta, eli tässä yhteydessä erityisesti työstä ja ammatista. Tietyn tavan sisällä suuntaudumme lisäksi kohti tulevaa. Kun tarkastellaan kokemusta, tarkastellaan samalla sen sisältämiä merkityksiä ja niiden rakennetta. (Laine 2018, 30-31.)

Luvussa 5 käyn läpi tutkittavien kokemusmaailmaa kuvataidepsykoterapeutin ammattiin liittyen. Näiden kokemusten ajattelun olevan ammatillisen minän osa-alueita, sillä tässä tutkielmassa ammatillinen minä rakentuu haastateltavien *puheessa*. Etenen luvussa 5 niin, että alaluvussa 5.1 keskityn haastateltavien työlle luomiin merkityksiin. Alaluvussa 5.2 tarkastelun kohteena ovat haastateltavien kokemukset kuvataidepsykoterapian tekemisestä, sen haasteista tai ammatillisesta roolista. Alaluku 5.3 sivuaa puolestaan haastateltavien toiveita ammatilliseen tulevaisuuteen ja kehittymiseen liittyen.

5.1 *Kuvataidepsykoterapeutti ja työn merkitys*

Työlle annettujen merkitysten tarkastelu on työelämän tutkimuksessa keskeistä (Rintamäki 2016, 32, 36; Houtsonen 1996b, 199). Seuraavaksi käyn läpi haastateltavien työlle antamia merkityksiä. Suomalaisessa yhteiskunnassa kolme yleisintä työn merkitsijää ovat toimeentulo, identiteetin ylläpito ja työhön liittyvä sosiaalinen vuorovaikutus (Haavisto 2010, 34). Työhön suhtautuminen on muuttunut, mutta työn tekeminen koetaan edelleen kunnia-asiana, jolla on

merkitystä myös identiteetin rakentumisessa, sosiaalisena yhteisönä tai arkielämän järjestelijänä. Lisäksi työn kautta saavutetaan yksilön sisäisiä tarpeita kuten merkityksellisyyden ja tarpeellisuuden kokemuksia, (Rintamäki 2016, 33; Noon & Blyton 1997, 39, 53) mikä ilmenee haastateltavien puheessa. Kaarina kertoo, että työ rytmittää elämää, on sisältörikasta ja mahdollistaa oman persoonan hyödyntämisen. Myös oppimisen kokemukset tai taloudellinen puoli ovat merkityksellisiä. Kokonaisuudessaan työ antaa merkityksellisyyden tunteen.

Työ antaa merkityksellisyyden tunteen, tuo rytmiä elämään, mutta ennen kaikkea kokemus työn sisältörikkaudesta ja oman persoonan 'hyötykäytöstä' on rikastuttavaa henkisesti ja joka hetki oppii jotain uutta. Tietenkin myös taloudellinen puoli on merkityksellistä. (Kaarina)

No se on aika iso osa identiteettiä ja sitten tässä kuvataidepsykoterapeutin työssä (?) Eli muutenkin, se on iso osa, ei pelkästään talous. (Hanna)

Hanna kokee työn olevan ”aika iso osa identiteettiä”. Työn henkilökohtaisesta merkityksestä keskusteltaessa osa haastateltavista nostaa esiin ammatin ja henkilökohtaisen elämän yhteyden toisiinsa. Tässä yhteydessä haastateltavat kertovat ”oman elämän” tärkeydestä ja tarpeellisuudesta. Haastateltavien mukaan terapeutilla on oltava jotakin muuta ajateltavaa eli oma elämä. Tämä merkitys korostuu työssä käsiteltävien aiheiden henkisen raskauden vuoksi. Käsittelen terapeutin omaa elämää ja sen merkitystä myös luvussa 5.2, jossa käy ilmi se, kuinka terapeutin henkilökohtaisesta elämästä huolehtiminen koetaan paitsi työn rinnalla toiseksi tärkeäksi merkitykseksi elämässä, myös osaksi kuvataidepsykoterapeutin ammatillista osaamista, sekä välttämättömäksi osaksi henkistä ammatissa selviytymistä. Satu rinnastaa työn ja sen ulkopuolisen elämän toteamalla, että oma elämä on hänelle työtä tärkeämpää. Hän kuvaa työn kuitenkin tuovan lisää merkityksiä olemassaoloonsa. Myös se on haastateltavalla tärkeää, millaista työtä hän tekee. Lisäksi itsenäisyys työnteossa ja siihen liittyvässä päätöksenteossa ovat Sadulle merkityksellisiä asioita.

Mut en niinku itselle oli myöskin merkityksellistä se et niinku kun mä siirryin tähän työhön niin oli se, että mä pystyn, mun työpanos näkyy suoraan mun palkassa. Et jos on virkatyössä, niin silloin se on se työnantaja, joka määrää sen niinku tavallaan, et täs on se palkka ja työtehtäviä voi tulla vaikka kuinka paljon. Mut mä voin ite päättää, että kuinka paljon mä haluan tehdä. Ja sit mä niinku, se on mun päätös. Siinä mieles, mä aattelen et se on yks puoli miks tää on ehkä ihan kivaa (Satu)

Työn tekeminen on tärkeää ja se, millaista työ tällä hetkellä on lisää merkityksiä koko olemassaoloon. Tärkein kuitenkin on se oma elämä; puoliso, lapset, perheyhteys. Loppujen lopuksi työ unohtuu ja jää mielestä, kun sulkee työhuoneen oven takanaan – ainakin vähän ajan kuluttua. (Satu)

Ura-käsite liittyy koulutettuun ammattiin ja sillä tarkoitetaan ihmisen toimintaa ja menestystä jollakin tietyllä alalla ja jossakin ammatissa. Ura liittyy myös läheisesti yhteiskuntaan, jossa yksilöllä on mahdollisuus valita tietty ammatti. Joskus ura-sanaa käytetään synonyymina alalle tai ammatille. Lisäksi suomen kielessä ura kuvastaa ihmisen tai eläimen kulkemisesta jäänyttä jälkeä. (Paaskoski 2008, 153.) Ura merkitsee tutkielman haastateltaville ennen kaikkea jatkuvuutta. Lisäksi uraa kuvataan muun muassa nousujohteisesti latautuneeksi etenemiseksi. Näin Kaarina liittyy käsityksiin urasta mielikuvia tietyistä sen malleista ja rakenteista. Ura-käsite on haastateltavalle etäinen ja edustaa pikemminkin perinteistä ajatusta lähinnä statuksen, autonomian, palkan tai tiedon suuremmasta määrästä. (Löyttyniemi 2004, 37.) Myös Hanna kuvailee ura-sanaa sellaiseksi, jota ”ei itse käytä”. Kaarina kertoo uran tarkoittavan omalla kohdallaan jotakin henkilökohtaista. Perinteisen ajatusmallin sijaan hänelle urakehitys tarkoittaa pikemminkin oman itsen löytämistä ja myös henkilökohtaisen persoonan vahvistumista. Tätä käsitystä voidaan nimittää *subjektiiviseksi uraksi*, joka merkitsee ihmisen omaa tulkintaa omasta menneisyydestä, mutta myös yksilöllisiä tulevaisuuden näkymiä. Subjektiiivinen ura tarkastelee uraa ”sallivammin”, kun uraan katsotaan sisältyvän myös hidastumia, sattumanvaraisia tapahtumia, takapakkeja tai muita elämässä ennakoimattomia tekijöitä. (Löyttyniemi 2004, 37; Johnson 1983.) Vaikka ura on haastateltaville sanana ja käsitteenä omakohtaisesti etäinen, ajattelevat he esimerkiksi ammatillisen kehityksen olevan osa uraa ja sen etenemistä, kuten Hanna kuvailee.

Ura tarkoittaa sitä, että tekee jokaisen työtehtävän niin hyvin, että tulee seuraava työtehtävä. (Satu)

Yleisesti ottaen sanasta ura tulee ensimmäiseksi mieleen nousujohteisesti latautunut eteneminen yhä ylemmäksi arvostusasteikolla, jolloin siihen eittämättä liittyy statuksen ja mahdollisesti myös vastuun lisäksi taloudellinen etu eli palkan korotus. Mutta voin ajatella sen myös toisin itseni kautta; vaikka olenkin siirtynyt koulutusasteelta toiselle ns. ylemmille tasoille (koulu – opisto – yliopisto) niin se ei välttämättä ole tuonut 'tavanomaista' urakehitystä, vaan enemmänkin sisällöllisesti hionut - - - ei laajemmalle eikä korkeammalle alueelle, vaan syvemmälle – kuin pelkistäen löytämään oleellisen. Tähän on täytyntä liittyä edeltäviä pettymyksiä, turhautumisia, etsintää, hapuilua ja poiskarsimista, mutta myös laaja-alaista kokemusta, mutta ennenkaikkea persoonan hioutumista, vahvistumista ja selkiytymistä. (Kaarina)

No, kuulostaa semmoselta, vähän semmoselta, mitä en ite käytä. Että joku uraputki. Mutta on se varmaan myös semmonen niinku, niinku ammatillinen kehitys tai työn kehitys. (Hanna)

Ammatillisen kehityksen haastateltavat liittävät kuitenkin voimakkaasti osaksi omaa ammatillista identiteettiään. Muutoin haastateltavat merkityksellistävät kuvataidepsykoterapeutin ammattia kokemuksella sen tärkeydestä ja merkityksellisyydestä. Satu kertoo, että kokee työssään olevansa lähellä ihmisen perustarpeita, mikä tekee työstä myös yhteiskunnallisesti merkittävää. Hän kuvailee terapiatyötä ”jaloksi yhteiskunnalliseksi roskikseksi”. Tällä hän viittaa ilmeisesti siihen, kuinka yhteiskunnalliset ratkaisut vaikuttavat yksilöihin ja näitä vaikutuksia käsitellään puolestaan kuvataidepsykoterapiassa. Tässä yhteydessä haastateltava liittää työn merkityksellisyyden asiakkaisiin. Holvaksen ja Vähämäen (2005, 29) mukaan työnteolla onkin yhteisöllinen motiivi, jonka perusteena on yksilön halu olla tarvittu, haluttu ja tärkeä muille. Vahvimmat tunteet työn tarpeellisuudesta liittyvät usein kasvatukseen ja hoivatyöhön (Rintamäki 2016, 183; Holvas & Vähämäki 2005, 29), jonka haastateltavat tuovat kerronnassaan esiin.

Mä halusin päästä niinkun lähemmäs niinkun ihmisen perustarpeita. Ja, ja siinä mielessä niinkun mä aattelen et tääl ollaan nyt kyllä aika ytimessä myöskin siis niinkun yhteiskunnallisesta näkökulmasta. Et mä aattelen et on se välillä sellanen, en mä tiää voiks silleen nyt sanoo, et on niinkun, sellanen yhteiskunnan roskis. Ja sitten se on jaloa. Niinkun tiiäksä sellanen, niinkun terapeutin työ, että tääl niinkun työtilanteessa näkyy yhteiskunnallinen niinku, yhteiskunnalliset ratkasut. Ja tota, ja tavallaan niinkun ne on sivistyneesti delegoitu terapeuteille. Tai sosiaalityöntekijöille tai jonnekin tänne verkostoon. Ja sit kuitenkin nyt taas niitä rahoja ollaan vähentämässä, että kuinka paljon sitä sitten tuetaan. (Satu)

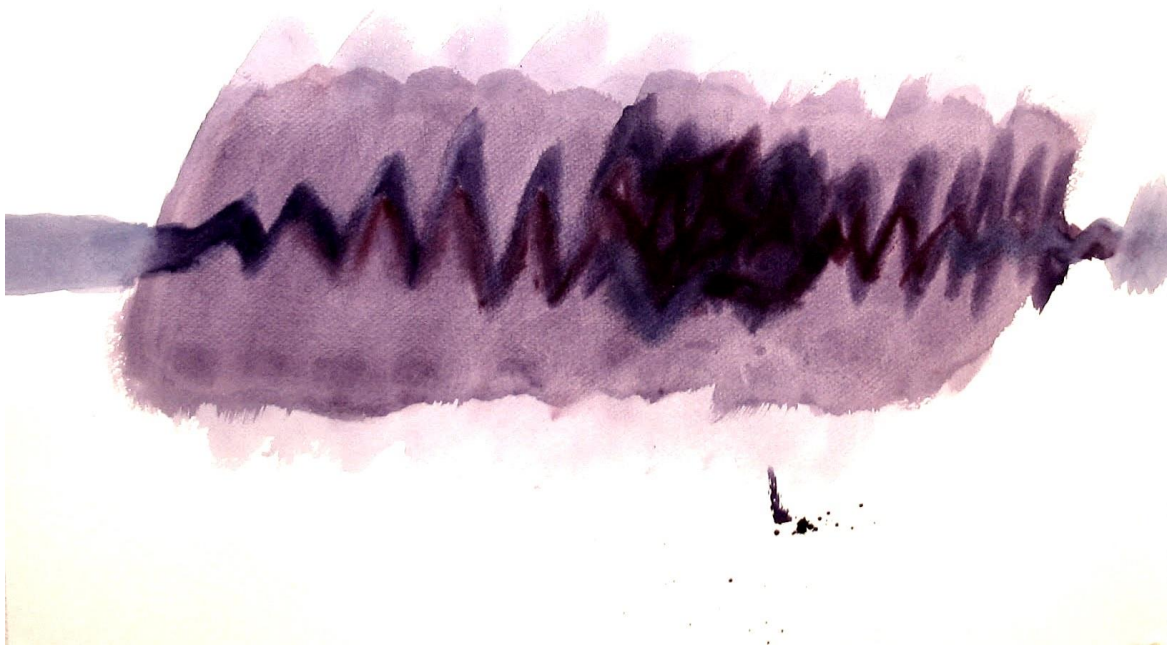
No mä aattelen et tää on tosi tärkeä. Ihan hirvittävän tärkeä. Mä aattelen et, et se keskeisin asia mun mielestä on niinku se, että ihmiset tarvii erilaisia itseilmaisun mahdollisuuksia. Et niinkun, et ei voi niinkun, hirveesti tuntuu siltä, et sellasis putkis mennään ja ajatellaan et ylipäänsä on jotkut tietyt tavat millä ihminen voi lähestyä omaa itseä ja omaa ajattelua ja omia kokemuksia. Niin mä aattelen et on ihan kauheen tärkeä et on olemassa vaihtoehtoja, sille sanalliselle ilmasulle. - - - mun mielestä se antaa todella monelle ihmiselle mahdollisuuden tutkia itseä niinku, et jos ei se sanallisesti välttämättä aluksi luonnistu. Niin se on hyvä itsetutkiskelun ja vuorovaikutuksen alullepanija, se kuva. Että se on niinku lähtökohtaisesti se tärkeä juttu. Ja sit mä aattelen myöskin, että ahdistuksen sitojana niinkun joskus joku kuva voi toimia niinkun semmosena (?) ahdistusten ja ajatusten (?) ilman et sitä tarvii vielä sanallistaa. Et se auttaa niinku siinä ahdistuksen sietämisessä ja sitte se myöskin tosi tarpeellinen se prosessi, se muistot ja muisti, jona se kuva toimii. Niin se on monelle tosi tärkeä, koska sillan ihminen pystyy niinku palaamaan omiin tunteisiinsa niiden kuvien kautta ja sitä kautta pääsee huomaamaan esimerkiksi että, hei mun tilanne on muuttunu. Että sen oman, esimerkiks ahdistuksen alennuksen, oireiden helpottumisen voikin huomata kuvien kautta. Et siin on mun mielestä niinku

ihan hirveesti sellasia ulottuvuuksia. Ja tietysti on myöskin se, on tosi tärkeä juttu, että kuva ei oo pelkästään kuva paperilla, vaan se on myöskin kaikkea ennen sitä. Että siinä ollaan aistien kanssa tekemisissä tän maailman kanssa. Eli et niinkun kyniin ja liituihin ja massoihin ja saveen, kaikkeen, niin niihin kosketaan. Ja mä ajattelen niinkun, et ihminen käsittää käsien kautta. Et siinä mielessä suomen kielessä sana käsitellä niin on niinku käsitellä materiaaleja, käsitellä ajatuksia, niin se on mun mielestä oleellinen asia kuvataidepsykoterapiassa. Ihminen ajattelee käsien kautta. Ja se on niinku semmonen, mikä tässä ajassa unohtuu, et ihminen on sillä lailla kokonainen, aistillinen henkilö. Ja tavallaan se on ihan konkreettista kun sitä voi seurata ihan vaikka jonkun savi- tai massatyön tekemistä, miten se niinku se ajattelu tapahtuu siinä samanaikaisesti, kun ne kädet muokkaa sitä materiaalia. Se materiaali on niinku ajatus. Ja se on niinku hieno mahdollisuus. (Satu)

Työ merkitsee haastateltaville pääpiirteissään positiivisia asioita. Työnteolla on haastateltaville itseisarvo, sillä haastateltavat kokevat työn itsessään merkitykselliseksi ja henkisesti rikastuttavaksi. Työn itseisarvolla viitataan työn haastateltaville antamaan sisäiseen tyydytykseen. Haastateltavien kerronnan mukaan työ on kaiken kaikkiaan elämää ”rikastuttava kokemus”. Ammatissa on mahdollista ”ilmaista, kehittää ja toteuttaa itseään, oppia uutta tai auttaa toisia”. (Rintamäki 2016, 32; Johnson, Sage & Mortimer 2012, 243; Watson 2003, 179.) Parhaimmillaan työ tuottaa haastateltaville tiedollista ja emotionaalista mielihyvää ja muodostuu yhdeksi voimavaraksi elämässä (Rintamäki 2016, 32). Tutkittavien työlle antamaan itseisarvoon liittyy myös niin kutsuttu *työn imu* (engl. work engagement). Työn imu tarkoittaa pysyvää, myönteistä työlle omistautumista. Työlle omistautuminen ilmenee haastateltavien puheessa muun muassa työn merkityksellisyytenä tai tutkittavien ylpeyden ja haasteellisuuden kokemuksina. (Rintamäki 2016, 34; Schaufeli ja Bakker 2004, 295, suomenkieliset käsitteet Hakanen 2009b, 9.)

Modernissa ja teknologisoituneessa nyky-yhteiskunnassa kehollisuus tai aisteihin perustuva tietämys ovat tietyllä tapaa unohtuneet. Hoitokulttuureissa ensisijaisesti erilaiset mittarit tai ulkoiset arvioimiskeinot viestivät siitä, kuinka hoidettavat voivat. Koko ajan tehokkaammaksi muuttuva organisointi ja resurssien vähentäminen johtavat siihen, että kehollinen tieto ja aisteihin perustuva tietämys jäävät paitsioon. (Ylönen 2011, 44.) Taideterapia ja -psykoterapia mahdollistavat edelleen kehollisen tiedon tai aisteihin perustuvan tietämyksen ilmaisun. Mittareiden tai ulkoisten arvioimiskeinojen sijaan keskiössä ovat asiakkaan omat ajatukset itsestä, kun terapiassa hänen tuntemuksensa, ajatuksensa, kokemuksensa ilmaistaan kuvallisesti. Näin kuvataidepsykoterapeutit ylläpitävät aisteihin perustuvan tietämyksen käyttöä lääketieteellisenä hoitomuotona. Muun muassa nämä tekijät määrittävät

kuvataidepsykoterapian erityislaatua hoitomuotona, jonka kautta tutkielman kuvataidepsykoterapeutit merkityksellistävät ammattiaan.

Ärsyntyminen

akvarellivärit akvarellipaperille

29,7 x 42 cm

Jokin tunne: säikähdys

akvarellivärit akvarellipaperille

29,7 x 42 cm

5.2 *Taideterapia on vuorovaikutusta*

Kuvataidepsykoterapeutin arki on täynnä erilaisia haasteita, mutta työssä on myös motivoivia ja palkitsevia näkökulmia. Tässä analyysiluvussa analysoin haastateltavien kokemuksia kuvataidepsykoterapeutin ammatista. Lähestyn tutkittavien kokemusmaailmaa muutamien haastattelukysymysten avulla. Haastatteluissa kysyin haastateltavilta muun muassa, millaisia ammatillisia haasteita ja onnistumisen kokemuksia he kohtaavat, mitkä asiat he kokevat vahvuuksiksi tai heikkouksiksi ja millaisena he kokevat arjen. Lisäksi ammatti-identiteetti tarkoittaa niitä ominaisuuksia, piirteitä ja tunnuksia, jotka kuvastavat työntekijän samaistumista ammattiin (Sarvimäki 1996, 80; Rätty 1982). Ammatillista identiteettiä rakennettaessa ja ylläpidettäessä määrittävät ammatin arvokkaina pidetyt vaatimukset. Ammatilliseen osaamiseen liittyvät taidot kohdata nämä työn haasteet ja vaatimukset. (Rintamäki 2016, 186.) Tässä tutkielmassa nämä kokemukset määrittävät ammatillista identiteettiä. Kuvataidepsykoterapeutin ammatin hyviä puolia ovat haastateltavien mukaan mielenkiintoisuus, vaihtelevuus ja merkityksellisyys.

Pidän päivien vaihtelevuudesta. Yksikään päivä ei ole samankaltainen kuin toinen. Pidän asettautumisesta tietämättömyyden tilaan, jossa pyrkimys on kuulla ja kuunnella toista ihmistä hänen omista lähtökohdistaan. Yhteyden syntyminen toiseen ihmiseen on myös työmotivaatiota kannatteleva asia. Ajattelen, että työlläni on inhimillisesti tärkeä ulottuvuus; se on tärkeää. (Satu)

Hyviä puolia on niinku ainakin nyt semmonen, että tää on niinku semmosta mistä, että se on kiinnostavaa ja tuntuu että siitä on merkitystä yhteiskunnassa tai ainakin en mä tiedä suuren suurta, mutta ja sit niinku ihmisten, ihmiset ja elämä on kiinnostavaa - - - ja sitten tota, kyllä sillä nyt on ruennu saamaan sen riittävän elannon, että tota aika ajoin ollu aika tiukoilla. (Hanna)

Ei samanlaisia päiviä, kaikki asiakkaat omia erityisiä persooniaan. (Anneli)

Siinä missä haastateltavat kuvailevat itseään ihmisistä kiinnostuneiksi, ihmisten parissa työskentely on heille luonnollisesti eräs ammatin hyviksi koetuista puolista. Ihmisten erilaisuus ja sen mukanaan tuomat haasteet kannattelevat työmotivaatiota. Haastateltavat tunnistavat hyvän terapiasuhteen merkityksen, terapian mahdollisuudet ja hoitavat ulottuvuudet (Turpeinen & Nurmento 2016, 3). Lisäksi haastateltavat korostavat taiteellisen toiminnan erityisluonnetta, monipuolisuutta ja vaikuttavuutta (Mantere 2007, 12). Kuvataidepsykoterapeutin ammatti koetaan luonteeltaan vapaaksi ja itsenäiseksi sekä samalla luovan työskentelyn mahdollistavaksi. Tutkittavat kertovat, että ammatissa yhdistyy monta erilaista hyvää asiaa.

Kaikki haastateltavat löytävät kuvataidepsykoterapeutin ammatista hyviä puolia. Samalla he kertovat pitävänsä omasta ammatillisesta roolistaan kuvataidepsykoterapeutina.

Työn itsenäisyys, vapaus suunnitella sisällöllinen toteutus yksilöllisesti, vapaus suunnitella myös määrällisesti omien voimavarojen puitteissa, luovuuden hyödyntäminen, ideointi, iholla myös itsen kanssa koko ajan, erilaisten ihmisten kohtaaminen, pohtiminen, oivaltaminen, jatkuva oppiminen, myös yllätyksellisyys, ei-rutiinimaisuus, oma tila omannäköisine puitteineen. (Kaarina)

Se on mielenkiintoista ja mielestäni kuvallinen ilmaisu työvälteenä – kun se on asettunut itsellekin ominaiseksi – on mahtava työväline ja aina innostava. Tietysti myös työn itsenäisyys ja erikoisesti sen luova puoli aktivoi myös omaa innovatiivisuutta ja voi kehittää myös erilaisia muitakin ilmaisullisia keinoja puhumisen oheen. Se herkistää itseä potilaan tuntemuksille eri tavalla ja rikastaa ja laajentaa vuorovaikutusta. Yrittäjän itsenäisyys ja oma vapaus on hieno asia ainakin tässä vaiheessa, kun on jo vuosia toiminut 'systeemeissä'. (Kaarina)

Lisäksi esiin nousevat terapeutin vapaus suunnitella ja ohjata tapaamisten sisältö ja kulku, missä tarvitaan tietyllä tapaa luovuutta. Kuvataidepsykoterapeutin ammatissa luovuutta käytetään apuna myös muun muassa työskennellessä asiakkaan kanssa piirtäen, maalaten tai muovailen (Rankanen 2007, 51). Toisaalta luovuus liittyy myös psykoterapeutin haasteelliseen asemaan, kuten terapeutin vuorovaikutussuhteeseen ja sen toteuttamiseen. Kaikille haastateltaville luovuus on myös vahvasti henkilökohtainen ja henkilökohtaisessa elämässä vaikuttava asia. Muita ammatillisia vahvuuksia haastateltavien kerronnassa ovat mielenkiinto asiakkaita ja ihmismieltä kohtaan, asioihin perehtyneisyys, hyvät verkostot, aiemman kokemuksen tuoma vahvuus, sitkeys, luottamus ihmisen kykyyn selviytyä, herkkyys, mielikuvitus tai kyky samaistua muiden ihmisten asemaan eli empatiakyky.

Vahvuuteni on hyvät verkostot, joilta voi kysyä ja joiden kanssa pohdiskella. Varmaankin vahvuudekseni voisi myös sanoa paneutumisen ja opiskelun kunkin asiakkaan asioihin liittyen. Heikkouksiani on ainakin samainen paneutuminen ja perusteellisuus. Heikkous on myös kuvataiteen osaamisen kapeus. (Satu)

Hitsi, vaikee sanoa. Ehkä semmonen niinkun vahvuutena semmonen, että mä oon niinku jotenki vilpittömästi ja oikeesti kiinnostunu ihmisistä tai sellanen monipuolisuus, että semmosen niinku terapisuhteen merkitys. (Satu)

Pidän vahvuutenani kokemustaustani, jolla tarkoitan mm. edellä mainittua omaa kiemuraista urapolkuani, työelämässä ja eri tehtävissä hankittuja kokemuksia, tietynlaista sitkeyttä ja luottamusta ihmisen kykyyn selviytyä, kykyä samaistua toisen ihmisen tilanteeseen, hienojakoisuutta, herkkyyttä vivahteille, ikuista kiinnostusta ihmisen mieleen, mielenliikkeisiin ja mielikuvituksen rikastamiseen käyttövoimaksi. (Kaarina)

Haastateltavien korostaman empatian merkitys terapiasuhteessa on keskeinen. Asiakkaan tunneilmaisun ohella terapeutin empatia rakentaa perustan psykoterapeuttiselle työskentelylle. (Weiste & Voutilainen 2016, 223; Rogers 1957.) Psykoterapeuttinen työskentely vaatii jatkuvaa tasapainottelua empatian ilmaisemisen ja haastamisen välimaastossa ja voi olla terapeutille myös hyvin haasteellista (Weiste & Voutilainen 2016, 223; Ribeiro 2012). Hanna kuvaa omaksi haasteekseen sen hyväksymisen, että joidenkin asiakkaiden auttaminen on haasteellista, ellei jopa mahdotonta. Hän kuitenkin uskoo, että terapeutille kehittyä keinoja vaikeiden asioiden kohtaamiseen.

Et huonoja puolia varmaan sitten semmonen kun joskus voidaan niinkun, semmosia ihmisiä joita ei pysty auttamaan, tai on hankalia tai vaikeita, vaikeaa. Mutta sitten kumminkin, että ei, tai se varmaan niinkun kehitty semmonen että, semmonen taito, että ei niinku sitoudu työhön varsinkaan, jos se yhteistyö ei suju. Et ainahan siinä, varmaan semmonen, että joutuu elämään semmosten vaikeitten asioiden, nurjan puolen kanssa tekemisiin, niin tota, tai kuuleen ihmisten kärsimyksistä niin tota, mä aattelen et siihen on sitten kuitenkin niinku semmoset, niinku keinoja. (Hanna)

Joskus on vaikea irrottautua jostain puhuttelevasta ongelmasta. Liiallinen sensitiivisyys kokea ja aistia toisen tilanne voi myös kääntyä vastakohdakseen. (Kaarina)

Aiemmin kuvatut vahvuudet ovat samoja ominaisuuksia, jotka haastateltavien kokevat heikkouksina: esimerkiksi liiallinen empatia, mielenkiinto ja asiakkaan ongelmiin perehtyneisyys voivat kääntyä myös terapeutin vaikeudeksi. Kuten sanottu, psykoterapeutin rooli on tasapainottelua näiden ominaisuuksien ilmaisemisen ja niiden haastamisen välillä. Kaarina kertoo, että häntä puhuttelevista ongelmista on joskus vaikea irtaantua. Toisinaan myötätunto asiakkaita ja heidän ongelmiaan kohtaan voi aiheuttaa terapeutille henkistä uupumusta. Terve suhtautuminen asiakkaiden ongelmiin edellyttää terapeutin itsensä omaloitteista pyrkimystä mielen ja kehon hoitamiseen. Kun työssä ollaan jatkuvasti lähellä ihmisten kärsimystä, myös itsen hoito on välttämätön osa ammatillista osaamista ja terapeutin jaksamista (ks. luku 5.3).

Terapiatyötä tekevän on hoidettava mieltään ja kehoaan, jos aikoo jaksaa työssä. Se on minimivaatimus, jonka jälkeen pitää seurata aktiivisesti alan kehitystä mm. artikkeleita lukemalla. On tietenkin todella tyhmä kysymys tarvitaanko oman osaamisen kehittämistä tässä muuttuvassa maailmassa. Myös tieto psyykkisten prosessien kehollisuudesta / hermostollisuudesta lisääntyy koko ajan. Itse olen siis suunnittelemassa osallistumista kouluttaja-/työnohjaajakoulutukseen - - - Kuvataideen osalta etsin parhaillaan itselleni mahdollista kouluttaumisvaihtoehtoa. (Satu)

En osaa nähdä erikoisesti huonoja puolia. Tietysti työ sitoo ja velvoittaa ja tuo vastuuta ja kuten työn luonteeseen kuuluu, monesti asiat, tilanteet ja tunteet 'kiinnittyvät' liiaksi ja se on se uuvuttava tekijä. Itsen hoito tulee tärkeäksi ja vaatii oman panostuksensa. (Kaarina)

Kuvataidepsykoterapeutin ammatissa tarvitaan haastateltavien mukaan kärsivällisyyttä, epätietoisuuden sietokykyä, mielenkiintoa ihmisiin, mutta toisaalta taitoa käsitellä työasioita erillään muusta elämästä. Psykiatri Edward John Bolwby (1969) on luonut kuuluisan kiintymysteorian (engl. attachment theory), joka kuvailee välittämisen merkitystä terapeutin ammatissa. Auttamiseen liittyvissä ammateissa toistuu niin kutsuttu välittämisen sykli, johon sisältyy niin kiintymisen kuin erottautumisen vaiheet. Muiden ihmisten tarpeisiin kiinnittyminen, mutta myös niistä erottautuminen, ovat keskeinen ammatillinen taito myös kuvataidepsykoterapiassa. Välittämisen sykli toteutuu aina uudelleen ja uudelleen, kun terapeutin asiakkaat vaihtuvat ja lisääntyvät. (Skovholt 2012, 152-153; Bolwby 1969.) Kuvataidepsykoterapeutin tarvitsemat taidot liittyvät erityisesti erilaisten ihmisten kohtaamiseen ja vuorovaikutustaitoihin, eli niihin ominaisuuksiin, jotka haastateltavat mieltävät työn hyväksi puoliksi. Ammatissa hyväksi koetut asiat ovat samanaikaisesti haasteellisia. Sadun mukaan haasteiden kohtaamisessa tarvitaan kärsivällisyyttä, huumorintajua, väärässä olemisen taitoa, epätietoisuuden sietämistä, vuorovaikutustaitoja ja kunnioitusta erilaisuutta kohtaan.

Kärsivällisyyttä ja halua olla ihmisten kanssa. Huumorintaju on hyvä ominaisuus, myös itseän kohdistuen. Kykyä todeta, ettei tiedä, mutta halua selvittää asia. Väärässä olemisen ja epätietoisuuden sietämistä. Perushyvät vuorovaikutustaidot ja käyttäytymistavatkin ovat tarpeen. Kunnioitusta erilaisuutta tai erilaista tavallisuutta kohtaan. Nämä siis tulevat nyt mieleen ammatillisen substanssin hallitsemisen lisäksi. (Satu)

Kiinnostus ihmisiin ja sit sellasta niinku, semmonen on kyllä tärkeä tai niinku hyvä, että ei niinkun ikään kuin, sillain niinkun huonolla tavalla niinkun murehdi niitten asioiden takia liikaa. Että sitten on sellanen työtapa, että niinkun että kun kuulee niitä asioita, niin kyllä käsittelee, mutta sitten ei niinkun, niinkun sanotaan ota itteensä. (Hanna)

Hanna puolestaan kuvailee tietyn etäisyyden säilyttämisen tai irtaantumisen olevan erityisen olennainen taito ammatissa. Liika murehtiminen tai asioiden käsittely ei ole hyvä työtapa. Hän muistuttaa, että kosketuksen ja sattumisen tunteet ovat normaaleja, mutta olennaista on se, miten näitä tunteita käsittelee. Oman aseman tiedostaminen ja tätä kautta asiakkaiden asioiden erillisiksi käsittäminen ovat kuitenkin tärkeitä taitoja ammatissa. Myös Satu peräänkuuluttaa oman vallan ja tätä kautta muodostuvan vastuun tiedostamista. Tässä yhteydessä hän nostaa

esiin asiakkaiden luomat kuvat ja niiden tulkitsemisen, jossa erityisesti on tiedostettava terapeutin valta-asema. Hyvä kuvataidepsykoterapeutti toimii Sadun mukaan ammatillisten vastuiden ja velvollisuuksien mukaisesti, kuitenkin henkilökohtaista huolenpitoa unohtamatta.

Ja että on niinkun muutakin. Eihän täysin voi olla niin, ettei yhtään satuta, tai kosketa, mutta joku semmonen niinkun erillisuus siinä. Semmonen niinkun tiedostaminen, se on varmaan tärkeätä. Et kyllähän niitä mieltä täytyykin ja niinkun käsitellä mielessä, mutta tota ei niinkun, täytyy olla muuta. Joku niin sanottu oma elämä. Joku semmonen. Ja ettei niinku väsy, väsyttä itteensä. (Hanna)

No mun mielestä hyvä kuvataidepsykoterapeutti on sellanen, joka ymmärtää ammatilliset vastuut ja velvollisuudet ja tota, toimii niissä puitteissa, missä niinku, mitkä on tehtäväksi annettu. Et sellanen omnipotenssi on aika huono työkalu ja, ja sitten nyt tän syksyn perusteella kun on liikaa töitä niin mä sanoisin, että hyvä kuvataidepsykoterapeutti on semmonen ihminen, joka kerkee levätä ja pitää huolta itsestään myöskin tota. - - - se on jatkuvaa keskustelua siitä, että, ja mä puhun nyt varmaan siitä, että, mikroskooppisista asioista siis. Et mä en puhu sellasista, rikoin lakia tyyppisistä asioista ja vastuusta, vaan sellasesta vastuusta, niinku kahen ihmisen välisessä vuorovaikutuksessa. Koska mun mielestä, terapeutilla on kuitenkin paljon valtaa. - - - Ja se niinkun, kun sä kysyit tulkintojen tekemisestä, niin mun mielestä se liittyy nimenomaan siihen valtaan. Siihen, että millon voi niinkun ajatella, että ymmärtää jonkun ihmisen henkilökohtaisen asian niin hyvin, että voi niinkun lähteä sanomaan, että hei, että huomasin että tässä on nyt kysymys tällasesta, että mitä aattelet. (Satu)

Psykoterapeutin roolin tiedostaminen on olennainen osa haastateltavien jokapäiväistä työskentelyä asiakkaan kanssa. Arki sisältää haastateltavien puheessa myös oman mielen huoltamista ja riittävästä vapaa-ajasta huolehtimista, tavallisten työhön liittyvien rutiinien lisäksi. Kuten myös tämän tutkielman haastateltavat kertovat, taideterapeuttinen työskentelyprosessi ja siihen liittyvän oman toiminnan tutkiskelu saa aikaan aina myös terapeutissa hankalia tunteita, joita voivat olla esimerkiksi avuttomuus, miellyttämisen tarve, häpeä, syyllisyys tai kokemus epäonnistumisesta (Rankanen 2007, 56). Tämä on yksi ammatin haasteellisista ulottuvuuksista. Kaiken kaikkiaan haastateltavat kuvailevat työnteon arkea kuitenkin positiivisena asiana. Lisäksi osa tutkittavista tuo ilmi sen, että asiakkaita on enemmän kuin tarpeeksi.

Annelin mukaan arkeen sisältyy mielen tyhjentämistä eli henkistä valmistautumista tapaamisiin. Tauot tapaamisten välissä ovat tärkeitä, koska niiden aikana voi orientoitua kunkin asiakkaan kohtaamiseen tai tehdä pieniä askareita. Kuvataidepsykoterapeutin työpäivät muodostuvat suurimmaksi osaksi tapaamisista. Muita arkisia työtehtäviä haastateltavien puheessa ovat muun muassa aikatauluttaminen, kirjanpito, taidemateriaaleista huolehtiminen ja

niiden esille laittaminen, töiden talteen laittaminen tai työtilan siivoaminen. Tiedyt tehtävät toistuvat työpäivien aikana, mutta Kaarina kertoo, että rutiininomaisia päivät eivät ole.

Terapeuttista työtä, kärsivällisyyttä, asettautumista intensiiviseen 45 minuutin sessioon ja oma mieli tyhjäksi, kirjaamista, siivoamista, Itsellenikin hyvä liikkua ja siivota ja tallentaa töitä säilöön, työn ja settingin rajaamista, oman vapaa-ajan ja perheen kanssa vietetyn ajan arvostaminen, aikataulun itselleen sopivaksi tekeminen. (Anneli)

No se on, sitä pystyy niinku ite sillain niinku säätelemään, että (?) Kyllähän se niinku aluks on sellasta etsimistä just että niinku saako tarpeeks asiakkaita tai niinku jotenki yhteyksien etsimistä. Mutta sit ne on, mä aattelen et asiat sitte on aina vähitellen niinku (?) Niinku kollegoiden tuki ja (?) on tärkeää. - - - Et kyl mä koen et se arki on aika niinku kivaa. Et kyllä mä teen niinku kauheesti, teen oikeestaan hirveen pitkiä päiviä sillain kaiken kaikkiaan. (Hanna)

Aamulla alkaa valmistautuminen; aikataulu, omat tauot, päivän rytmitys, tulevien potilaiden tilanteiden päivitys eli orientoituminen kunkin tilanteeseen. Materiaalien esille laittaminen, tarkistus. Kunkin potilaan lähdettyä keskeisten asioiden kirjaaminen. Kunkin potilaan lähdettyä orientoituminen seuraavaan ja näin se jatkuu, kunnes päivä on pulkassa. Omat tankkaustauot välissä. Mutta arki on kuitenkin 'omissa käsissä' – itse säädelyä ja se on parasta. Joskus päivät ovat raskaampia, joskus keveämpiä – mutta ei rutiininomaista! (Kaarina)

Hannan alkuvaihe kuvataidepsykoterapeutina oli ”sellaista etsimistä”. Aiemmin huolettaneet asiat ovat myöhemmin kuitenkin järjestyneet. Työpäivät ovat usein pitkiä, mutta ”arki on ”kivaa”. Sekä Hanna ja Kaarina pitävät mahdollisuudesta säädellä omaa arkeaan. Päivän rytmittäminen ja aikataulutus ovat terapeutin vastuulla. Yksi taideterapeutin tehtävistä on taidemateriaalien ja -välineiden valitseminen. Kukin terapeutti valitsee omaan lähestymistapaansa sopivat sekä asiakkaalle sopivat materiaalit ja välineet. Piirustusvälineinä taideterapiassa käytetään sekä niin kutsuttuja kuivia materiaaleja (lyijy-, piirustus- ja värikynät, hiilet, tussit, väriliidut, kuten vahaliidut tai pastellit) sekä maalausvälineitä (erityisesti vesiväri, guassi). Piirustus- ja maalauslustoina toimivat pahvit, kartongit, öljyvärimaalaus pohjat tai erilaiset levyt. Myös siveltimiä tarvitaan eri kokoisia ja muotoisia. Muita tarvikkeita ovat kollaasitarvikkeet, kuten aikakauslehdistä leikatut kuvat, kangas, napit, helmet, silkkipaperi, luonnonmateriaalit. Kolmiulotteisessa työskentelyssä käytetään puolestaan savea, muovailumassaa tai muovailuvahaa. Rakentamisessa voidaan käyttää apuna myös esimerkiksi kipsiä, puuta, rautalankaa, kangasta. Terapeutin tehtävä on myös pitää näistä materiaaleista ja välineistä hyvää huolta (ks. Rubin 1984). Materiaalien huolehtimisella viestitään asiakkaalle tämän ja luovan prosessin kunnioitusta. Taidemateriaalien ja -välineiden valitseminen on osa tapaamista edeltävää orientoitumista, josta haastateltavat puhuvat. Terapeutin on tunnettava

välineiden psykologinen luonne ja mieli, sekä taidemateriaalien käyttäminen. Myös välineiden käytössä auttaminen tai taidetyöskentelyssä ohjaaminen ovat osa taidepsykoterapeutin työtä, mutta palvelevat aina terapeutteja päämääriä. (Huttula 2011, 185-189.)

No, mulla tuolla nettisivuillakin vähän sitä kuvataan, mutta sellasta täysin tyypillistä ei oo, että se on aina sen ihmisen niinku tilanne ja tavoitteet. Et se on aina sen ihmisen niinku tilanne ja tavoitteet, tai et se on tavoitteellista työtä. Ja se ihminen itte tekee sitä työtä (naurahdus) niinku eniten siinä. Mutta tota, varmaan se semmonen et ne kestää aina 45 minuuttia kerralla ja sit on kerran viikossa tai kaks kertaa viikossa. Ja tota, sit niinkun alkukertoina on sellasta tutustumista ja arviointia tai haastattelua ja sit taas niinku et onko se mahdollista rueta, rueta sitten niinku sellasilla tavallisimmilla niin yleensä sit niinku ihminen tekee siinä aluks kuvaa. Että vaikka tän pöydän ääressä, lähes aina. (molempien naurua) Ja mä istun tässä vastapäätä, että tota, voi tehdä niinku mitä aiheita vaan tai mitä, millä tavalla vaan. Mulla on täällä niinku välineitä aika paljon. (naurua) Niinku tossa ja tos toisessa kaapissa ja vähän muuallakin jemmassa. Ja tota, kuvia, tos on semmonen vanha matkalaukku, mis on kuvia, sävyypapereita ja kuvakortteja. Et niitäkin saa käyttää ihan miten vaan. Ja sitte tota, jokasel on oma iso kansio mulla jemmassa, mitä mä saan, säilytän niinku huolella, niin niin, ne kuvat sitten, missä ne on. (Hanna)

Hanna kertoo, että jokaisella asiakkaalla on oma kuvakansionsa, jota hän säilyttää huolella. Teoksia säilytetään yleensä terapeutin huoneessa, koska siten niihin voidaan palata terapian eri vaiheissa. Myös teosten säilyttäminen osoittaa asiakkaalle, että terapeutti arvostaa asiakkaan tekemiä kuvia. (Huttula 2011, 186; ks. Rubin 1984.) Satu kuvailee arkea työntäyteiseksi. Joskus työpäivät venyvät liian myöhäisiksi. Itsenäisenä ammatinharjoittajana Satu nostaa esiin myös esimerkiksi kirjanpitoon liittyvät työtehtävät, sillä ne ovat osa hänen työtään. Työaika on säännöllinen, mutta monesti työpäivät ovat pitkiä. Tapaamisten lisäksi työpäivä täyttyy monenlaisista asioista. Asiakkaasta riippuen terapeutin on oltava myös muun muassa yhteydessä muuhun asiakasta hoitavaan tai hoitoa käsittelevään tahoon.

Työn näkökulmasta, tota, ajattelulle pitäis olla tosi paljon aikaa, työn kehittämisajatus (?) Ja tota, tämmösiä niinkun käytännön asioita, kun vastaanotto on pystyssä niin on tosi vähän, niinku siis kynät ja maalit ja paperit ja ne kaikki tämmöset kuluu hitaasti. Ja, ja tota, no sitte, mul on aika säännöllinen työaika kuitenkin, että tuun lähes joka aamu kaheksaks tänne ja, ja sitten nyt on liikaa töitä niin lähdän liian myöhään. Mut en koskaan oo iltasin töissä, siis että - - Mulla viimeistään puol kuus loppuu. Ja, ja tota, vaikka näyttäs siltä et on neljä asiakasta päivässä, et yks on kaheksalta ja seuraava tulee vaikka kaheltatoista ja siitä eteenpäin sitten, niin ne kaikki välit täyttyy. Että, et niinkun, öö, potilas, niinku varsinaisesti niinku terapiatuntien lisäksi niinkun mun pitää kuitenkin tehdä kaikki kirjaukset, huolehtia laskutukset ja, ja kaikki tällaset asiat. Siihen menee aikaa, puhelimesta saattaa mennä paljon aikaa, kun pitää soittaa. (Satu)

Haastateltavat korostavat, että jokainen tapaaminen on erilainen ja asiakkaasta riippuvainen. Eräänä taideterapian tavoitteena on ”leikillisen spontaanin ilmapiirin syntyminen ja itsekriittisyyden vähentäminen”. Satu kuvailee sitä, kuinka hän terapiasuhteen alussa kuulostele asiakasta ja herääviä tunteita. Samalla terapeutin on annettava asiakkaalle riittävästi ohjausta, vahvistusta ja aikaa. Näin asiakkaan turvallisuuden tunne säilyy ja kokeilevaan työskentelyyn mukaan lähteminen mahdollistuu. (Rankanen 2007, 91.) Tyypillisesti terapiasuhde alkaa siis tutustumisella ja kuvien tekemiseen siirrytään, kun asiakas itse haluaa. Jokaisella terapeutilla on kuitenkin oma, yksilöllinen tapansa aloittaa tapaaminen, mikä on riippuvainen niin terapeutin persoonallisuudesta, terapian psykologisesta viitekehystä kuin taideterapian taiteellisesta menetelmästä (Rankanen 2007, 93; Knill 2005, 95).

Ja, ja tota, sitte yleensä asiakas istahtaa tähän tuoliin ja tota, saa toki valita, mihin istahtaa. Ja, ja tota, sitten riippuen ihmisestä niin mä sit tota kysyn et no mitäs, yritän jollakin tavalla niinku pistää sen meidän vuorovaikutuksen niinku alulle ja, ja tota ja sitten se on jo haastatteluvaiheessa on tavallaan tehty jo selväks noille asiakkaille että, et tota, et tää tila on niinku sen, hänen käytössään. Et mä en niinku ehdottele, enkä niinku patista, enkä mitään sellasta, vaan että, että tavallaan se on sellanen niinku avoin tila jossa voi olla miten niinku tahtoo. (Satu)

En tiedä on tyypillistä tapaamista lainkaan; ovat muotoutuneet jotenkin kullekin potilaalle ominaisiksi. Usein kuitenkin aluksi keskusteluhetki tai kuvan tekemisen aloittaminen ja sen ohessa keskustelua, jos potilas haluaa. Useimmiten myös niin, että potilas aloittaa kuvan tekemisellä, tekee sovitun ajan ja sitten asetetaan kuvan äärelle sen herättämien mielikuvien ja tunteiden tarkasteluun. Usein kuvan tekeminen on kuitenkin niin keskittynyttä, että annan sille rauhan ja keskustelu tulee myöhemmin. Riippuu myös varatun ajan pituudesta miten tapaaminen etenee. (Kaarina)

Keskustelua ja kuvallista tai muuta taidetyöskentelyä vapaasti ilmaisten mitä haluaa. Työskentelystä keskustelua, kuvan tms. mielikuvan, unen herättämien ajatusten reflektointia ja havainnointia. Asiakkaan omien tunteiden työstämistä ja itseymmärryksen lisäämistä. (Anneli)

Haastateltavat kuvailevat sitä, kuinka tapaamisen kulku on asiakkaasta riippuvainen. Anneli kertoo, että taidetyöskentelyssä asiakas saa ilmaista mitä haluaa. Terapeutin tehtävä on seurata ja tarkkailla asiakkaan työskentelyä. Taideterapian työskentelytilassa on yleensä työpöytä, jonka ääressä työskennellään. Taidemateriaalit sijaitsevat useimmiten tietyssä paikassa huoneessa. Mervi Leijala-Marttilan mukaan myös taideterapeutin huone fyysisenä tilana, tarvikkeineen ja tunnelmineen voidaan nähdä ikään kuin terapeutin laajentumana. (Leijala-Marttila 2011, 180-181.) Tilassa on mahdollista myös liikkua, Satu huomauttaa. Koska kuvallinen työskentely ja keskustelu vaativat oman rauhansa, usein keskusteluun siirrytään vasta kuvan tekemisen jälkeen. Erityisen paljon herkkyyttä ja tunneälyä vaaditaan kuvia

tulkittaessa. Kuvien tulkitsemisesta ollaan kuvataidepsykoterapiassa monenlaista mieltä (Leijala-Marttila 2011, 179). Terapeutin ”varovaisuus” kuvien tulkitsemisessä korostuu myös haastateltavien puheessa. Sen sijaan että terapeutti tekisi tulkintoja vain yksin, kuvaa katsotaan myös yhdessä asiakkaan kanssa, Satu kertoo.

Niinku et tavallaan se mahollisuus liikkua ja, ja toimia nii on niinku aika tärkeetä monelle - - - Mutta siis että, periaatteessa aika on ihan niinku asiakkaan käytössä, mut sitte joskus mä saatan niinku, niinku sanoo, et sä et ookaan tutkinu tuolta, et tuol on tommosiakin juttuja ja, ja näin. Mut ainahan suinkaan kuvia ei synny, että se ei oo mikään semmonen pakko, vaan mahdollisuus. Mä aattelen et se on itseilmaisun lisämahdollisuus, mut sitä kuvaa syntyy tai kuvia tai askartelua tai jos siis jotain tämmösii muita kolmiulotteisia kuvia, niin tota - - - Niin sitten jollakin tavalla yritetään sitä käsitellä. Tai siis katsoa yhdessä, sanotaan näin. Ei käsitellä, vaan katsoa yhdessä ja, ja tietysti terapeutina pitää olla niinku herkillä että millä tavalla sitä voi, voiko sitä kommentoida, syntyykö siitä keskustelua. Et voiko vaan esimerkiks sanoo et näytti siltä et teit keskittyneesti tai kuuluipa paljon kumin ääntä, tota kumituksen ääntä. - - - Et mä en ainakaan sillain heti suoraan tulkitse, että sä olet tämmönen ja tämmönen. Ja sitte se menee sillain hyvin monella tavalla eteenpäin, siihen vähän niinku muodostuu sellasia rutiineja, että joku haluaa, että se tekee vähän niinku koko ajan ja sit me samalla niinku puhutaan ja sit joku tekee aika nopeesti ja kuvan ja on puhumatta. Ja tota, tai sitten niinku kaikkee siltä väliltä. Ja ei aina oo pakko tehdä, joskus ei jaksa. Ja vähän niinku tollain. - - - Mut mä pidän niinku niistä käytännön puitteista niinku huolta ja siitä semmosesta ammatillisuudesta ja tota, se on kuitenkin niinkun tavoitteellista, tai sen ihmisen parempi vointi on tärkeä. (Satu)

E: No tota, millanen on sun mielestä onnistunu kuvataidepsykoterapeutti?

H: Jos se ihminen rupee voimaan paremmin. Täs ei aina onnistu, eikä voi silleen pelastaa.

E: Nii, voi olla silti onnistunu, vaikka.

H: Nii, nii. Joskus tuntuu, että onks sekin että joku pysyy hengissä, tai joku semmonen.

Hanna muistuttaa, että kuvallinen terapia ei auta kaikkia asiakkaita. On hyvä tiedostaa, että terapeutti ei voi aina ”onnistua” tai pelastaa asiakasta. Hannan mukaan joskus niin kutsuttua onnistumista voi olla se, että asiakas säilyy ylipäättään hengissä. Kaiken kaikkiaan kuvataidepsykoterapiassa onnistumista on vaikea määritellä, koska jokainen asiakas on yksilöllinen. Syyt terapiaan hakeutumiseen ovat moninaisia, näin ollen myös hoidon tavoitteet ovat yksilöllisiä. Kuvataidepsykoterapia on tuloksellista, mutta vaikutukset syntyvät usein pitkäkestoisessa hoitosuhteessa. Jo ”nähdyksi ja vastaanotetuksi tuleminen” ei useinkaan ole asiakkaalle helppo ja itsestään selvä askel (Rankanen 2007, 48).

Kaarinan mukaan terapia voi auttaa selviytymään keskeisistä ongelmista. Hän on kuitenkin sitä mieltä, että onnistumista on niin vaikea arvioida, ettei se kannata oikeastaan ollenkaan.

Sitä lienee vaikea määritellä. Mutta jos potilas kokee selviytyneensä terapian avulla keskeisistä ongelmista ja elämä näyttää kantavan, opiskelu/työ/ihmissuhteet alkavat toimia, masennus lievittyy, itsemurha jää tekemättä, tunne-elämä elpyy, selviytymiskeinot laajenevat, näkökulmia löytyy, minäkuva selkiytyy... no, mielestäni terapian lopullista onnistumista on vaikea arvioida ja siihen vaikuttaneita tekijöitä – terapia voi vaikuttaa varsin pitkään vielä sen päätyttyäkin, joten en oikeastaan arvioi! (Kaarina)

Taideterapeutit ymmärtävät taiteen tekemisen arvon sekä potilailleen että itselleen. Tämän tutkielman haastateltavat korostavat ”kuvallisen ilmaisun lahjaa ja aistillista kokemusta”. Taiteen rauhoittavien ominaisuuksien tiedostamista tukee haastateltavien omakohtainen kokemus taiteen kokemisesta ja tekemisestä. (Wadeson 2011, 487.) Työn haasteita haastateltavat tulkitsevat samalla tavalla. Haastateltavien mukaan ammatin suurin haaste on ihmisen kärsimyksen, asiakkaiden ongelmien henkinen kohtaaminen. Toisaalta haastateltavat kertovat olevansa erityisen kiinnostuneita asiakkaistaan ja ihmisistä. Lisäksi he katsovat, että *hyvä terapeutti* on empaattinen. Osa haastateltavista kuvailee myös itseään empaattiseksi ihmiseksi. Keskeinen kokemus työstä on siis suhde asiakkaiden ongelmiin, joihin empatiasta ja mielenkiinnosta huolimatta terapeutin on säilytettävä tietty etäisyys. Kuvataidepsykoterapeutin rooli on tasapainoilua empatian ja sen haastamisen välillä.

Hanna toteaa nuorena ajatelleensa, ettei psykoterapeutin rooli sovi hänelle sen haasteellisuuden vuoksi. Hän kuvailee iän tuoneen kuitenkin mukanaan varmuutta koulutukseen hakeutumiseen.

Mut siin pitää sitten, mä aattelen et ehkä mä en nuorempana niinku vakavasti sen takia niinku ees ruennu miettiin, kun mä aattelin et en mä, ei tää mulle käy. (naurua) Mutta niinku, se ikä ehkä helpottaa, tai ei ikä silleen mekaanisesti mutta joku semmonen. (Hanna)

En antoisampaa työtä osaa kuvitella. Työ myös raskasta ja surullistakin, mutta koulutus on voimavara ja edelleen kouluttautuminen ja työnohjaukset. (Anneli)

Kuvataidepsykoterapia koetaan antoisana ja palkitsevana ammattina. Näyttäisi siltä, että työn haasteelliset alueet ovat samalla haastateltavia motivoivia. Kuvataidepsykoterapia on ammatti, jonka haastateltavat kokevat merkitykselliseksi ja tarpeelliseksi. Työn palkitsevuus liittyy kuvataidepsykoterapian erityislaatuun. Satu kertoo, että kuvataidepsykoterapia on tuonut hänen elämäänsä älyttömän paljon, myös henkilökohtaisesti. Hän kuvailee kuvataidepsykoterapian muodostavan kokonaan uuden maailman, jossa kuvan merkitys hoidon välineenä on suuri.

Mitä tää kuvataidepsykoterapia on tuonut sun elämään? (Elina)

Paljon. Siis aivan älyttömän paljon. - - - Niin mä aattelen et kuvan merkityshän on ihan niinku mieletön. Että se on jo mulle jo ihan siinä koulutusvaiheessa avannu ihan niinku uuden maailman ja sellasen niinku uskottavan maailman, jossa se kuva ihan oikeesti kertoo asioita, joille ei aluksi ole sanoja, mutta yleensä ne tulee myöhemmin sen prosessin aikana, sitte jos puhutaan terapiatyöstä, niin ne tulee niinku kuvatuksi. Tietysti sitte että kun omassa koulutuksessa et mul on niinku sekä verbaalinen analyysi, oon itse käynyt ja sitte oon käyny kuvataidepsykoterapiassa, että tavallaan myös oli hirvittävän hienoo olla myös itse kuvataidepsykoterapiassa ja käydä se prosessi läpi. Että se kuvan merkitys semmosena, miten se katsoo ja miten se ymmärtää, niin se on ihan todella hienoa. Ja mä en paremmin osaa sitä verbalisoida muuta kun et se on ollu tärkeätä, et se on ollu henkilökohtasesti tärkeätä ja laajentanu siis omaa kokemuspäiriä ja omaa ajattelua tosi paljon. (Satu)

Millaisia kokemuksia Sinulla on kuvataidepsykoterapeutin roolista?

Sellaisia, että on muuttunut koko ajan oman kokemuksen kertyessä. Luottamus itseen terapeutina on kasvanut ja muotoutunut itselle ominaiseksi ja samalla todellakin on löytynyt oman näköinen ja oloinen terapeutin rooli eli oma persoona saa soida yhä enemmän - on tullut vapautta ja luottamusta itseen. Jonkinlainen herkkyyys on kehittynyt ja samalla myös itsestä huolenpito tullut merkitykselliseksi. (Kaarina)

Kaarina puolestaan tuo esiin sen, että kokemus kuvataidepsykoterapeutin roolista muuttuu kokemuksen kertyessä, jatkuvasti. Ajan myötä luottamus itseen on kasvanut ja terapeutin rooli on muovautunut itselle ominaiseksi. Tässä roolissa persoonallinen minä on entistä näkyvämpi, ja samalla itsestä huolen pitäminen on hänelle yhä merkityksellisempi asia.

Tämän tutkielman kuvataidepsykoterapeutit korostavat omaa, henkilökohtaista ja aitoa kiinnostuneisuutta asiakkaita kohtaan. Heille on tärkeää terapiasuhteen eettinen toteutuminen, joka liittyy vahvasti psykoterapeutin ammatilliseen rooliin ja sen ylläpitämiseen. Lisäksi haastateltavilla on vahva usko omaan työhönsä. He luottavat paitsi työn psykologisiin ja psykoterapeuttisiin viitekehyksiin myös taiteen tekemisen terapeutin voimaan (Mantere 2007, 11). Haastateltavat ovat siis omistautuneita työlle, jolla he tulkitsevat olevan merkitystä paitsi asiakkaille myös yhteiskunnallisessa kontekstissa. Työn merkityksellisyydestä huolimatta ammattia keskeisempi ala haastateltavien elämässä on kuitenkin oma, henkilökohtainen elämä, joka auttaa säilyttämään riittävän etäisyyden asiakkaiden ongelmiin. Aineistosta ilmenee, että haastateltavat pitävät ammatillisia tarinoita vahvuutenaan. Aiemman kokemustaan koetaan antaneen valmiuksia myös kuvataidepsykoterapeutin ammattiin.

Koska myös aiemmat ammatit ovat ihmisten hoitamiseen liittyviä, haastateltavat ovat omaksuneet vahvasti hoitotyön arvot ja periaatteet, jotka ovat olleet osa jo edellistä ammattia. Näin he ovat vahvasti sitoutuneita psykoterapeutin ammatilliseen rooliin. Valta ja sen käyttö,

terapiasuhteen luottamus, empatia ja huolenpito asiakkaasta ovat kaikessa hoitotyössä läsnä ja keskeisiä periaatekysymyksiä (Punkanen 2001, 173). Edellä mainittujen periaatteiden merkitys psykoterapian toteuttamisessa on luonnollisesti suuri, mikä nousee esiin myös tämän tutkielman haastateltavien kerronnassa. Tutkittavat jäsentävät työkokemuksia myös asiakkaiden näkökulmasta nähtynä, kun he korostavat puheessaan asiakkaan tasaveroista suhdetta terapeuttiin. Taideterapiassa asiakkaan aktiivisuus vuorovaikutussuhteessa korostuu, kun asiakas on lähtökohtaisesti itse kyvykäs tutkimaan, ymmärtämään ja ilmaisemaan omaa sisäistä maailmaansa. (Rankanen 2007, 35.)

5.3 Kohti tulevaa

Seuraavaksi analysoin sitä, miten haastateltavat merkityksellistävät ammatillista kehittymistä ja tulevaisuutta. Olen kysynyt haastateltavilta, millaisena he näkevät oman ammatillisen tulevaisuutensa tai kuvataidepsykoterapian tulevaisuuden. Lisäksi olen kysynyt, millaisia ammatillisia tulevaisuuden suunnitelmia ja tavoitteita haastateltavilla on tai millaista kehittymistä työssä heidän mielestään tarvitaan, vai tarvitaanko sellaista. Kaikki haastateltavat ovat halukkaita jatkamaan kuvataidepsykoterapeuttina myös lähitulevaisuudessa. Osa haastateltavista on siinä iässä, että heille eläkkeelle siirtyminen on pian ajankohtaista. Myös nämä haastateltavat kertovat kuitenkin toiveestaan jatkaa työskentelyä vielä mahdollisimman pitkään, mahdollisesti vielä eläkeiän kynnyksen yli. Tämä viestii osaltaan siitä, että tutkielmani kuvataidepsykoterapeutit ovat vahvasti motivoituneita. Työssä kehittyminen on haastateltavien mukaan ammatissa tarpeellista, olennaista ja keskeistä. Kehittymisen tarve voi liittyä rooliin kuvataidepsykoterapeuttina, psykoterapeutin luovuuden, tiedon ja teorian lisäämiseen, kollegoiden antamaan tukeen tai oman itsen tuntemukseen ja hyvinvointiin. Työssä oppiminen on haastateltaville sekä yksilöllinen että yhteisöllinen prosessi. Kaarinalle työssä oppiminen tarkoittaa työn tekemiseen kytkeytyvää oppimista. (Collin 2007, 198, 202.) Hän kuvaa asiakastapaamista haasteena itsessään. Työssä oppiminen ei merkitse hänelle pelkästään esimerkiksi koulutusta, vaan myös arkisten työtehtävien suorittamista.

Mielestäni jokainen kohtaaminen on haaste ja sinällään kehittämistä/kehittymistä. Työnohjukset ovat yksi pakollinen ja tarpeellinen kehittämisyväly; sekä yksilöllinen

että ryhmämuotoinen. Kollegiaaliset tapaamiset ja vapaat keskustelut. Kuvan kanssa työskentely on jatkuva innovatiivinen oppimishaaste ja mielenkiintoa ylläpitävä ja samalla myös mahdollisuuksia täynnä. Toivoisin voivani käyttää enemmän kuvallista ilmaisua omien vastatunteiden ilmaisuun ja pitää luovuutta, luovaa mieltä yllä henkilökohtaisella kuvallisella ilmaisulla. On paljon alan mielenkiintoisia koulutuksia tarjolla, mutta hyvin vähän niihin olen ehtinyt osallistua. Enemminkin muunlainen huolenpito, oman hyvinvoinnin ylläpitäminen ja työstä irrottautuminen on osoittautunut minulle tärkeäksi voimavaraksi. (Kaarina)

Kaarinan mainitsemat työnohjaukset ovat kuvataidepsykoterapeuteille pakollinen ja hyödylliseksi kuvattu toimintatapa. Työnohjauksissa käsitellään terapeutin hankalia tuntemuksia, terapiassa tapahtuneita epäonnistumisia tai ”juuttumisia”. (Rankanen 2009, 56.) Työnohjausten lisäksi Kaarina on kiinnostunut monenlaisista eri kouluttautumisen vaihtoehdoista, joita on tarjolla useita. Aikaa ei riitä kuitenkaan kaikkeen, ja niinpä haastateltava on joutunut tekemään valinnan esimerkiksi koulutusten tai oman huolenpidon, hyvinvoinnin ylläpitämisen ja työstä irrottautumisen välillä. Satu mainitsee esimerkiksi lukemisen, keskustelun ja työnohjauksen edistävän työssä oppimista. Kaarina tarkastelee ammatillista kehitystä se sijaan myös ”pysähtymisenä” ja itsen kuulosteluna. Työssä oppiminen tarkoittaa myös mahdollisuutta vapautua jatkuvasta tohinasta, suorittamisesta ja oivaltamisesta. Vaikka teoreettinen osaaminen on hänen mukaansa työssä olennaista, myös muunlaisen ammatillinen kehittyminen on tärkeää.

Kyllä kehittymistä tarvii (?) Lukeminen ja sit tietysti keskustelu kollegojen kaa, että. Keskustelu eri muodoissa ja varmaan sellanen teorian seuraaminen ja asioiden työnohjaus. (Satu)

Minulle se merkitsee nykyään pysähtymistä ja itsen kuulostelua; ei jatkuvaa tohinaa, ei suorittamista, jokaisen potilaan kohdalla erilaisten nyanssien oivaltamista. Siis ei pelkkää tietopuolista lisä-ähkyä, vaikkakin ajantasainen tietokin on tärkeää. (Kaarina)

Ammatillinen kehittyminen kuvataidepsykoterapeutin ammatissa voi tarkoittaa myös omien käsitysten ja ajatusten muokkaamista, joka edellyttää Sadun mukaan uteliaisuutta elämää ja kaikkia sen ilmiöitä kohtaan. Kehittyminen liittyy myös rooliin terapeutina ja auttajana. Martti Linqvistin (1990) mukaan auttajan on saatava mahdollisuuksia kehittää itseään ammatillisesti. Ammatillinen kehittyminen on yhteydessä myös terapeutin hyvinvointiin, kun se osaltaan ennaltaehkäisee kuormittumista: auttajan on välitettävä ja arvostettava itseään. (Mantere 2007, 185; Linqvist 1990, 24.) Sadun mukaan terapeutin on toisinaan hyvä tutkia omia rajojaan ihmisenä ja keskittyä myös työn ulkopuolisessa elämässä uusiin asioihin, eli osa ammatillista kehittymistä on myös vapaa-ajalla tapahtuva työstä irrottautuminen.

Uteliaisuutta elämää ja kaikkia sen ilmiöitä kohtaan, noin niin kuin laajasti. Psykoterapeutin on hyvä tutkia myös omia rajojaan ja suunnata välillä ihan uutta kohden myös ammatin ulkopuolella, että joutuu epämukavuusalueelle ihan ihmisenäkin. Tuleva sote- ja maakuntauudistus aiheuttaa paljon paineita ja ajan hermolla pysyminen on osa ammatillista kehittymistä. Itsen kehittäminen voi olla monenlaista; itsenäistä lukemista ja opiskelua, keskustelua kollegoiden kanssa tai osallistumista erilaisiin ja eri pituisiin koulutuksiin. (Satu)

Kyllä varmaan semmosta ymmärrystä aina lisää tai tietoa. Ja sit kaikkee niinku semmosta, se on aika kivaa semmonen, semmonen tavallaan niinku käytännön järjestelyt, tai semmonen niinku et mä ota niitä semmoseks taakaks ja aikataulutuksia tai jotain et niissähan tulee koko aika jotain, sähköiseen kirjausjärjestelmään on pakko siirtyä ja kaikkee että. Ja mä aattelen et mäen niitä niinku liikaa stressaa. (Hanna)

Ammatilliset tavoitteet haastateltavien puheessa liittyvät ammatin harjoittamiseen tulevaisuudessa; kaikki tutkittavat haluavat jatkaa ammatissa. Omaksi, ammatilliseksi tavoitteeksi Satu nimeää kokopäiväisen kuvataidepsykoterapian tekemisen, osaamisen syventämisen, kouluttajakoulutukseen osallistumisen ja työnohjaajaksi kouluttautumisen. Hanna haluaa jatkaa kuvataidepsykoterapian parissa vielä monia vuosia, mutta pohtii vielä, että kuinka kauan. Hän ajattelee siirtyvänsä eläkkeelle ehkä noin 70-vuotiaana.

Öö, mä aattelen, että mä nyt ensinnäkin haluan siirtyä tekemään kokopäiväisesti kuvataidepsykoterapiaa, se on nyt niinku yks. Ja tota, toinen et tota aion nyt osallistua siihen kouluttajakoulutukseen sit kun se nyt tulee, koska mä haluan syventää omaa osaamista. Ja myöskin siis kun en oo enää ihan niin nuori, niin että sitten sitä myötä saisin sen työnohjaajan pätevyyden. (Satu)

Kuvataidepsykoterapian järjestäminen on haastateltavien mukaan tarpeen myös tulevaisuudessa, koska sen kuvallinen ja symbolinen kieli mahdollistavat uusien voimavarojen löytämisen, tutkimisen ja saamisen psyykkisesti huonovointisten ihmisten elämässä. Anneli näkee ammattinsa keskeisenä tekijänä taidetyöskentelyn kautta mahdollisen merkitysten löytämisen myös tulevaisuudessa. (Rankanen 2007, 38.)

Kuvallinen ja symbolinen kieli/terapia on tarpeen, jotta psyykkisesti huonosti voivat ihmiset voivat löytää ja tutkia ja saada voimavaroja elämään. Tunteita ja pelkoja ym muuta voi hyvin kuvata kuvallisella ilmaisulla. Terapeutteja ei paljon, mutta ovat hyvin kouluttautuneita ymmärtääkseni. (Anneli)

No millaisia ammatillisia tulevaisuuden suunnitelmia sulla on? (Elina)

No että mä nyt oisin niinkun tässä ja tekisin aika monta vuotta. Mut loppuun en kerennyt sitä, että kuinka kauan mun kannattaa jotenki niinku taloudellisesti, et mikä on niinku viisasta. Et ei sitä, tätä ei voi sit kuitenkaa ihan, tai mä aattelen et se ei oo tarkotuksenmukasta niinku kaheksankymppisenä tehdä, mutta ehkä seitsemänkymppiä, tai jotain, jos on terve. Mut tota, et kyl mulla on niinku haaveita

olla työkykyinen ja niinku, kehittyä tässä ja tota, mä aattelen et mä oon kuitenkin vasta alussa. (Hanna)

Se on varmaan semmosessa, niinku auki tai muutoksessa, niinku nää sotemuutokset ja tota, onhan se niinku rahotuksista kiinni. Yhteiskunnan tuki on tärkeää. Tota, että sitä ei vietäs. Että on paljon ihmisiä, jotka ei pystys omalla kustannuksellaan hankkimaan apua. Ja kyl se silleen, et sillä on niinku ihan, sillä on niinku merkitystä. - - Niin ja sitten sillä on varmaan niinku tämmöstä yhteiskunta-taloudellista, tai on, ei mitenkään varmaan. Se on niinku edullista. Siihen, että ihmiset voi paremmin ja työ tai opiskelukyky (?) Et se, Kela niinku sitä varten antaa sitä tukea, työ- ja opiskelukykyä lähinnä. (Hanna)

Hanna tuo esiin, että kuvataidepsykoterapian tulevaisuus elää muutoksessa ja on osittain riippuvainen yhteiskunnan tuesta. Kelan rooli taidepsykoterapian järjestämisen mahdollistamisessa asiakkaan varallisuudesta riippumatta on keskeinen. Yhteiskunnan tuki on merkityksellistä, koska kaikilla hoitoa tarvitsevilla ei ole mahdollisuutta kustantaa sitä itse. Tulevaisuuden tilanne on tässä suhteessa epäselvää. Hanna toteaa, että kuvataidepsykoterapia on yhteiskunnan kannalta taloudellista, sillä sen avulla ihmiset voivat paremmin ja voivat tätä kautta osallistua myöhemmin muun muassa opiskeluun tai työelämään. Tämä on myös syy, jonka takia kuvataidepsykoterapiaa tuetaan yhteiskunnallisesti. Satu mainitsee, että kuvataidepsykoterapiaan perustuvaa tietoa on kuitenkin vielä vähän ja esimerkiksi sairaaloissa suositaan vain tiettyjä terapian muotoja. Myöskään itsenäisenä ammatinharjoittajana toimiminen ei ole ongelmatonta.

Tota, mä yritän olla ajattelematta sitä itse asiassa, koska toi sote-uudistus, ei yhtään tiedä mitä se tuo tullessaan. Ja, ja tota se on ihan varma, et terapeuteille riittää töitä. Se ei oo uhattuna, mutta se, että miten esimerkiksi sitten kun kuvataideterapioiden järjestämistä vastuu siirtyy Kelasta maakunnille, niin mitä se tulee tarkoittamaan. Ja koska nyt tiedä et yliopistosairaaloissa on niinkun tämmösii hoitolinja-linjauksii, missä sitten niinkun näyttöön perustuvasti niinkun suositaan jotain tiettyjä terapialajeja, niinku sen keston mukaan esimerkiksi. Niin tavallaan sihän kuvataidepsykoterapiasta on tavallaan niinkun tosi vähän niinkun näyttöön perustuvaa tietoo. Niin, niin siinä mielessä voi ajatella, et se on uhattuna. Ja sit toinen on niinkun ammatinharjoittajana toimiminen, että kun tota kun nää isot, että miten kilpailutuksessa tulee käymään, että kun kaikki työt tulee kuitenkin kilpailutusten kautta. Että pitääkö olla tos sit jossain terapeuttirykelmässä mukana ja sitä kautta osallistuu vai et voiko yksittäinen ammatinharjoittaja enää pärjätä. (Satu)

Kuvataidepsykoterapian tulevaisuus on laaja kysymys, jota en pyri tässä tutkielmassa selvittämään. Sen sijaan olen edellä hahmotellut, kuinka haastateltavat suhtautuvat ammatilliseen tulevaisuuteen, kehittymiseen tai työhön liittyviin tavoitteisiin. Kehittyminen on haastateltaville voimavara ja eräs osa kuvataidepsykoterapeutin ammatillista kehittymistä on

kollegoiden kohtaaminen. Suuri osa haastateltavista työskentelee itsenäisesti, jolloin kollegoita ei tapaa päivittäin. Niinpä muiden kuvataidepsykoterapeuttien kohtaamisen tarve korostuu. Haastateltavat mainitsevat esimerkiksi, että ammatillinen kehittyminen voi tarkoittaa keskustelua yhdessä muiden kuvataidepsykoterapeuttien kanssa. Tulevaisuus kuvataidepsykoterapian parissa näyttäytyy haastateltaville valoisana. Vaikka työssä on haasteensa, motivaatio, työn palkitsevuus, oma elämä ja esimerkiksi työnohjaukset kannattelevat haastateltavien jaksamista. Työnohjauksissa hallitaan työn ongelmia, henkistä ja persoonallista kasvua tai pyritään lisäämään ammattitaitoa (Punkanen 2009, 179). Tulevaisuus ja kehittyminen liittyvät läheisesti toisiinsa. Kehittymistä tapahtuu *jatkuvasti* kuvataidepsykoterapeutin roolissa toimiessa. Kehittyminen myös leimaa haastateltavien puhetta tulevaisuudesta.

6. LOPUKSI

6.1 *Työminä sosiaalisena, persoonallisena & kulttuurisena konstruktiona*

Tämän maisterintutkielman tarkoitus oli selvittää kuvataidepsykoterapeuttien työn ja ammatti-identiteetin kokemuksia. Mahdollisimman laajan kokonaiskuvan saavuttamiseksi olen lähestynyt haastateltavia haastatellen. Paitsi haastattelukysymyksissä, myös haastateltavien kerronnassa ilmenee erilaisia mutta keskenään yhteneväisiä osa-alueita. Nämä osa-alueet muodostavat tässä tutkielmassa ammatillisen identiteetin. Jokaisen haastateltavan tulkinta eri kysymyksistä on tietenkin yksilöllinen, mutta aineistossa on myös paljon yhtäläisyyksiä. Tarkoitukseni ei ole kuitenkaan ollut tuoda esiin haastateltavia yhdistävää ammatti-identiteetin mallia vaan tavoittaa ja analysoida tutkittavien omia ajatuksia ja ”esittää ne suhteessa kulttuuriseen kontekstiinsa” (Hämeenaho & Koskinen-Koivisto 2014, 28). Tässä tutkielmassa tutkittavat ovat narratiiveja. Halusin selvittää, kuinka identiteetit rakentuvat nimenomaan haastateltavien kerronnassa. Lähtökohta identiteettien tarkasteluun on siis ollut se, että ne rakentuvat merkityksistä haastateltavien puheessa.

Tutkielman haastateltavat ovat ammatinvaihtajia, joille työ ja ammatti ovat merkityksellisiä asioita. Vaikka haastateltavien ammatilliset tarinat ovat keskenään erilaisia, heitä yhdistää aiempi työkokemus sosiaali- ja terveystalalta. Erilaisista lähtökohdista huolimatta haastateltavien perspektiivi ammattiinsa on luonteeltaan samankaltaista. Haastateltavat luonnehtivat itseään luoviksi, herkiksi ja ihmisistä kiinnostuneiksi. He korostavat kuvataidepsykoterapian hoidollisia vahvuuksia. Kaikki haastateltavat kokevat kuvataidepsykoterapeutin ammatin *mieluisaksi*. Luvussa 5 käsittelin sitä, kuinka kuvataidepsykoterapeutin ammatissa yhdistyvät taideopettajan, terapeutin ja taiteilijan roolit (Rankanen 2007, 51; Jones 2005, 180-198). Näistä kolmesta osa-alueesta jotkin ovat toisille haastateltavista ominaisempia, luontaisempia ja voimakkaampia kuin toisille, myös haastateltavien persoonasta riippuen. Kaikki kolme kuvaavat yhdessä kuitenkin hyvin sitä, millaisia eri rooleja kuvataidepsykoterapeutin toimijuuteen sisältyy.

Haastateltavat tulkitsevat ammatillista identiteettiä sosiaalisten kokemusten eli muiden ihmisten kautta. George Herbert Meadin (1967) mukaan ihminen samaistuu niihin asenteisiin

ja sosiaalsiin muotoihin, joita hänelle ryhmään tai yhteisöön osallistuessa ja samaistuessa tarjotaan. Tällöin *minä* syntyy toisinaan niistä asenteista, joita yksilön viiteryhmä tai -yhteisö tunnustaa. (Mielonen 2013, 20; Mead 1967, 91-92, 135.) Tämän tutkielman aineistossa on nähtävissä se, kuinka haastateltavat kuvaavat ammatillista minää oman viiteryhmän arvojen ja asenteiden kautta. Haastateltavien käsitykset omasta ammatillisesta roolista hahmottuvat psykoterapeutin ammattietiikan pohjalta. He korostavat ihmistyön periaatteita, kuten etiikan merkitystä työn tekemisessä, arjessa ja ammatillisessa toimijuudessa. Näin haastateltavien käsitykset ammatillisesta identiteetistä vastaavat Meadin toteamusta siitä, että identiteetti on johonkin samaistumista. Oman ammatillisen roolin merkitys ja vahva tiedostaminen näkyy aineistossa myös siinä, kuinka haastateltavat pohtivat asioita asiakkaiden näkökulmasta ja hyvän terapiasuhteen toteutumisen kannalta. Tietty, samaistuttava ammatillinen rooli on samalla osa psykoterapeutin ammatin perinteistä kulttuurista mallia, josta tässä tapauksessa voidaan puhua kuvataidepsykoterapeuttien ammattikulttuurina.

Lisäksi haastateltavien kerronnassa nousevat myös esiin jotkin arvossa pidetyt, ”kuvataidepsykoterapeuttiutta” määrittävät ominaisuudet, kuten herkkyyks, mielenkiinto muita ihmisiä kohtaan ja kyky asettua muiden ihmisten asemaan. Terapeutin subjektilla ja roolilla on olennainen merkitys työssä terapeutin hyvinvoinnille; esimerkiksi herkkyyttä ja empatiakykyä on hyvä olla, mutta tiettyssä määrin. Näyttäisi siltä, että työn vaikeat ja haastavat osat ovat samalla haastateltavia motivoivia. Työn vaativuus muodostaa ne kohdat, jotka kiinnostavat tutkittavia työskentelemään kuvataidepsykoterapeutteina. Vaikka työ koetaan kokonaisuudessaan palkitsevana, toisinaan työssä ollaan äärimmäisen vaikeiden asioiden äärellä. Eräs haastateltava toteaa, että terapeutti ei voi aina olla avuksi asiakkaalle. Vaikeat asiat sekä ylipäättään psykoterapeutin työn luonne ovat tekijälleen kuluttavaa ja raskasta (Hälinen 2018, 7). Näin haastateltavien kuvaama työn palkitsevuus on ristiriidassa työn henkisesti kuormittavien puolien kanssa. Jotta terapeutti jaksaisi työssä, on hänen pidettävä kiinni riittävästä mielen huoltamisesta ja henkilökohtaisesta elämästä. Tämän kaltainen ajattelu on tyypillistä psykoterapeutteina työskenteleville. Psykoterapeuttien itsensä itsellensä antamasta hoidosta käytetään nimitystä itsehoito (engl. self-care). Itsehoito on terveellinen ja arvokas prosessi kaikissa eri elämänvaiheissa, eri ikäisinä tai ammatissa työskenteleville ihmisille. (Hälinen 2018, 8; Baker 2005, 12.) Tutkielman kuvataidepsykoterapeuttien itsehoito voi tarkoittaa ennen kaikkea riittävästä vapaa-ajasta huolehtimista, sillä suuri osa tutkittavista aikatauluttaa työnsä itse. Itsehoito voi tarkoittaa myös esimerkiksi uusien asioiden kokeilemistä vapaa-ajalla, työnohjauksiin osallistumista tai ajatustyöskentelyä. Tutkittavien mukaan työhön

liittyvä ajatustyöskentely on tärkeää, mutta toisaalta liiallinen asioiden työstäminen on haitallista. Lisäksi on tärkeää, että terapeutti ei ajattele työasioita vapaa-ajalla vaan laittaa oman elämän työn etusijalle.

Eräs kuvataidepsykoterapeutin tärkeimmistä työkaluista on oma persoona. Oman persoonan käyttäminen on sekä voimanlähde että voimia kuluttava tekijä. (Puosi & Tujunen 2010, 1; Saarelainen, Stengård & Vuori-Kemilä 1999, 200.) Terapiatyö tarjoaa parhaillaan ”älyllisiä, emotionaalisia ja hengellisiä haasteita” ja kohtuullisen toimeentulon (Hälinen 2018, 27; Baker 2005, 11). Sekä taideulottuvuuden mukanaolo että psykoterapeutin työssä tarvittavat ominaisuudet edellyttävät kuvataidepsykoterapeutilta luovuutta. Luovuus on yksi niistä henkilökohtaisista ominaisuuksista, joita ammatissa tarvitaan. Niinpä psykoterapeutin oma, persoonallinen minä elää myös jatkuvassa muutoksessa, sillä ammatillinen kehittyminen edellyttää toistuvaa minuuden reflektointia. Katson, että psykoterapeutin ammatti on tunnettyötä, johon myös oma, henkilökohtainen arvomaailma ja ihmiskäsitys ovat sidoksissa (Eteläpelto 2007, 91). Haastateltavien ammatilliseen identiteettiin sisältyvät myös heidän luonteensa, taitonsa, ajatuksensa, tunteensa tai muut henkilökohtaisiksi ja persoonalliseksi koetut ominaisuudet ja niiden piirteet. Näin tutkittavien ammatillisessa identiteetissä korostuu myös persoonallisen minän painoarvo. Esimerkiksi haastateltavien henkilökohtainen suhde taiteeseen ilmenee myös ammatillisessa elämässä. Kaikki haastateltavat eivät tee itse taidetta, mutta nauttivat sen kokemisesta. Pierre Bourdieun (1984) yhteiskuntateorian pohjalta taiteen voidaan katsoa muodostuvan tutkittaville kulttuuriseksi ja henkiseksi pääomaksi, (Esimerkiksi Alasuutari 1999, 69; Bourdieu 1984) kun taiteen tekeminen ja läsnäolo ammatissa lisäävät merkityksiä haastateltavien elämään. Kuvataidepsykoterapeutin ammatissa haastateltavat yhdistävät aiempaa kokemustaan nykyhetken ammattiin ja samalla kasvattavat luovaa kyvykkyyttään psykoterapeutteina.

Kuvataidepsykoterapeutit ovat ikuisia oppijoita. Ammatti-identiteetissä on kyse ”joksikin tulemisesta” yhtä lailla kuin ”jonakin olemisesta” (Hall 1999, 227). Tämän tutkielman haastateltaville ammatillinen identiteetti merkitsee ”joksikin tulemista”, koska informantit kuvaavat ammatti-identiteetin rakentuvan on koko työuran mittaisena prosessina, jossa kehitytään aiempien kokemusten myötä (Esimerkiksi Ropo & Gustafsson 2010, 54, 74). Siinä missä aiemmassa työssä ja koulutuksessa opitut tiedot ja taidot koetaan taidepsykoterapiassa ammatillista minää vahvistavaksi tekijäksi, myös nykyhetkessä syntyvien työkokemusten voidaan ajatella olevan itsessään ammatillista kasvua ja kehitystä. *Kaikki* työkokemukset ovat ammatillisesti kehittäviä ja kasvattavia ja tätä kautta työminää vahvistavia. Näin ammatillinen

minä vahvistuu ja kehittyy nimenomaan kokemuksen kautta. Kuvataidepsykoterapian tekemiseen sisältyy paljon haasteita, mutta samalla myös osaamisen kehittämisen mahdollisuuksia, joihin haastateltavat suhtautuvat mielenkiinnolla. Yhdeksi pääteemaksi haastatteluissa muodostui puhe tutkittavien pitkästä ammatillisesta tarinasta ja aiemman koulutuksen tai työpaikkojen merkityksestä tässä tilanteessa. Tässä haastateltavat painottavat myös kehityksen jatkuvuutta. Vaikka tällä hetkellä haastateltavat ovat hyväksi, mieluisaksi ja tärkeäksi kokemassaan ammatissa, ammatillisen minän nähdään kehittyvän ja saavan lisää merkityksiä myös tulevaisuudessa. Kuten sanottu, ammatti-identiteetti on haastateltaville jatkuva, elinikäinen prosessi, jota muovaavat aiemmat kokemukset. Tutkittavat tuovat vahvasti esiin sen, että kehitystä ja osaamisen lisäämistä tarvitaan sekä asiakkaan että terapeutin hyvinvoinnin näkökulmasta. Haastateltavien minä on useassa tapauksessa vaikkapa tulevaisuuden työnohjaaja; moni tutkittavista liittyy ammatilliseen minäänsä sen, millaiseksi hän tulevaisuudessa voisi tulla.

Vaikka Stuart Hall (1999, 227) puhuu kulttuurista identiteeteistä, sovellan hänen ajatuksiaan tässä yhteydessä myös työidentiteettien rakentumiseen. Kuten Hall toteaa, monien samankaltaisuuksien lisäksi aina löytyy myös syvien ja merkittävien eroavaisuuksien muodostamia tärkeitä kohtia. Nämä kohdat luovat perustan sille ajatukselle, keitä me tosiasiaassa olemme tai keitä meistä on tullut. Emme voi siis puhua jostakin yhdestä kokemuksesta tai yhdestä identiteetistä tunnustamatta sen kääntöpuolta eli niitä murtumia ja epäjatkuvuuksia, jotka nimenomaan muotoilevat jonkin tietyn ryhmän ainutlaatuisuutta. (Piispanen 2017, 90; Hall 1999, 227.) Erityisesti narratiiviset identiteetit ovat ”ikuiseen hajaannukseen tuomittuja”, koska kerronnalliset subjektiviteetit ovat jokseenkin ”jännitteisiä” (Sintonen 1999, 52; Hall 1996, 4-6). Edellä mainitut murtumat ja epäjatkavuudet ilmenevät haastateltavien kerronnassa muun muassa siten, että jokainen haastateltava kuvailee ammatillista identiteettiä omalla tavallaan. Kaikki haastateltavat eivät merkityksellistä ammattia täysin samalla tavalla tai samaistu tiettyihin ammattiin liittyviin rooleihin tai kokemuksiin yhtä paljon. Onkin muistettava, että jokainen haastateltava katsoo maailmaa omalla tavallaan. Lisäksi minuuden kuvaukset ovat ajasta, paikasta ja tilanteesta riippuvaisia. Kokemukseen työstä ja ammatista vaikuttavat myös muun muassa aiempi elämänhistoria. Ammatillista ja henkilökohtaista elämää ei tule kokonaan erottaa toisistaan, sillä ne elävät ja kehittyvät suhteessa toisiinsa. Esimerkiksi ammatillista tarinaa voidaan tarkastella myös elämänhistoriassa vaikuttaneiden henkilökohtaisten muuttujien pohjalta, joista pieni osa

esiintyy myös haastatteluaineistossa. Nämä muuttajat vaikuttavat olennaisesti siihen, millä tavalla yksilö näkee ja merkityksellistää nykyistä ammattiaan.

Haastateltavien ammatillista minää voidaan tarkastella myös psykososiaalisena konstruktiona. Erik Eriksonin kehitysteorian näkökulmasta *muutos* on keskeinen piirre yksilön elämänkaareissa. Muutos on keskeinen tutkielman haastateltavien ammatillisessa (ja henkilökohtaisessa) elämässä vaikuttanut tekijä. Muutos ilmenee haastateltavien puheessa esimerkiksi silloin, kun he kertovat kiemuraisista ammatillisista tarinoistaan. Eriksonin mukaan ihmisen henkiset resurssit rakentaa käsitystä omasta minuudesta ovat yhteydessä elämänhistoriaan. Kokemus ehyestä minästä syntyy aiempien kehityshaasteiden kautta muodostuneessa oman elämän ja itsen hyväksynnässä sekä itselle ja muille kerrottujen tarinoiden kautta. Tässä mielessä Eriksonin käsitys minuuden muodostumisesta vastaa haastateltavien kertomuksia. Narratiivisesti rakentunut minuus on jatkumo lapsuudesta vanhuuteen ja tulevaisuuteen. Käsitys itsestä on tietoisuutta siitä, että elämässä on ollut erilaisia vaiheita ja kokemuksia. Mitä iäkkäämpi ihminen on kyseessä, sitä enemmän minuuksia hänellä on elämänsä varrelta. (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 255.) Eräs tutkielman haastateltava mainitsee ammatillista minäänsä kuvatessaan, että myös ammatilliset identiteetit voivat olla toistensa jatkumoa. Yksilöllä voi olla useampia erilaisia ammatti-identiteettejä, jotka ovat muodostuneet työelämän erilaisten vaiheiden ja kokemusten myötä. Työelämän erilaiset vaiheet ja kokemukset merkitsevät haastateltaville minuuden kehitystä ja vahvistumista. Niiden myötä tutkittavat ovat päätyneet nykyiseen ammattiin, jossa he ajattelevat olevansa lähellä myös persoonallisen minän ydintä. Yhtä kaikki, tämän tutkielman aineiston perusteella näyttää siltä, että ammatillisen identiteetin muodostumista tulisi tarkastella ”sosiaalisen ja persoonallisen vuoropuheluna” (Eteläpelto & Vähäsantanen 2010, 32-45). Ammatti-identiteetin sosiaalisia ja persoonallisia puolia ei siis tule erottaa toisistaan, sillä työminä sisältää molemmat ulottuvuudet.

Etnologiatieteissä identiteetit rakentuvat sosiaalisen ja persoonallisen ohella kulttuurisina (Aro 1999, 178). Tässä tutkielmassa haastateltavat pohtivat omaa ammatillista identiteettiä ja toimijuutta erityisesti suhteessa ”sosiaalisesti ja kulttuurisesti määrittävään työrooliin”. Samalla he kysyvät itseltään, ”kuka minä olen, millainen olen ammatillisena tai mikä on ammatillisuuteni suhde omaan, persoonalliseen minääni tai toimijuuteeni”. Aineistosta nousevat esiin haastateltavien yksilölliset tulkinnat omasta ammatistaan. Toisinaan nämä tulkinnat sisäistyvät myös sosiaalisina ja yhteiskunnallisina diskursseina. (Eteläpelto 2007, 91.) Kun haastateltavat tulkitsevat omaa työroolia, he tulkitsevat sitä samalla kulttuurisesti

sosiaalisesti ja yhteiskunnallisesti määritettynä. Voimme nähdä esimerkiksi aineistossa esiin nousseiden hoitotyön periaatteiden tai psykoterapeutin ammatillisen substanssin määrittävän sitä kulttuurista, sosiaalista ja yhteiskunnallista, eli yhteisesti jaettua käsitystä kuvataidepsykoterapeutin roolista ja asemasta, johon tämän tutkielman haastateltavat samaistuvat. Kuvataidepsykoterapeutti eli haastateltavien ammattikulttuuri, johon he samaistuvat, määrittyy siis sekin kulttuurisesti.

Kulttuurisesta näkökulmasta kerrontaa analysoidessa huomasin sen, kuinka haastateltavat tuovat esiin kuvataidepsykoterapian aseman suomalaisessa yhteiskunnassa. Vaikka terapisuhteen keskeisimmän tavoitteen usein ajatellaan olevan asiakkaan eheytyemisessä, tämän tutkielman informantit ilmaisevat psykoterapian arvon myös laajemmin nähtynä. Kuvataidepsykoterapian tulevaisuuden mielletään olevan edelleen yhteydessä yhteiskuntaan ja sen päätöksentekoon. Tämä herättää huolestuneisuutta, koska sosiaali- ja terveyspalvelut ja niiden järjestäminen elävät tänä päivänä jatkuvassa poliittisessa muutoksessa. Haastateltavien huolestuneisuus liittyy sekä ammatin harjoittamiseen että kuvallisen psykoterapian piirissä asioivien ihmisten tilanteeseen. Taideterapian ja -psykoterapian tarve yhteiskunnassa on suuri, mutta mahdollisuudet sen toteuttamiseen eivät ole itsestäänselviä. Myöskään taideterapeuttien ääni työpaikoilla tai yhteiskunnallisessa keskustelussa ei ole tarpeeksi kuuluva. ”Taideterapeutit ovat esimerkki ryhmästä, joka sosiaali- ja terveysalan yksiköissä ja muuallakin jäävät usein näkymättömiksi”, kertoo taideterapeutti Meri-Helga Mantere. Hänen mukaansa taideterapeutteja ei oteta kovinkaan vakavasti, eikä heitä kuunnella. Kuvallisen terapian erityinen ominaislaatu ja hyvät, vaikkakin käytössä olevilla mittareilla vaikeasti mitattavat hoitotulokset, eivät useinkaan saa huomiota. Tämän Mantere arvioi johtuvan ammattikunnan pienuudesta ja siitä, että taideterapeutti on yleensä vain ainoa alansa edustaja suurissa hoito- ja sosiaalialan laitoksissa. (Mantere 2007, 185, 187.)

Tutkielman yhdeksi tehtävistä muodostuu näin ollen kuvataidepsykoterapeuttien ammattiryhmän näkyvämmäksi tekeminen eli tutkittavien äänen esiin nostaminen. Etnologisessa tutkimusperinteessä ja tutkimusasetelmassa käytetään laadullisia aineistoja toimien, tekojen ja näitä ohjaavien kulttuuristen merkitysten tasolle ulottuvan analyysin tekemisessä (Geertz 1973). Tämä vastaa kysymykseen siitä, mitä uutta, validia ja relevanttia tietoa tässä tutkielmassa on tuotettu, suomalaisten kuvataidepsykoterapeuttien haastatteluiden eli laadullisen aineiston pohjalta. Ammatillinen identiteetti voidaan nähdä myös yhteiskunnallisesti vaikuttavana ilmiönä. Tässä tutkielmassa tätä haastateltavien arjessa vaikuttavaa, kulttuurista ja yhteiskunnallista ilmiötä, tarkastellaan niin sanotusti

ruohonjuuritasolta, haastateltavien omista lähtökohdista käsin. Näin pyrin huomioimaan yksilöt ja samalla nostamaan heidän kokemuksensa merkityksellisiksi ja yhteiskunnallisesti relevantiksi keskustelunaiheeksi. (Hämeenaho 2017, 64-65.) Haastateltavien arjesta nousevien näkökulmien näkyväksi tekeminen on keino selittää kokemuksia ja toimintaa ohjaavia kulttuurisia arvoja, tapoja tai tehdä marginaalisten näkemysten ja toimien taustoja ymmärrettävämmäksi (Hämeenaho 2017, 71; Koskinen-Koivisto 2014).

6.2 *Moniulotteinen kuvataidepsykoterapeutti*

Tässä tutkielmassa uskon tavoittaneeni haastateltavien minulle kertomia, erilaisia kokemuksia niistä asioista, joiden voidaan katsoa muodostavan yhdessä ammatillisen identiteetin. Etnografinen tutkimus tuottaa tietoa, jonka pohjalta voidaan muodostaa ja muuntaa mielipiteitä ennestään vieraasta tai vain vähän tunnetusta kulttuurisesta ilmiöstä. Näin tutkimus voi vaikuttaa asenteisiin, näyttämällä tuntemattomasta ilmiöstä uusia puolia, jotka saavat ihmiset näkemään sen uudessa valossa. Samalla etnografinen tutkimus tähtää yhteisen ymmärryksen lisäämiseen. (Hämeenaho & Koskinen-Koivisto 2014, 22, 23.) Tämän etnografisen maisterintutkielman tieteellinen arvo on sen kulttuurisessa tiedossa, joka luo uutta ymmärrystä taidepsykoterapiasta sekä taidepsykoterapeutin ammatista. Vaikka taideterapian synnytettyä tietotaitoa on paljon, suomalainen taideterapiakirjallisuus on toistaiseksi vähäistä (Rankanen, Hentinen & Mantere 2007, 9). Tutkielma pyrkii muodostamaan uuden ikkunan taideterapeuttien ja -psykoterapeuttien maailmaan; sen avulla haluan avata uusia kulttuurisia näkökulmia, kysymyksenasetteluja tai lähestymistapoja ammatillisen identiteetin ja sen kokemuksen tutkimukseen. Sen tutkimustuloksia ei tietenkään voida yleistää aineistoni ulkopuolelle. Myös tutkimusasetelmaan liittyy joitakin rajoituksia, kuten tieteellisesti laajemmin nähtynä melko niukka aineisto. Tutkimusasetelma on kuitenkin laadullinen, joten tässä tapauksessa koen haastateltavien lukumäärän perustelluksi. Toisena rajoittavana tekijänä tulee muistaa, että tämä on vain yhden tutkijan analyysi tutkittavasta ilmiöstä. Jokainen tutkija tarkastelee tutkimusongelmaa omista näkökulmistaan, millä on vaikutuksia myös tutkimuksen lopputulemaan. Toivon kuitenkin, että tutkielmaa käytetään apuna esimerkiksi ideoinnissa.

Merete Mazzarella (2006) toteaa, että ihmisen hoitaminen on kaikkineen kulttuurimuoto, johon kulminoituu tärkeitä kysymyksiä ihmisarvosta, suhteesta vahvan ja heikon, itsenäisen ja riippuvaisen välille (Mazzarella 2006, 8). Ajattelen, että kuvataidepsykoterapiassa kulminoituvat samat tärkeät kysymykset. Ihmisen hoitaminen, kuten kuvataidepsykoterapia, on yleisinhimillinen ja kaikkia ihmisiä koskettava aihe. Siksi sen tarkastelu on mielenkiintoista ja tarpeellista myös tulevaisuudessa. Ihmisen hoitaminen on lisäksi yksi aikamme tärkeimmistä sosiopoliittisista kysymyksistä niin Suomessa kuin muualla maailmassa (Anttonen, Valokivi & Zechner 2009, 7). Toiseksi, *identiteetti*käsite on ajankohtaistunut useilla eri tieteenaloilla, mukaan lukien yhteiskuntatieteellisen keskustelun. Etnologisessa tutkimusperinteessä ja tutkimusasetelmassa käytetään laadullisia aineistoja toimien, tekojen ja näitä ohjaavien kulttuuristen merkitysten tasolle ulottuvan analyysin tekemisessä (ks. Geertz 1973). Tämä vastaa kysymykseen siitä, mitä uutta, validia ja relevanttia tietoa tässä tutkielmassa on tuotettu, suomalaisten kuvataidepsykoterapeuttien haastatteluiden eli laadullisen aineiston pohjalta. Ammatillisen identiteetin tarkastelu voidaan myös yhteiskunnallisesti vaikuttavana ilmiönä. Tässä tutkielmassa tätä haastateltavien arjessa vaikuttavaa, kulttuurista ja yhteiskunnallista ilmiötä, tarkastellaan niin sanotusti ruohonjuuritasolta, haastateltavien omista lähtökohdista käsin. Näin pyrin huomioimaan yksilöt ja samalla nostamaan heidän kokemuksensa merkityksellisiksi ja yhteiskunnallisesti relevantiksi keskustelunaiheeksi. (Hämeenaho 2017, 64, 65.) Haastateltavien arjesta nousevien näkökulmien näkyväksi tekeminen on keino selittää kokemuksia ja toimintaa ohjaavia kulttuurisia arvoja, tapoja tai tehdä marginaalisten näkemysten ja toimien taustoja ymmärrettävämmäksi (Hämeenaho 2017, 71; Koskinen-Koivisto 2014). Eräs tulevaisuuden mielenkiintoisista tutkimuskysymyksistä voisi mahdollisesti edelleen olla se, millaisia kokemuksia psykoterapeutin tai taidepsykoterapeutin sekä psykoterapian ja taidepsykoterapian asiakkaan rooleihin kulttuurintutkimuksen näkökulmasta tarkasteltuna liittyy. Samaa aihetta olisi lisäksi mielenkiintoista tarkastella elämänkerrallisesta näkökulmasta.

LÄHTEET

Tutkimusaineistot

Haastattelut

Haastattelija Elina Nykänen, haastateltavat pseudonymisoitu (Satu, Hanna, Kaarina ja Anneli).

Haastattelut tehty aikavälillä 13.12.2017 – 8.5.2018.

Aineisto on tutkielman tekijän hallussa ja tuhotaan tutkimuksen päätyttyä.

Valokuvat

Helsingin kaupunginmuseo.

- Nro N89079. *Nikkilän sairaala. Taideterapiaa. Potilas piirtää sakura-väriliiduilla.*
Valokuva, repronage, filmi, mv. Tuntematon valokuvaaja.

Potilastyöt

- *Jokin tunne: säikähdys.* Akvarellivärit akvarellipaperille.

- *Ärsyyntyminen.* Akvarellivärit akvarellipaperille.

Opinnäytteet

Hinkka, Marjaana 2014. *Hoitajan sukupuoli - Sukupuolikäsityksiä hoivatyössä.* Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Hytönen, Pauliina 2012. *Sosiaalityöntekijän ammatti-identiteetin muovautuminen ja moniammatillinen yhteistyö.* Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Hyvönen, Laura 2008. *Ammatti-identiteetin muodostuminen uudelleen koulutuksessa ja uudessa ammatissa.* Tampere: Tampereen yliopisto.

Hälinen, Toni 2018. *Psykoterapeuttien työhyvinvointi: Psykoterapeuttikoulutuksen käyneiden sairaanhoitajien kokemuksia työhyvinvointia edistävästä ja kuormittavista tekijöistä psykoterapiatyössä.* Oulu: Oulun ammattikorkeakoulu.

Luukka, Katri 2007. *Valmistuneiden lähihoitajien koulutuksenaikaiset merkitykselliset oppimiskokemukset vanhustyössä. Tunneperi oppimiskokemusten merkityksellistäjänä.* Kuopio: Kuopion yliopisto.

Mantere, Johanna 2014. *Enemmän kuin tuhat sanaa: Taiteilija-papin ammatillinen tarina ja identiteetti.* Helsinki: Helsingin yliopisto.

Mielonen, Anne 2013. *Ammatillisen identiteetin rakentuminen puhdistuspalvelualan aikuisopiskelijoiden kokemana. – ”En mä kyl ainakaan siivoamaan lähde, kun mä saan tehdä sitä kotonakii”.* Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Myller, Matti 2015. *Teknikko, Taiteilija Vai Journalisti?: Mediatoimittajien Ammatti-identiteetti.* Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Piispanen, Anna 2017. *Naiset keittiöiden mestareina. Tutkielma työn, ammatti-identiteetin ja sukupuolen kokemuksista.* Helsinki: Helsingin yliopisto.

Puosi, Tiina & Tujunen, Marika 2010. *Hoitajien jaksaminen mielenterveystyössä.* Forssa: Hämeen ammattikorkeakoulu.

Rautiainen, Pirjo 2003. *Antropologin kenttä ja työ: Nojatuolista norsunluutorniin?: kulttuuriantropologin työn pohdintaa kahden kenttätökokemuksen perusteella.* Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Tuulos, Titta 2001. *Suuntana työelämä. Tutkimus yhteiskuntatieteilijöiden ammatti-identiteetin muodostumisesta opiskeluaikana.* Tampere: Tampereen yliopisto.

Sähköiset lähteet

Fingerroos, Outi 2003. *Refleksiivinen paikantaminen kulttuurien tutkimuksessa.* Elore 2/2003. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry.

<http://www.elore.fi/arkisto/2_03/fin203c.html> Luettu 1.1.2018.

EU:n yleisen tietosuojasetuksen (GDPR) täytäntöönpano - Uusi tietosuojalaki. <https://www.eduskunta.fi/FI/tietoeduskunnasta/kirjasto/aineistot/kotimainen_oikeus/LATI/Sivut/EUn-tietosuojaudistus.aspx> Luettu 15.10.2018.

Kain, Patricia 1998. *How to Do a Close Reading.* Writing Center at Harvard University. <<https://writingcenter.fas.harvard.edu/pages/how-do-close-reading>> Luettu 7.11.2018.

Jyväskylän yliopiston eettiset periaatteet 2012. <https://www.jyu.fi/hallinto/strategia/periaatteet/eettiset_periaatteet> Luettu 10.11.2018.

Lehtonen, Mikko 1996. *Merkityksen merkitys: Huomioita kulttuurintutkimuksen lähtökohdista ja nykytilasta.* Julkaisussa Tiedotustutkimus 20 (1997): 1.

<http://www.uta.fi/cmt/opiskelu/oppiaineet/tiedotusoppi/kaytannot/peruskurssin_lukemisto/Lehtonen.pdf> Luettu 1.12.2018.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006. *Narratiiviset tarkastelutavat*. KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_6_4.html> Luettu 7.11.2018.

Suomen Kuvataidepsykoterapeuttien liitto ry. *Koulutus*. <<http://www.suomenkuvataidepsykoterapia.fi/koulutus/>> Luettu 7.11.2018.

Painettu kirjallisuus

Abbott, H. Porter 2002. *The Cambridge introduction to narrative*. Cambridge: Cambridge University Press.

Alapuro, Risto 2000. *Kolme esimerkkiä vakuuttavuudesta sosiologiassa*. Teoksessa Linko, Maaria; Saresma, Tuija & Vainikkala, Erkki (toim.) 2000. *Otteita kulttuurista. Kirjoituksia nykyajasta, tutkimuksesta ja elämäkerrallisuudesta. Katarina Eskolan juhlakirja*. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 65, Jyväskylän yliopisto.

Alasuutari, Pertti 1994. *Kulttuurintutkimus ja kulturalismi*. Teoksessa Kupiainen, Jari & Sevänen, Erkki 1994. *Kulttuurintutkimus*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Alasuutari, Pertti 1993. *Laadullinen Tutkimus*. Tampere: Vastapaino.

Alasuutari, Pertti 1999. *Laadullinen Tutkimus*. 3. uud. p. Tampere: Vastapaino.

American Anthropological Association 2005. *Statements of Ethics*.

Antaki, Charles & Widdicombe, Sue 1998. *Identities in Talk*. London: SAGE.

Antikainen, Ari & Huotelin, Hannu (toim.) 1996. *Oppiminen ja elämänhistoria*. Aikuiskasvatuksen 37. vuosikirja. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 199–216.

Anttonen, Anneli; Valokivi, Heli & Zechner, Minna 2009. *Hoiva - Tutkimus, politiikka, arki*. Tampere: Vastapaino.

Anttonen, Anneli; Valokivi, Heli & Zechner, Minna 2009. *Johdanto*. Teoksessa Anttonen, Anneli; Valokivi, Heli & Zechner, Minna 2009. *Hoiva - Tutkimus, politiikka, arki*. Tampere: Vastapaino.

Aro, Laura 1999. *Identiteetti ja perinne*. Teoksessa Lönnqvist, Bo; Kiuru, Elina & Uusitalo, Eeva 1999. *Kulttuurin muuttuvat kasvot: Johdatusta etnologiatieteisiin*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Aro, Laura 1996. *Minä Kylässä: Identiteetikertomus haastattelututkimuksen folkloreina*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Ashforth, Blake E. et. al. 2008. *Identification in organizations: An examination of four fundamental questions*. *Journal of Management*, 34(3).

- Aulio, Hannu; Girard, Liisa & Laine, Riitta 2008. *Katsaus kuvataideterapian taustateorioihin*. Teoksessa Girard, Liisa; Ihanus, Juhani; Laine, Riitta & Ropponen, Mari 2008. *Suhteessa Kuvaan: Kuvataideterapian Teoriaa Ja Käytäntöä*. Helsinki: Artteli.
- Baker, Ellen K. 2005. *Työvälineenä oma persoona*. Helsinki: Edita.
- Benwell, Bethan & Stokoe, Elizabeth 2006. *Discourse and identity*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Bourdieu, Pierre 1984. *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. Cambridge, Massachusetts: Harvard UP.
- Bowlby, John 1969. *Attachment*. New York: Basic Books.
- Von Brandenburg, Cecilia 2012. *Taiteen hyödyntämisestä hyvinvoinnin edistämiseksi*. Teoksessa Honkasalo, Marja-Liisa, Hannu Salmi & Simo Vehmas (toim.) 2012. *Terveyttä Kulttuurin Ehdoilla: Näkökulmia Kulttuuriseen Terveystutkimukseen*. Turku: Turun yliopisto.
- Burke, Peter J & Stets, Jan E. 2000. *Identity theory and social identity theory*. Social psychology quarterly, nro 3.
- Cohen, Laurie; Duberley, Joanne & Mallon, Mary 2004. *Social constructionism in the study of career: accessing the parts that other approaches cannot reach*. Journal of Vocational Behavior 64 (3).
- Collin, Kaija 2007. *Työssä oppiminen prosesseina ja ohjauksen haasteena*. Teoksessa Eteläpelto, Anneli; Collin, Kaija & Saarinen, Jaana 2007. *Työ, identiteetti ja oppiminen*. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit.
- Czarniawska, Barbara 2004. *Narratives in social science research*. London: Thousand Oaks, SAGE Publications.
- Dingwall, Robert & Lewis, Philip (toim.) 1983. *The Sociology of the Professions: Lawyers, Doctors and Others*. London: Macmillan Press.
- Duberley, Joanne; Cohen, Laurie & Mallon, Mary 2006. *Constructing scientific careers: Change, continuity and context*. Organization Studies, 27(8).
- Eiseley, Loren 1969. *The Hidden Teacher*. Teoksessa: Eiseley, Loren 1969. *The Unexpected Universe*. California: Harcourt, Brace & World.
- Eiseley, Loren 1969. *The Unexpected Universe*. California: Harcourt, Brace & World.
- Ekrem, Carola et. al. 2016. *Kirjoittamalla kerrotut: Kansatieteelliset kyselyt tiedon lähteinä*. Helsinki: Ethnos.
- Eriksen, Thomas Hylland; Laitinen, Maarit & Tapaninen, Anna-Maria 2004. *Toista Maata: Johdatus Antropologiaan*. Helsinki: Gaudeamus: Suomen antropologinen seura.
- Erikson, H. Erik 1974. *Dimensions of a New Identity*. New York: W. W. Norton.

Eteläpelto, Anneli; Collin, Kaija & Saarinen, Jaana (toim.) 2007. *Työ, identiteetti ja oppiminen*. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit.

Eteläpelto, Anneli 2007. *Työidentiteetti ja subjektiiviset rakenteiden ja toimijuuden ristiaallokossa*. Teoksessa Eteläpelto, Anneli; Collin, Kaija & Saarinen, Jaana (toim.) 2007. *Työ, identiteetti ja oppiminen*. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit.

Eteläpelto, Anneli; Onnismaa, Jussi; Lapinoja, Kari-Pekka; Hänninen, Salme; Nurmi, Heli; Vähäsantanen, Katja & Heikkinen, Hannu L. T. 2006. *Ammatillisuus Ja Ammatillinen Kasvu*. Helsinki: Kansanvalistusseura.

Eteläpelto, Anneli & Vähäsantanen, Katja 2006. *Ammatillinen identiteetti persoonallisena ja sosiaalisena konstruktiona*. Teoksessa Eteläpelto, Anneli; Onnismaa, Jussi; Lapinoja, Kari-Pekka; Hänninen, Salme; Nurmi, Heli; Vähäsantanen, Katja & Heikkinen, Hannu L. T. 2006. *Ammatillisuus Ja Ammatillinen Kasvu*. Helsinki: Kansanvalistusseura.

Fine, Gary Alan 1996. *Justifying work: Occupational rhetorics as resources in restaurant kitchens*. *Administrative Science Quarterly*, 41(1).

Fingerroos, Outi 2018. *Tutkimuseetiikka & tutkimusprosessi*. Maisterinseminaari 2018, luentodiat.

Fingerroos, Outi & Jouhki, Jukka 2014. *Etnologinen kenttätö ja tutkimus: metodin monimuotoisuuden pohdintaa ja esimerkitapauksia*. Teoksessa Hämeenaho, Pilvi, Koskinen-Koivisto, Eerika (toim.) 2014. *Moniulotteinen Etnografia*. Helsinki: Suomen kansatieteilijöiden yhdistys Ethnos.

Fingerroos, Outi & Kurki, Tuulikki (toim.) 2008. *Ääniä Arkistosta: Haastattelut Ja Tulkinta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Fingerroos, Outi; Lundgren, Maija; Lillbroända-Annala Sanna & Koskihaara Niina 2017. *Yhteiskuntaetnologia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Geertz, Clifford 1973. *The Interpretation of Cultures: Selected Essays*. New York: Basic Books.

Girard, Liisa; Ihanus, Juhani; Laine, Riitta & Ropponen, Mari 2008. *Suhteessa Kuvaan: Kuvataideterapian Teoriaa Ja Käytäntöä*. Helsinki: Artteli.

Grey, Christopher 1994. *Career as a Project of the Self and Labour Process Discipline*. *Sociology* Vol 28, 1994.

Grönfors, Martti 1982. *Kvalitatiiviset Kenttätömenetelmät*. Porvoo: WSOY.

Haavisto, Ilkka 2010. *Työelämän kulttuurivallankumous: EVAn arvo- ja asennetutkimus 2010*. Helsinki: Taloustieto.

Hakanen, Jari 2009b. *Työn imun arviointimenetelmä: Työn imu -arviointimenetelmän (Utrecht Work Engagement Scale) käyttäminen, validointi ja viitetiedot Suomessa*. Helsinki: Työterveyslaitos.

- Hall, Stuart; Lehtonen, Mikko & Herkman, Juha 1999. *Identiteetti*. Tampere: Vastapaino.
- Hall, Stuart 2002. *Identiteetti*. Tampere: Vastapaino.
- Hallamaa, Jaana; Lötjönen, Salla; Launis, Veikko & Sorvali, Irma 2006. *Etiikkaa ihmistieteille*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Hallamaa, Jaana; Lötjönen, Salla; Launis, Veikko & Sorvali, Irma 2006. *Humanistisen ja yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen normit*. Teoksessa Hallamaa, Jaana; Lötjönen, Salla; Launis, Veikko & Sorvali, Irma 2006. *Etiikkaa ihmistieteille*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Haraway, Donna 1991. *Simians, Cyborgs and Women. The Reinvention of Nature*. New York: Routledge.
- Harré, Rom 1979. *Social Being: A Theory for Social Psychology*. Oxford: Basil Blackwell.
- Hearn, Jeff 1992. *Men in the public eye. the construction and deconstruction of public men and public patriarchies*. London: Routledge.
- Heikkilä, Tuula; Paloheimo, Leena; Taipale, Ilkka, toim. *Mieli ja taide*. Vantaa: Printway: Mielenterveyden keskusliitto ry.
- Hentinen, Hanna & Mantere, Meri-Helga 2007. *Suomalaisen taideterapian lyhyt historia*. Teoksessa Rankanen, Mimmu; Hentinen, Hanna & Mantere, Meri-Helga 2007. *Taideterapian Perusteet*. Helsinki: Duodecim.
- Hentinen, Hanna & Rankanen, Mimmu 2007. *Uuden terapiasuhteen aloitus*. Teoksessa Rankanen, Mimmu; Hentinen, Hanna & Mantere, Meri-Helga 2007. *Taideterapian Perusteet*. Helsinki: Duodecim.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 1982. *Teemahaastattelu*. 2. korj. p. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, Sirkka & Helena Hurme 2008. *Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun Teoria Ja Käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus.
- Holstein, J. A. & Gubrium, J. F. 2000. *The self we live by: Narrative identity in a postmodern world*. New York, Oxford University Press.
- Holvas, Jakke & Vähämäki, Jussi 2005. *Odotustila. Pamfletti uudesta työstä*. Helsinki: Teos.
- Honkasalo, Marja-Liisa, Hannu Salmi & Simo Vehmas 2012. *Terveyttä Kulttuurin Ehdoilla: Näkökulmia Kulttuuriseen Terveystutkimukseen*. Turku: Turun yliopisto.
- Honko, Lauri (toim.) 2000. *Thick Corpus, Organic Variation and Textuality in Oral Tradition*, 243-254. *Studia Fennica Folkloristica* 7. Helsinki: FLS.
- Houtsonen, Jarmo 1996b. *Koulutusidentiteetin kulttuurisen rakentumisen ainekset: Identiteettien tyypittelyt ja elämäkerralliset teemat*. Teoksessa Antikainen, Ari & Huotelin, Hannu (toim.). *Oppiminen ja elämänhistoria*. Aikuiskasvatuksen 37. vuosikirja. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 199–216.

Huttula, Kirsi 2011. *Taidepsykoterapiamateriaalien merkityksestä*. Teoksessa Leijala-Marttila, Mervi & Huttula, Kirsi 2011. *Taidepsykoterapia: Psykoanalyttinen Näkökulma*. Helsinki: Duodecim: Suomen Taideterapiayhdistys.

Hyvärinen, Sanna 2016. *Monta polkua johtajuuteen: naisjohtajien urakertomuksia*. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Hämeenaho, Pilvi 2017. *Etnologinen palvelujen tutkimus*. Teoksessa Fingerroos, Outi; Lundgren, Maija; Lillbroända-Annala Sanna & Koskihaara Niina 2017. *Yhteiskuntaetnologia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Hämeenaho, Pilvi & Koskinen-Koivisto Eerika 2014. *Etnografian ulottuvuudet ja mahdollisuudet*. Teoksessa Hämeenaho, Pilvi, Koskinen-Koivisto, Eerika (toim.) 2014. *Moniulotteinen Etnografia*. Helsinki: Suomen kansatieteilijöiden yhdistys Ethnos.

Hämeenaho, Pilvi & Koskinen-Koivisto, Eerika (toim.) 2014. *Moniulotteinen Etnografia*. Helsinki: Suomen kansatieteilijöiden yhdistys Ethnos.

Jauhiainen, Marjatta 1982. *Tutkimushaastattelu folkloristin näkökulmasta*. Teoksessa Suojanen, Päivikki & Saressalo, Lassi 1982. *Kulttuurin kenttätutkimus*. Tampere: Tampereen yliopisto.

Johnson, Malcolm 1983. *Professional Careers and Biographies*. Teoksessa Dingwall, Robert & Lewis, Philip (toim.). *The Sociology of the Professions: Lawyers, Doctors and Others*. London: Macmillan Press.

Johnson, Monica Kirkpatrick; Sage, Rayna Amber & Mortimer, Jeylan 2012. *Work values, early career difficulties, and the U.S. economic recession*. *Social Psychology Quarterly* 75:3, 242–267.

Jones, Phil 2005. *The Art Therapies. A Revolution in Healthcare*. East Sussex & New York: Brunner-Routledge.

Jouhki, Jukka & Steel, Tytti 2016. *Analyysin ja tulkinnan ulottuvuuksia etnologiassa*. Teoksessa Jouhki, Jukka & Steel, Tytti (toim.) 2016. *Etnologinen Tulkinta Ja Analyysi: Kohti Avoimempaa Tutkimusprosessia*. Helsinki: Suomen kansatieteilijöiden yhdistys Ethnos.

Jouhki, Jukka & Steel, Tytti (toim.) 2016. *Etnologinen Tulkinta Ja Analyysi: Kohti Avoimempaa Tutkimusprosessia*. Helsinki: Suomen kansatieteilijöiden yhdistys Ethnos.

Jussila, Petri (toim.) 2011. *Luovaa Lystiä: Luovat Menetelmät Osana Hoitotyötä*. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kalela, Jorma 2000. *Historiantutkimus ja historia*. Helsinki: Gaudeamus.

Kalela, Jorma 2002. *Tutkijan vapaus historiantutkimuksessa*. Teoksessa Karjalainen, Sakari; Launis, Veikko; Pelkonen, Risto & Pietarinen, Juhani (toim.) 2002. *Tutkijan eettiset valinnat*. Helsinki: Gaudeamus.

Karjalainen, Sakari; Launis, Veikko; Pelkonen, Risto & Pietarinen, Juhani (toim.) 2002. *Tutkijan eettiset valinnat*. Gaudeamus, Helsinki.

- Kasvio, Antti & Tjäder, Johanna 2007. *Työ murroksessa: Artikkelikokoelma*. Helsinki: Työterveyslaitos.
- Kellman, Julia 2004. *The place of art in health care, an interdisciplinary view*. Chicago: University of Illinois. *Visual Arts Research* 1, 9-13.
- Kirpal, Simone 2004a. *Researching work identities in a European context*. *Career Development International* 9 (3).
- Kirpal, Simone 2004b. *Work identities of nurses. Between caring and efficiency demands*. *Career Development International* 9 (3).
- Knill, Paolo J., Levine, Ellen G. & Levine, Stephen K. 2005. *Principles and Practise of Expressive Arts Therapy. Toward a Therapeutic Aesthetics*. London & Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.
- Koivunen, Minna; Lämsä, Anna-Maija; Heikkinen, Suvi 2012. *Ura siirtymät muuttuvassa työelämässä: analyysi urasiirtymän käsitteestä*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Korkiakangas, Pirjo; Olsson, Pia; Ruotsala, Helena; Lönnqvist, Bo & Lappi, Tiina-Riitta 2005. *Polkuja Etnologian Menetelmiin*. Helsinki: Suomen kansatieteilijöiden yhdistys Ethnos.
- Kortelainen, Kaisu 2008. *Penttilän Sahayhteisö Ja Työläisyys: Muistitietotutkimus*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Korvajärvi, Päivi 2010. *Sukupuolistunut ja sukupuolistava työ*. Teoksessa Saresma, Tuija, et al. 2010. *Käsikirja Sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino.
- Koskinen-Koivisto, Eerika 2014. *Her Own Worth. Negotiations of Subjectivity in the Life Narrative of a Female Labourer*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kronqvist, Eeva-Liisa & Pulkkinen, Minna-Leena 2007. *Kehityopsykologia: Matkalla Muutokseen*. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit.
- Kupiainen, Jari & Sevänen, Erkki (toim.) 1994. *Kulttuurintutkimus*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kuula, Arja 2006. *Tutkimusetiikka: Aineistojen Hankinta, Käyttö Ja Säilytys*. Tampere: Vastapaino.
- Kuusinen, Kirsti-Liisa 2016. *Miksi terapisuhde on tärkeä?* Teoksessa: Turpeinen, Päivi; Nurmento, Riikka, Kuusinen, Kirsti-Liisa & Wahlström, Jari (toim.) 2016. *Terapisuhteessa olemisen taito*. Helsinki: Edita.
- Laaksonen, Pekka, et al. 2003. *Tutkijat Kentällä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Laine, Timo 2018. *Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma*. Teoksessa Valli, Raine & Herkama, Sanna 2018. *Ikkunoita Tutkimusmetodeihin: 2, Näkökulmia Aloittelevalle Tutkijalle Tutkimuksen Teoreettisiin Lähtökohtiin Ja Analyysimenetelmiin. 5., uudistettu ja täydennetty painos*. Jyväskylä: PS-Kustannus.

- Lappalainen, Sirpa, et al. 2007. *Etnografia Metodologiana: Lähtökohtana Koulutuksen Tutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- Lappalainen, Sirpa 2007. *Johdanto: Mikä Ihmeen Etnografia*. Teoksessa Lappalainen, Sirpa, et al. 2007. *Etnografia Metodologiana: Lähtökohtana Koulutuksen Tutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- LaPointe, Kirsi 2011. *Moral struggles, subtle shifts: narrative practices of identity works in career transitions*. Helsinki: Aalto-yliopisto.
- Latvala, Eila; Visuri, Tuomo & Janhonen, Sirpa 1995. *Psykiatrinen hoitotyö*. Helsinki: WSOY.
- Leijala, Mervi 2000. *Taidepsykoterapia psykoterapiamuotona*. Teoksessa Heikkilä, Tuula; Paloheimo, Leena; Taipale, Ilkka, toim. *Mieli ja taide*. Vantaa: Printway: Mielenterveyden keskusliitto ry. S. 7-12.
- Leijala-Marttila, Mervi 2011. *Taidepsykoterapian asetelma ja menetelmä*. Teoksessa Leijala-Marttila, Mervi & Huttula, Kirsi 2011. *Taidepsykoterapia: Psykoanalyttinen Näkökulma*. Helsinki: Duodecim: Suomen Taideterapiayhdistys.
- Leijala-Marttila, Mervi et. al. 2011. *Taidepsykoterapia: Psykoanalyttinen Näkökulma*. Helsinki: Duodecim: Suomen Taideterapiayhdistys.
- Leijala-Marttila, Mervi & Huttula, Kirsi 2011. *Taideterapian ja taidepsykoterapian erot ja yhtäläisyydet*. Teoksessa Leijala-Marttila, Mervi et. al. 2011. *Taidepsykoterapia: Psykoanalyttinen Näkökulma*. Helsinki: Duodecim: Suomen Taideterapiayhdistys.
- Linde, Charlotte 1993. *Life stories: The creation of coherence*. New York, Oxford University Press.
- Linko, Maaria; Saresma, Tuija & Vainikkala, Erkki (toim.) 2000. *Otteita kulttuurista. Kirjoituksia nykyajasta, tutkimuksesta ja elämäkerrallisuudesta. Katarina Eskolan juhlaKirja*. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 65, Jyväskylän yliopisto.
- Linqvist, Martti 1990. *Auttajan varjo*. Keuruu: Otava.
- Lönnqvist, Bo; Kiuru, Elina & Uusitalo, Eeva 1999. *Kulttuurin muuttuvat kasvot: Johdatusta etnologiatieteisiin*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Löyttyniemi, Varpu 2004. *Kerrottu Identiteetti, Neuvoteltu Sukupuoli: Auscultatio Medici*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Malchiodi, Cathy A. & Hietaniemi, Soili 2010. *Taideterapian käsikirja*. Kuopio: UNIPress.
- Manninen, Laura 1977. *Pienyhteisön jäsenen identiteetti ja kulttuurin muutoksessa*. Teoksessa Petrisalo, Katriina (toim.) 1977. *Ihminen ja pienyhteisö kulttuurin muutoksessa*. Metodiraportti. Joensuu: Joensuun korkeakoulu: Karjalan tutkimuslaitos. Julkaisuja N:o 24.
- Mantere, Meri-Helga 2007. *Auttamisen käänköpuoli*. Teoksessa: Teoksessa: Rankanen, Mimmu; Hentinen, Hanna & Mantere, Meri-Helga 2009. *Taideterapian Perusteet*. Helsinki: Duodecim.

- Mantere, Meri-Helga 2007. *Taiteen ja terapian yhteinen kuva*. Teoksessa: Rankanen, Mimmu; Hentinen, Hanna & Mantere, Meri-Helga 2009. *Taideterapian Perusteet*. Helsinki: Duodecim.
- Mazzarella, Merete 2006. *Hyvän kosketus: ihmisen kehosta, terveydestä, hoitamisesta ja kirjallisuudesta*. Helsinki: Tammi.
- Mead, George Herbert 1934. *Mind Self and Society from the Standpoint of a Social Behaviorist*. Chicago: University of Chicago.
- Mead, George Herbert 1967 korjattu versio; alkuperäinen 1934. *Mind, self & society*. Phoenix Books: The University of Chicago.
- Mäkelä, Klaus 2006. *Sosiaalitutkimuksen eettinen säätely*. Teoksessa Hallamaa, Jaana; Lötjönen, Salla; Launis, Veikko & Sorvali, Irma 2006. *Etiikkaa ihmistieteille*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Noon, Mike & Blyton, Paul 1997. *The realities of work*. Basingstoke: Macmillan.
- Olsson, Pia 2016. *Kyselyaineistojen dialogisuus*. Teoksessa Ekrem, Carola et. al. 2016. *Kirjoittamalla kerrotut: Kansatieteelliset kyselyt tiedon lähteinä*. Helsinki: Ethnos
- Olsson, Pia 2005. *Tutkijan vastuu ja velvollisuus - tutkimuksen eettisiä kysymyksiä*. Teoksessa Korkiakangas, Pirjo; Olsson, Pia; Ruotsala, Helena; Lönnqvist, Bo & Lappi, Tiina-Riitta 2005. *Polkuja Etnologian Menetelmiin*. Helsinki: Suomen kansatieteilijöiden yhdistys Ethnos.
- Onnismaa, Jussi 2010. *Johdanto*. Teoksessa Eteläpelto, Anneli; Onnismaa, Jussi; Lapinoja, Kari-Pekka; Hänninen, Salme; Nurmi, Heli; Vähäsantanen, Katja & Heikkinen, Hannu L. T. 2006. *Ammatillisuus Ja Ammatillinen Kasvu*. Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Paaskoski, Leena 2008. *Herrana Metsässä: Kansatieteellinen Tutkimus Metsänhoitajuudesta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Pekkala, Armi 2003. *Tutkijan eettiset ongelmat*. Teoksessa Laaksonen, Pekka; Knuutila, Seppo & Piela, Ulla (toim.) 2003. *Tutkijat kentällä*. Kalevalaseuran vuosikirja 82. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Penttinen, Leena 2005. *Gradupuhetta Tutkielmaseminaarissa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Petrisalo, Katriina (toim.) 1977. *Ihminen ja pienyhteisö kulttuurin muutoksessa*. Metodiraportti. Joensuu: Joensuun korkeakoulu: Karjalan tutkimuslaitos. Julkaisuja N:o 24.
- Pietarinen, Juhani 2002. *Eettiset perusvaatimukset tutkimustyössä*. Teoksessa Karjalainen, Sakari; Launis, Veikko; Pelkonen, Risto & Pietarinen, Juhani (toim.) 2002. *Tutkijan eettiset valinnat*. Helsinki: Gaudeamus.
- Pietarinen, Juhani & Launis, Veikko 2002. *Etiikan luonne ja alueet*. Teoksessa Karjalainen, Sakari; Launis, Veikko; Pelkonen, Risto & Pietarinen, Juhani (toim.) 2002. *Tutkijan eettiset valinnat*. Helsinki: Gaudeamus.
- Pietikäinen, Sari 2009. *Kurssi Kohti Diskurssia*. Tampere: Vastapaino.

Pratt, M., Rockmann, K., & Kaufmann, J. 2006. *Constructing Professional Identity: The Role of Work and Identity Learning Cycles in the Customization of Identity among Medical Residents*. The Academy of Management Journal, 49(2), 2006.

Psykoterapeutin ammattinimikkeen käyttöön oikeuttavan koulutuksen hyväksymisperusteet. Valvira, 16.12.2005.

Punkanen, Tiina 2001. *Mielenterveystyö ammattina*. Helsinki: Tammi.

Pynnönen, Anu 2013. *Diskurssianalyysi: Tapa Tutkia, Tulkita Ja Olla Kriittinen*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Pöysä, Jyrki 2015. *Lähiluvun Tieto: Näkökulmia Kirjoitetun Muistelukerronnan Tutkimukseen*. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.

Pöysä, Jyrki 2012. *Työelämän Alkeismuodot: Narratiivinen Etnografia*. Joensuu: Helsinki: Suomen kansantietouden tutkijain seura.

Pöysä, Jyrki; Järviluoma, Helmi & Vakimo, Sinikka 2010. *Vaeltavat Metodit*. Joensuu: Helsinki: Suomen kansantietouden tutkijain seura.

Rankanen, Mimmu; Hentinen, Hanna & Mantere, Meri-Helga 2007. *Lukijalle*. Teoksessa Rankanen, Mimmu; Hentinen, Hanna & Mantere, Meri-Helga 2007. *Taideterapian Perusteet*. Helsinki: Duodecim.

Rankanen, Mimmu; Hentinen, Hanna & Mantere, Meri-Helga 2007. *Taideterapian Perusteet*. Helsinki: Duodecim.

Rankanen, Mimmu 2007. *Taideterapeutin työ ja asiakkaat*. Teoksessa Rankanen, Mimmu; Hentinen, Hanna & Mantere, Meri-Helga. *Taideterapian perusteet*. Helsinki: Duodecim.

Rankanen, Mimmu 2007. *Taideterapiassa vaikuttavia ydinprosesseja*. Teoksessa: Rankanen, Mimmu; Hentinen, Hanna & Mantere, Meri-Helga 2007. *Taideterapian Perusteet*. Helsinki: Duodecim.

Rankanen, Mimmu 2007. *Työskentelyn eteneminen taideterapiassa*. Teoksessa Rankanen, Mimmu; Hentinen, Hanna & Mantere, Meri-Helga 2007. *Taideterapian Perusteet*. Helsinki: Duodecim.

Ribeiro, Euegénia; Ribeiro, António P.; Gonçalves, Miguel M.; Horvath, Adam O. & Stiles, William B. 2012. *How collaboration in therapy becomes therapeutic: The therapeutic collaboration coding system*. Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practise, 86.

Rintamäki, Katri 2016. *Työ arjessa: Työn kokemus suomalaisten arkielämässä 2000-luvulla*. Turku: Turun yliopisto.

Robbins, Richard H. 1973. *Identity, Culture and Behavior. Handbook of Social and Cultural Anthropology*. Chicago: Rand McNally College Publishing Company.

- Rogers, C. R. 1957. *The necessary and sufficient conditions of therapeutic personality change*. Journal of Consulting Psychology, 21(2).
- Ropo, Eero & Gustafsson, Anna-Maija 2010. *Elämäkerrallinen näkökulma ammatilliseen ja persoonalliseen identiteettiin*. Teoksessa Eteläpelto, Anneli & Onnismaa, Jussi (toim.) 2010. *Ammatillisuus ja ammatillinen kasvu*. Aikuiskasvatuksen 46. vuosikirja. Vantaa: Kansanvalistusseura.
- Rubin, Judith Aron 2005. *Artful Therapy*. Hoboken, N.J.: John Wiley & Sons.
- Rubin, Judith 1984. *The art of art therapy*. New York: Brunner/Mazel.
- Ruusuvuori, Johanna; Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti 2010. *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino.
- Ruusuvuori, Johanna; Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti 2010. *Haastattelun analyysin vaiheet*. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna; Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti 2010. *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino.
- Ruusuvuori, Johanna; Tiittula, Liisa & Aaltonen, Tarja 2005. *Haastattelu: Tutkimus, Tilanteet Ja Vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino.
- Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa 2005. *Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus*. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna; Tiittula, Liisa & Aaltonen, Tarja 2005. *Haastattelu: Tutkimus, Tilanteet Ja Vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino.
- Ryle, Gilbert 1971. *The Thinking of Thoughts What Is "Le Penseur" Doing. Collected Papers*. London: Hutchinson.
- Räty, Olli 1982. *Koulutus Ammattiin*. Porvoo; Helsinki; Juva: WSOY.
- Saarelainen, Ritva; Stengård, Eija & Vuori-Kemilä, Anne 1999. *Mielenterveys- ja päihdetyö: yhteistyötä ja kumppanuutta*. Helsinki: WSOY.
- Saresma, Tuija, et al. 2010. *Käsikirja Sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino.
- Sarvimäki, Anneli & Stenbock-Hult, Bettina 1996. *Hoito, huolenpito ja opetus*. Porvoo: WSOY.
- Schaufeli, Wilmar B. & Bakker, Arnold B. 2004. *Job demands, job resources, and their relationship with burnout and engagement: A multi-sample study*. Journal of Organizational Behavior 25:3.
- Seeskari, Daniela 2008. *Kuvataideterapeutit Suomessa*. Teoksessa Girard, Liisa; Ihanus, Juhani; Laine, Riitta & Ropponen, Mari 2008. *Suhteessa Kuvaan: Kuvataideterapian Teoriaa Ja Käytäntöä*. Helsinki: Artteli.
- Sihvola, Juha 2002. *Tarvitseeko tiede toisinajattelua?* Teoksessa Karjalainen, Sakari; Launis, Veikko; Pelkonen, Risto & Pietarinen, Juhani (toim.) 2002. *Tutkijan eettiset valinnat*. Gaudeamus, Helsinki.

- Sintonen, Teppo 1999. *Etninen Identiteetti Ja Narratiivisuus: Kanadan Suomalaiset Miehet Elämänsä Kertojina*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Skovholt, Thomas M. 2012. *Becoming a Therapist: On the Path to Mastery*. Hoboken, N.J.: John Wiley and Sons.
- Snow, David A. & Anderson, Leon 1987. *Identity Work Among the Homeless: The Verbal Construction and Avowal of Personal Identities*. *The American Journal of Sociology* 92(6), 1987.
- Stets, Jan E. & Burke, Peter J. 2000. *Identity Theory and Social Identity Theory*. *Social Psychology Quarterly* 63(3).
- Suojanen, Päivikki & Saressalo, Lassi 1982. *Tutkimushaastattelu folkloristin näkökulmasta. - Kulttuurin kenttätutkimus*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Suopajarvi, Tiina 2009. *Sukupuoli Meni Metsään: Luonnon ja sukupuolen polkuja metsäammattilaisuudessa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Taylor, Charles 1989. *Sources of the self: The making of the modern identity*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Tiedotustutkimus ISSN 0357-8070, 20 (1997): 1.
- Tiihonen, Marita. *Nuorten mielenterveysongelmat ennätyslukemissa: "Kansallinen ilmiö"*. *Savon Sanomat* 4.6.2017.
- Tiittula, Liisa & Ruusuvuori, Johanna 2005. *Johdanto*. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna; Tiittula, Liisa & Aaltonen, Tarja 2005. *Haastattelu: Tutkimus, Tilanteet Ja Vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino.
- Turpeinen, Päivi; Nurmento, Riikka, Kuusinen, Kirsti-Liisa & Wahlström, Jari (toim.) 2016. *Terapiasuhteessa olemisen taito*. Helsinki: Edita.
- Uotinen, Johanna 2008. *Juoksuhiikka ja tilkkutäkki - laadulliset tutkimuskäytännöt ja äänen kunnioittaminen*. Teoksessa Fingerroos, Outi & Kurki, Tuulikki (toim.) 2008. *Ääniä Arkistosta: Haastattelut Ja Tulkinta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Vakimo, Sinikka 2010. *Periaatteista Eettiseen Toimijuuteen - Tutkimusetiikka Kulttuurintutkimuksessa*. Teoksessa Pöysä, Jyrki; Järviluoma, Helmi & Vakimo, Sinikka 2010. *Vaeltavat Metodit*. Joensuu: Helsinki: Suomen kansantietouden tutkijain seura.
- Valli, Raine & Herkama, Sanna 2018. *Ikkunoita Tutkimusmetodeihin: 2, Näkökulmia Aloittelevalle Tutkijalle Tutkimuksen Teoreettisiin Lähtökohtiin Ja Analyysimenetelmiin*. 5., uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Vasenkari, Maria 1999. *A Dialogical Notion of Field Research*. *Nordic Yearbook of Folklore* 55.
- Vasenkari, Maria 1996. *Kulttuurin Kenttätutkimuksen Alkeet: Osallistuva Havainnointi*. Turku: M. Vasenkari.

- Vasenkari, Maria & Pekkala, Armi 2000. *Dialogic Methodology*. Teoksessa Honko, Lauri (toim.) 2000. *Thick Corpus, Organic Variation and Textuality in Oral Tradition*, 243-254. Studia Fennica Folkloristica 7. Helsinki: FLS.
- Vihavainen, Suvi. *Mielenterveyden ongelmat lisääntyneet etenkin nuorilla miehillä - joka kolmas opiskelija oireilee psyykkisesti*. Helsingin Sanomat 13.2.2017.
- Viljanen, Anna Maria & Lahti, Minna (toim.) 1997. *Kaukaa Haettua: Kirjoituksia Antropologisesta Kenttätyöstä*. Helsinki: Suomen antropologinen seura.
- Vähäsantanen, Katja; Hökkä, Päivi; Paloniemi, Susanna & Eteläpelto, Anneli 2017. *Ammatillinen Toimijuus: Rakenne, Mittari Ja Tuki*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Välimaa, Jussi 1998. *Culture and identity in higher education research*. *Higher Education*. 36: 119.
- Wadeson, Harriet 2011. *Taideilmaisuus ammatillisessa itsetutkistelussa*. Teoksessa Leijala-Marttila, Mervi et. al. 2011. *Taidepsykoterapia: Psykoanalyttinen Näkökulma*. Helsinki: Duodecim: Suomen Taideterapiayhdistys.
- Watson, Tony J. 2003. *Sociology, work, and industry*. New York: Routledge.
- Weiste, Elina & Voutilainen, Liisa 2016. *Empatian ja erimielisyyden ilmaiseminen psykoterapiassa -vuorovaikutustutkimuksen näkökulma*. Teoksessa Turpeinen, Päivi; Nurmento, Riikka, Kuusinen, Kirsti-Liisa & Wahlström, Jari (toim.) 2016. *Terapiasuhteessa olemisen taito*. Helsinki: Edita.
- Ylönen, Maarit E. 2011. *Taidelähtöiset menetelmät työnohjauksessa*. Teoksessa Jussila, Petri (toim.) 2011. *Luovaa Lystiä: Luovat Menetelmät Osana Hoitotyötä*. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Young, Michael, F. D. & Beck, John 2005. *The assault on the professions and restructuring of academic and professional identities: a Bernsteinian analysis*. *British Journal of Sociology of Education*, 26 (2).

LIITTEET

LIITE 1

HAASTATTELUKYSYMYKSET

Ensin haastateltava voi kertoa nimensä, ammattinimikkeensä ja työpaikkansa.

1. Mikä sinut sai alun perin kiinnostumaan kuvataidepsykoterapiasta?
2. Kuinka kauan olet toiminut kuvataidepsykoterapeuttina?
3. Millainen on koulutuksesi sekä ammatillinen taustasi?
4. Selvitä lyhyesti, miten kuvataidepsykoterapia mielestäsi eroaa muista terapian ja psykoterapian muodoista.
5. Millaisia hyviä ja huonoja puolia ammatissa on?
6. Kuinka usein toimit kuvataidepsykoterapeutin roolissa?
7. Millainen on tyypillinen tapaaminen?
8. Millaisia kokemuksia sinulla on kuvataidepsykoterapeutin roolista?
9. Mitä kuvataidepsykoterapia on tuonut elämääsi?
10. Miten kuvailisit kuvataidepsykoterapeutin arkea?
11. Oletko tyytyväinen päätökseen työskennellä kuvataidepsykoterapeuttina?
12. Millainen on paras kokemuksesi kuvataidepsykoterapeutin ammatista?
13. Entä mikä on suhteesi kuvataiteeseen?
14. Millainen on mielestäsi onnistunut kuvataidepsykoterapeutti?
15. Koetko haluavasi jatkaa kuvataidepsykoterapeuttina?
16. Minkälaisena näet kuvataidepsykoterapian tulevaisuuden?
17. Millaisena hoitomuotona pidät kuvataidepsykoterapiaa?

18. Mitä Sinulle tulee mieleen sanasta ammatti-identiteetti? Miten kuvailisit ammatti-identiteettiäsi?

19. Millaisia ammatillisia tulevaisuuden suunnitelmia Sinulla on/ missä asioissa toivot kehittyväsi työhön liittyen?

20. Onko jotakin mitä haluaisit vielä lisätä / ajatuksia / kysymyksiä / kommentteja haastattelusta?

Kiitos vastauksista ja vaivannäöstäsi!

Elina Nykänen

LIITE 2

HAASTATTELUKYSYMYKSET II

NYKYHETKI

1. Mistä asioista pidät työssäsi eniten?
2. Oletko tyytyväinen tämänhetkiseen työnkuvaasi?
3. Aiotko työskennellä kuvataidepsykoterapeuttina tulevaisuudessa?

Entä onko Sinulla muita ammatillisia haaveita?

4. Mikä merkitys työllä on Sinulle?
5. Minkä tekijöiden uskot olleen merkityksellisiä kuvataidepsykoterapeutin ammattiin päättymisen kannalta?
6. Miten päätös kuvataidepsykoterapeutin koulutukseen hakeutumisesta syntyi?
7. Mitä sana *ura* merkitsee Sinulle?
8. Kumpaa sukupuolta suurin osa kuvataidepsykoterapeuteista edustaa?

Mistä uskot sen johtuvan?

11. Mikä on Sinusta sukupuolen merkitys työelämässä kuvataidepsykoterapeuttina?
12. Mitkä ovat vahvuutesi ja heikkoutesi kuvataidepsykoterapeuttina?
13. Miten aio kehittää osaamistasi kuvataidepsykoterapeuttina, vai tarvitaanko sellaista?

Mitä nk. itsensä kehittäminen ammatissasi käytännössä tarkoittaa?

14. Millaisia ominaisuuksia ja taitoja työssä mielestäsi tarvitaan?
15. Mikä on Sinusta kuvataidepsykoterapeutin ammatissa olennaisinta?

LAPSUUS

1. Mikä on/oli vanhempiesi koulutus & ammatti?

Entä mahdollisten sisarusten?

2. Millaisia asioita kotonasi pidettiin tärkeinä?

3. Millaisia muistoja Sinulla on lapsuutesi kouluajoista?

4. Mistä asioista pidit? Mitkä asiat tuottivat vaikeuksia?

5. Oliko sinulla lapsena haaveammatteja?

LIITE 3

Tiedote tutkittaville ja suostumus tutkimukseen osallistumisesta

Tutkielma kuvataidepsykoterapeuttien työkokemuksista

Pro gradu -tutkielma keskittyy kuvataidepsykoterapeuttikuntaan ja heidän luomiinsa sekä ylläpitämiinsä ammatti-identiteetteihin. Aion analysoida haastatteluita urakertomus-käsitettä apuna käyttäen: tässä tutkielmassa ammatti-identiteetti on yksilön ominaisuus, joka muodostuu urakertomuksen pohjalta ja urakertomuksessa. Haastatteluiden kysymykset sivuavat siis tutkittavien urakertomusta ja näin ollen ammatti-identiteettiä. Tutkielman keskeinen tavoite on myös selvittää, mitä kuvataidepsykoterapia ammattina tarkoittaa ja millaisena se haastateltaville näyttää. Millaisia ovat kuvataidepsykoterapeuttien näkemykset omasta ammatistaan? Mikä motivoi heitä ammatissa? Millaisia ovat kuvataidepsykoterapeuttien urakertomukset? Kokevatko kuvataidepsykoterapeutit harjoittamansa hoitomuodon tehokkaana? Miten kuvataidepsykoterapeutit kuvaavat arkea? Muun muassa nämä kysymykset toimivat tutkielmani lähtökohtana.

Selvitys toteutetaan haastattelemalla. Haastattelut perustuvat vapaaehtoisuuteen. Haastattelujen tiedot käsitellään luottamuksellisesti. Haastatteluaineisto tuhoataan tutkielman valmistuttua. Tutkielman tekijä on sitoutunut vaitiolovelvollisuuteen ja perehdytetty tutkimusetiikkaan koulutuksessaan. Voit halutessasi etukäteen tutustua haastattelukysymyksiin. Haastattelut toteutetaan pääsääntöisesti syksyn 2017 ja kevään 2018 aikana. Perinteisen haastattelun lisäksi haastattelu on mahdollista suorittaa sähköisessä muodossa eli esimerkiksi sähköpostitse. Haastattelut käsitellään tutkimusetiikan periaatteiden mukaisesti eli niin, että haastateltaville ei aiheudu vahinkoa eikä heitä voida tunnistaa aineistosta. Tutkielma toteutetaan Jyväskylän yliopiston historian ja etnologian laitoksessa.

Tutkimusaineiston käyttötarkoitus, käsittely ja säilyttäminen

Tutkimushaastatteluja käytetään tutkielman aineistona. Haastatteluja ei hyödynnetä kaupallisesti. Tavoite tutkielman valmistumisen ajankohdaksi on kevät/kesä 2018, jolloin

tutkielma julkaistaan Jyväskylän yliopiston tietokannassa. Tietoturvan takia kaikki haastattelut ja muistiinpanot säilytetään tietokoneen kovalevyllä, jonne on pääsy ainoastaan tutkijalla.

Tutkittavien oikeudet

Osallistuminen tutkimukseen on täysin vapaaehtoista. Tutkittavilla on tutkimuksen aikana oikeus kieltäytyä tutkimuksesta ja keskeyttää tutkimukseen osallistuminen missä vaiheessa tahansa ilman, että siitä aiheutuu heille mitään seuraamuksia. Tutkimuksen järjestelyt ja tulosten raportointi ovat luottamuksellisia. Tutkimuksesta saatavat tutkittavien henkilökohtaiset tiedot tulevat ainoastaan tutkittavan ja tutkijaryhmän käyttöön ja tulokset julkaistaan tutkimusraporteissa siten, ettei yksittäistä tutkittavaa voi tunnistaa. Tutkittavilla on oikeus saada lisätietoa tutkimuksesta missä vaiheessa tahansa. Tutkimuksesta on täytetty henkilötietolain edellyttämä rekisteriseloste, jonka haastateltava halutessaan saa tutkijoilta nähtäväkseen.

Tutkielman tekijän yhteystiedot

Elina Nykänen

Historian ja etnologian laitos, Jyväskylän yliopisto

[REDACTED]

[REDACTED]

Tutkielman tekijän ohjaaja

Kirsi-Maria Hytönen

Historian ja etnologian laitos, Jyväskylän yliopisto

[REDACTED]

Suostumus haastatteluun osallistumisesta (haastateltavalle)

Olen perehtynyt tämän tutkimuksen tarkoitukseen ja sisältöön, kerättävän tutkimusaineiston käyttöön, haastateltaville aiheutuviin mahdollisiin haittoihin sekä haastateltavien oikeuksiin. Suostun osallistumaan tutkimukseen annettujen ohjeiden mukaisesti. Voin halutessani peruuttaa tai keskeyttää osallistumiseni tai kieltäytyä haastatteluun osallistumisesta missä vaiheessa tahansa. Haastatteluni ja kerättyä aineistoa saa käyttää sellaisessa muodossa, jossa yksittäistä tutkittavaa ei voi tunnistaa.

Päiväys

Haastateltavan allekirjoitus

Päiväys

Tutkijan allekirjoitus